

πρεβεζανικά χρονικά

τριμηνιαία έκδοση
της Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Πρέβεζας

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Τριμηνιαίο Περιοδικό ποικίλου
προβληματισμού

Έκδοση **ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ**

ΕΔΡΑ: ΠΡΕΒΕΖΑ

Διευθύνεται από Επιτροπή

Υπεύθυνος **ΣΠΥΡΟΣ Β. ΝΤΟΥΣΙΑΣ**
Ζαλόγγου 33 τηλ. 28375
ΠΡΕΒΕΖΑ

ΧΡΟΝΙΑ Β'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ
1985

Επιτροπή

Ντούσιας Σπύρος Συντ)χος δάσκαλος
Κατσάνος Ορέστης Καθηγητής
Τζίμας Κώστας Δάσκαλος
Ζιανίκας Λάμπρος Δάσκαλος
Κολοβός Θεόδωρος Καθηγητής
Κολιός Βαγγέλης Δάσκαλος

Υπεύθυνος **ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΟΚΛΗΣ**
Τυπογραφείου Δ. Βύρωνος 7 - τηλ. 28522
Πρίβεζα

Εμβάσματα-επιταγές: Λάμπρος Ζιανί-
κας Πάροδος Χαονίας τηλ. 22110

Συνεργασία-Επιστολές: Βαγγέλης Κο-
λιός Ζαλόγγου 9 τηλ. 27206

Σημ. Τα ενυπόγραφα άρθρα κ.λ.π. εκφράζουν
τη γνώμη του συγγραφέα τους.

Συνδρομές Ιδιωτών δρχ. 800
Εταιριών, τραπεζών, Ν.Π.
Δ.Δ. κ.λ.π. δρχ. 1600
Εξωτερικού δολ. 20
Τιμή τεύχους δρχ. 200

№: 327

ΘΕΣΗ: 110.24.1985

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περιοχή Πάργας και Νικόπολης, Σωτήρη Δάκαρη, Αρχαιολόγου καθηγ. Πανεπ. Ιωαννίνων.	σελ. 5
2. Το παλιόκαστρο της Πρέβεζας, ποίημα Κώστα Κρυστάλλη.	σελ. 8
3. Τραγούδια "του Λαζάρου" Δημ. Παπαδημητρίου, δάσκαλου.	σελ. 10
4. Η Ανάσταση του 1910 στην Πρέβεζα, του Ηλία Βασιλά.	σελ. 16
5. Ο Κασσωπαίων και Ζαλόγγου, Αναστάσιου Γεωργαντζή σ. δάσκαλου.	σελ. 20
6. Ιστορικές σελίδες, Χρήστου Κατσάνου.	σελ. 24
7. Το 21 και η Πρέβεζα, Οδυσσέα Μπέτσου, δάσκαλου	σελ. 27
8. Δασκαλίστικο ανέκδοτο, Σπύρου Ντούσια, σ. δάσκαλου.	σελ. 42
9. Συρρακιώτες στην Κέρκυρα, Γεωργίου Μουστάκη.	σελ. 47
10. Το νόημα της Επανάστασης του 21, Γρηγ. Ζάκα φιλόλογου.	σελ. 53
11. Απειλή στο Αιγαίο, (Αναδημοσίευση Έκδοσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών).	σελ. 56
12. Κριτική για το Περιοδικό μας, Γεωργίου Βρέλλη.	σελ. 62
13. Υγιεινή Τροφή, Ευριπ. Αφεντουλίδη.	σελ. 63
14. Η Διαθήκη, Νίκου Κονεμένου.	σελ. 70

Ευχαριστούμε:

Μπαίνοντας στη δεύτερη χρονιά της έκδοσης του περιοδικού μας,

Ευχαριστούμε μ' όλη μας την καρδιά, όλους τους αγαπητούς συνεργάτες και φίλους αναγνώστες, γιατί το καλοδέχτηκαν και τ' αγάπησαν.

Ευχαριστούμε ακόμα και τον υπεύθυνο του τυπογραφείου π' αγάπησε το περιοδικό, το φρόντισε, το φροντίζει και το φιλοκαλεί με προσοχή κι υπευθυνότητα, χωρίς οικονομικό αντίκρισμα ανάλογο με την προσφορά του.

Πιστεύουμε πως στη συνέχεια, θα βελτιώσουμε την έκδοσή μας πιο πολύ, βασιζόμενοι οπωσδήποτε στη δική σας συμβολή, που την έχουμε τόσο ανάγκη και που τη θέλουμε ακόμα πιο πρόθυμη και ουσιαστική.

Η Επιτροπή Σύνταξης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Περιοχή Πάργας

ΣΩΤ. ΔΑΚΑΡΗ, Αρχαιολόγου, καθηγητού Παν(μίου) Ιωαννίνων

Άγ. Κυριακή (παλαιότ. Σεντέλλα). Το χωρίον εφίσταται επί της δυτικής πλευράς τοῦ βουνοῦ τῆς Πάργας, εἰς ὄψος 230 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, παρὰ τὸν ἀμαξιτὸν δρόμον Καναλακίου - Πάργας καὶ 6 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς κορίνης. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου πρὸς Πάργαν εἰσίσταται μυκηναϊκὸς θολωτὸς τάφος ("Εργον 1960, σ. 110-111). Ἡ περιοχή εἶναι κατὰ μέρος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ ἐσπεριδοειδῶν, παρέχει δὲ θαυμαστὰν θέαν πρὸς τὸ Ἴονιον. Ἐκεῖθεν, δύναται νὰ καταπεύσῃ κανεὶς μέχρι τῆς Λευκάδος καὶ τοῦ εἰσπλου τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τῶν Πιάδων καὶ Ἀντιπόδων μέχρι καὶ τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς Κερκύρας. Αἱ βραχώδεις καὶ ἀπόκρημνοι ἄκται τοῦ Ἰονίου σχηματίζουν πρὸς δυσμὰς τὸν ὄρμον τοῦ Λιχνοῦ, ἀκατάλληλον διὰ κλοῖα, καὶ τὸν ὄρμον τοῦ Ἀι-Γιαννίκου πρὸς ἀνατολὰς, ὁ ὅποιος εἶναι βαθὺς καὶ ἀσφαλῆς, κατὰλληλος διὰ προσέρμους κολλῶν κλοῖων. Πλησίον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς, πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωρίου, ἀναβροῖ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης μεγάλη πηγὴ γλυκοῦ ὕδατος, τὸ ὅποιον ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ταύτην ἀναφέρει ὁ Πausanias παρὰ τὸ Χειμέριον ἀκρωτήριον (8.72.

Πρβλ. καὶ H. Treidler, *Epirus im Altertum* 1917, σ. 111 - 112. A. Philippson, *Die Griechischen Landschaften* II, 1, σ. 101 καὶ E. Kirsten, *ἀντ. ὁ. 101, 1*). Εἰς περίερον κακοκαιρίαν τὰ κλοῖα εφίστουν καταφύγιον εἰς τὸν ἀσφαλῆ ὑπὸν λιμένα καὶ ἐφοδιάζονται μὲ τὸ πόσιμον ὕδωρ τῆς θαλάσσης πηγῆς. Εἶναι σήμερον ὁ ἀσφαλῆστερος καὶ εὐρυχωρότερος λιμὴν μετὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἠγιομενίδος. Ἐντὸς τοῦ χωρίου διακρίνονται, σκοροδικῶς, λείψανα ἀρχαίου τείχους καὶ οἰκοδομημάτων, ἄγνωστα πάντα μέχρι σήμερον. Εἰς τὸν κήπον τῆς οἰκίας Ἰωαννίου Μπέλλου διατηρεῖται εἰς μήκος 3.15 μ. στέραις ἐκ τριῶν ἰσοδομικῶν λίθων μὲ τεκτονικοὺς ἀγκῶνας, ὄψους 0.55 μ., πλάτους 1.40 μ. (Πίν. 172 β), εἰς δὲ τὸν ἄγρον Ἠλία Μπότση ὀγκώδεις ἰσοδομικοὶ, χρησιμοποιοθέντες παρ' αὐτοῦ ὡς ἀνάλημμα τοῦ ἀγροῦ τοῦ. Ἐκ τῆς Ἀγ. Κυριακῆς προέρχεται μαρμαρινὸς κορμὸς γυναικὸς, μικρότερος τοῦ φυσικοῦ (ὄψ. 0.20 μ.), ρωμαϊκῶν χρόνων, διατηρούμενος ἀπὸ τῆς ἀσφῆς μέχρι τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ, παραδοθεὶς τὸ 1960 εἰς τὴν Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς Κοινότητος Γαρο-

γίου Παλαβίτσιου.

Οι νεότεροι έρευνήται τοποθετούν κατά κανόνα έπει της άκροπόλεως της Πάργας την άρχαιον

Τορώνη ή Τορόνην (H. Treidler, *l.c.*, σ. 111-112) Fiehn RE εν λ. *Tegay*, N. Hammond JHS 45 (1945) σ. 29, όσοι. 13' το αυτό, 'Αφείραμα εις την 'Ηπειρον, σ. 29, 'Ο Α. Philhpson, *l.c.* 100, άμφεβύλλαι' άνηθής E. Kiriaten, *ibid.*, όσοι. 5). Κατά τόν Πτολεμαίον (3.14.5) ή Τορόνη έκαιτο μεταξύ τών έκβολών του 'Αχέροντος και τών νήσων Συβότων, κατά δέ τόν Πιλούταρχον ('Ανάνιος 62) εις τόν κόλπον της Τορόνης προσωμίσθη ή σάλος του 'Οκταβίου, πρό της άποποιστικής νίκης του κατά την ναυμαχίαν παρά τού 'Ακτίον (31 π.Χ.). Συμφάνως πρός την τελευταίαν ελπίσιν, ή θέσις της Τορόνης πρέπει νά είναι τοιαύτη, ώστε ή σάλος του 'Οκταβίου νά ήλόντο νά παρακολουθή τās κινήσεις του 'Αντωνίου, περί τόν εισκλινόν του 'Αμφροκτικού, ή δέ κόλπος τόσον μέγας, ώστε νά έκαρξή, και νά παρείχιν άσφάλειαν εις πολυάριθμον στόλον. Έξ άμφοτέρων τών κόλπων της Πάργας και της 'Αγ. Κυριακής, ή παρακολούθησις τών κινήσεων είναι δυνατή' άλλ' ή όριμνος της Πάργας ούτε άσφαλής ούτε εύρύτατος είναι. Διά τόν λόγον τούτον τά έρείκια της 'Αγ. Κυριακής δύνανται νά διακρίνουν με μεγαλύτεραν πιθανότητα τού όνομα της άρχαίας Τορόνης, ή δέ λιμήν του 'Αι-Γιαννάκη με την κηγήν (όσοι, νά θεωρηθί άς κόλπος της Τορόνης, όσοι ήγκυροβόλησεν ή σάλος του 'Οκταβίου. Τά έλληνιστικά χρόνων λείψανα οίκοδομημάτων και τείχους και ή ρωμαϊκήν χρόνων μαρμάρειος κορυφή γυναικός άποτελούν πρόσθετον ένίσχυσιν της γνώσεως αυτής. Τό πρός νότον άκρωτήριον Γλώσσα (Σελ. 1), ένθα άγνωστα μέχρι σήμερον έκτενη λείψανα κολυμβητικού τείχους, είναι άσφαλώς ή άκρα Χαιμέριον, συμφάνως πρός την άρχαίαν παράδοσιν (Θουκ. I. 46.4, Επράβ. 7.4, Πλουτ. 8.7.2). Τό άκρωτήριον τούτο προστάτεται από βορρά τόν εύρύτερον κατά τοις άρχαίους χρόνους κόλπον του Γλυκίος, μετατραπέντα βαθμιαίως εις άβαθή όρμον εκ τών προσχώσεων του 'Αχέροντος.

Περίοχη Νικοπόλεως

Εις τόν άρχαιολογικόν χθρον Νικοπόλεως έγινεν, κατά τού έτος 1960, οι κάτωθι έργασίαι, άκούσας του 'Υπουργείου της Παιδείας και του 'Υπουργείου της Προεδρίας.

Διετέθη παρά της Διευθύνσεως Τεχν. 'Υπηρεσιών του 'Υπουργείου της Παιδείας πίστωση έξ 100.000 δραχμ., πρός άνάγκησιν μικρού Μουσείου εις Νικόπολιν, έπει τή βάσει σχεδίου της αυτής 'Υπηρεσίας. Τό Μουσείον έχει έξωτερικός διαστάσεις 7.20 Χ 28 μ., περιλαμβάνει δέ δύο αίθουσας,

διαστάσεων 6 Χ 8.50 μ., γραφείον 'Εφόρου, δαμν. τίων φύλακος και λοιπούς βοηθητικούς χώρους. Εις τούτο πρόκειται νά στεγασθοέν εύρήματα και άλλων περιούτων, άλλα κυρίως της Νικοπόλεως, όσα διασώθησαν μετά τόν Ιταλικόν βομβαρδισμόν του τουρκικού ταμίνους 'Ημαρτί Πρεβέζης, περί τās άρχάς του 1941 (Φ. Πέτσας, AE 1950-51, Παράρτημα, σ. 32-36), και όσα έν τή μεταξύ νά προσεβήθουν. Τήν άποπεράτωσιν του Μουσείου, του όποιου ήδη κατασκευάσθη ή σκελετός, άνέλαβεν ή 'Αρχαιολογική 'Επιτροπή, ψηφίσασα συμπληρωματικήν κίττων έν εκ δραχμών 100.000 έώς τού έτος 1961.

Διά πιστώσεως της 'Αρχαιολογικής 'Υπηρεσίας του 'Υπουργείου της Προεδρίας εκ δραχμών 200.000 πρόσβημεν μετά της δ. Πέκης Κροστούλη, πυγιοόχου της 'Αρχαιολογίας, εις τόν καθαρισμόν εκ της άγρίας βλαστήσεως τών σημαντικέων οίκοδομημάτων της Νικοπόλεως, του μεγάλου θεάτρου, του οίκοδομηματος «Μκοφί», του καλαοχριστιανικού τείχους, τών χριστιανικών βασιλικών. Προσέτι έπεχειρήσαμεν την έκσκαφήν του μικρού, άλλα καλώς διατηρουμένου θεάτρου ('Οδίου) «Σκοτεινής». 'Απεκαλύφθησαν όλόκληρον τού κοίλον του θεάτρου και έν μέρει ή ημικυκλική όρχήστρα με την σκηνήν (Πίν. 172 γ). Τό 'Οδίου, εύρισκόμενον εις άπόστασιν άλλην άπαιοντόδων μέτρων από της δυτικής πλευράς του οίκοδομηματός τείχους, είναι προστιόν διά της μνημειακής δυτικής πόλης, της «'Αρακόπορτας» (ΠΑΕ 1913, σ. 109). Τό ένδιαφέρον του μνημείου τούτου φηκοδομημένου έπει έπιείδου έπιφανείας, έγκειται εις την ιδιόζουσαν κατασκευήν του υπό τού κοίλον οίκοδομικού σκελετού του, εις την σχεδόν άρίστην διατήρησιν του και εις την κομψότητα του όλου οίκοδομηματος. Έχει κατασκευασθί έξ όλόκληρου με όκτοπλίνθους, έξαιρέσει μερικών ζωνών τών καθέτων έπιφανειών τών τοίχων, οι όποιοι άς ζυφόροι ποικίλλουν τās ένιστάς εκ κλίνθων έπιφανείας με ένθέτους τετρακλάρους λίθους (opus incertum).

Τό κοίλον, σχήματος ημικυκλίου, περιλαμβάνον 20 σειράς έδωλίων, όσους 0.40 μ., έπευδεδωμένον με έγχρωπας χονδράς κλάκας λευκού άσβεστολίθου, διαίρεται εις δύο κερκίδας διά τριών κλάκων, μιας κατά τού μέσον και δύο κατά τού άκρα του κοίλου, διαμετρικώς άντιθέτων, ένθ' τού άνώτερον τμήμα του κοίλου, περιλαμβανόν 11 σειράς έδωλίων, διαίρεται με άλλας δύο ένδιαμέτους κλάκας εις τέσσαρας κερκίδας. Εις την βάση τών έδωλίων της δεκάτης σειράς διακρίνονται, κατά συμμετρικός άποστάσεις, μικρά όρθογώνια άνοήματα, συγκοινωνούντα με τās υπό τού κοίλον ημικυκλικός και όμοκέντρους σήραγγας, ένισχυ-

τικά της άκουστικής του ήδίου. Εις τού μέσον του κοίλου, υπό την μεσοίαν κλίμακα, και κατά τās δύο άκρα τούτου άντιστοιχούντα πρός τās παρόδους, τρεις έστειγασμένοι διάδρομοι έπικοινωνούν με τās υπό τού κοίλον τρεις «σκοτεινός» σήραγγας (έξ ου και τού όνομα του οίκοδομηματος «Σκοτεινή»), έπει τών όποιων έρείθεται όλόκληρον τού συγκρότημα του κοίλου.

Αι σήραγγες αυτές, όμοκέντροι με την ημικυκλικήν όρχήστραν, είναι κυρίως έλαίν, ημικυκλικοί διάδρομοι, διαφέροντες εις όθος, βάινοντες έπει ίσχυρών πεσών, οι όποιοι άνέχουν τόξα. 'Η πρώτη μετά την όρχήστραν, κλάτους 1.65 μ. και ή μετ' αυτήν ύψηλότερα δευτέρα, κλάτους διπλασίου, 3.30 μ., καλύπτονται με τετρατοκλίνθρια, ή δέ κλίνον ύψηλή τρίτη σήραγγα, περιβάλλουσα έξωτερικώς τās άλλας δύο, κλάτους 2.50 μ., στεγάσεται με ημικυκλινδρικήν καμάραν.

Διά του συστήματος τούτου τών τριών διαδοχικών σήραγγων, με όθος βαθμύδον άνερχόμενον εκ της έσωτερικής πρός την έξωτερικήν, έπιτυγχάνεται ή κατασκευή του τεχνητού κοίλου έπει έπιείδου έδωφους, με την έπιθυμητήν όμας κλίνον. Τοιούτον σύστημα έπηρξεν άγνωστον και περιτόν κατά την κατασκευήν τών άρχαίων έλληνικών θεάτρων, διότι την κλίνον του κοίλου παρείχον αι φυσικά έλάσεις τών λόφων, καταλλήλως διαμορφούμεναι.

Τρίτη σημαντική έργασία έπέβλεπεν εις την έπισκευήν και στερέωσιν του καλαοχριστιανικού τείχους της Νικοπόλεως. Συνεκληρήθην τά μεγάλα χάσματα του τείχους όλόκληρου σχεδόν της νοτίας πλευράς της περισσότερον έκτεταμένης εις την βροχήν και τόν Νότον (Πίν. 172 δ, 173 α, β). 'Η συνέχισις της έργασίας αυτής εις την καλύτερον σωζόμενην δυτικήν πλευράν και άκολούθως εις τās λοιπάς δύο, πολύ καλώς διατηρουμένως,

δύ άποβή σωστική διά τού καλαοχριστιανικόν τείχος της Νικοπόλεως.

Εις την περιούχην του ρωμαϊκού οίκοδομηματος «Μκοφί» Νικοπόλεως (ΠΑΕ 1913, σ. 107-109, εις. 13, AE 1955, Παράρτ. 16, σ. 17-18) και εις τών άγρών του Λάμπρου Μπανίκου, κατοίκου Μότικα, άνευρέθη και παραβήθη εις την 'Εφορίαν 'Αρχαιοτήτων υπό του 'Ιωάννου Π. 'Αρβανίτη, κατοίκου έπίσης Μότικα, μικρόν χαλκινόν άγαλματίον, όσους 0.085 μ., ρωμαϊκών χρόνων (Πίν. 173 ε). Τό άγαλματίον παριστά Γαλάτην γυνάιν με χρι της όσφους, ήμιανακλιμένην, ή όσφος στήριζεται έπει τού έδωφους διά της άριστεράς, ένθ' άνάστεινι την δεξιάν, άς νά ίσπεύη έπαρχόμενον έρικον (;) έλθρόν. 'Η άνήμαλος και τραχεία έπιφάνεια της όπισθίας πλευράς, ή έπ' αυτής συμφυής χαλκός τύφος και ή άνάγλυφος έν γένει άπόδοσις της μορφής μαρτυρούν, ότι τού άγαλματίον έκόσμη έπιφάνειαν άγχείου ή άλλου σκεύους και άποτελεί τμήμα άνιγλύφου συνθέσεως με παράστασιν μάχης 'Ελλήνων ή 'Αμοζόνων και Γαλατών.

Εις τόπον, τυχαίως έλθόντα εις φως, την 2.6.60 εις τās ύψώματα βορειοανατολικός του μεγάλου θεάτρου της Νικοπόλεως και εις θύαν «Καλιόδημα», άνευρέθησαν υπό του Λαζάρου Πειναρτζόγλου, κατοίκου Εμμερτοίως, χαλκή σφαιρική κάλλι, άκόσμητος, φέρουσα κυνικών κάλεμα, (διам. 0.265, όσους μετά του καλώματός 0.32 μ.), έντός της όποιας περιείχοντο τά κείμενα όσά του νεκρού (Πίν. 173 ζ). Έντός τούτου έπληρξεν έπίσης μικρά φίλην εκ ζύλου και έξ μικρότατα άγγελα, δοθέντα νά χρονολογηθοέν έντός του 5 π.Χ. αιώ-νος. Εις έκαστον τών ερειπίων έξορηγήθη παρά του 'Υπουργείου της Προεδρίας άμοιβή έξ 700 δραχμών.

Η ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟ ΠΑΛΙΟΚΑΣΤΡΟ

ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Του Κ. Κρουστάλλη

Βοσκαρούδικα κοπέλλια, έτσι οι στάνες να πληθύνουν,
Να προκόψουν, να χιλιόσουν τα καλά σας τα κοπάδια,
Πέτε, αυτό το μονοπάτι που να πάη, γιατί είμαι ξένος,
— Στο Παλιόκαστρο, διαβάτη. Στα Χαλάρματα ψηλά.
Τώρα σούρπωσε, νυχτώνει, που θα περπατάς μονάχος ;
— Μήνα οι βράχοι εκεί είν' μεγάλοι κι' οι γκρεμοί ψηλοί μην είναι
— Δεν είν' οι βράχοι, ουδέ γκρεμοί είναι, είν' του Κάστρου το Στοιχειό

Σκοταδιόζει, βγήκαν τόστρα. Στο καλόβι λάμπ' η πύρα.
Τα βοσκόπουλα καθίζουν ολοτρόφι' απ' τον ξένο,
Κι' αρχινάει να διηγάται το τρανό.

— Στα παλιά χρόνια,
Κάποιος βασιλιάς του τόπου μια μονάχη κόρη είχε,
Κόρη αγνή σαν τη δροσούλα κι' όμορφη σαν την αυγή.
Δυό λεβέντες αντρειωμένους λάβωσεν η ωμορφιά της.
'Ηλιος στην ωριότη ο ένας, άστρο της αυγής ο άλλος.
Τους αγάπησε κ' η κόρη κ' έλυωνε σαν το κερί
Μη γνωρίζοντας η μαύρη ποιόν ν' αφήση ποιόν να πάρη.
Την τηρά αχαμνή ο πατέρας; γνοιόζεται το μυστικό της
Και με τα φαρέματά του τάβγαλε στ' αχείλι της.

Λέει στερνά

— Βουλιούμαι, κόρη, Κάστρον αηηλό να χτίσω
Κι' απ' τον ποταμό στη χώρα το νερό χτιστό να φέρω.
'Ανθρωποι του Παλατιού μας σήμερα θα διαλαλήσουν
Στο λαό τον ορισμό μου. Ας έρθουν τα παλληκάρια,
'Ενας το νερό ν' αρχήση το χτιστό, το Κάστρο ο άλλος,
Κι' αύριο ως που να γείρη ο ήλιος, πρώτος όποιος τους σκολάση
Ταίρι σου να γίνη εκείνος.

'Αρχεψαν τα παλληκάρια.

Κείνος πάχτιζε το Κάστρον, ως το μεσημέρι σπάνου
'Ετοιμα πελεκημένα αράδισσε τα μάρμαρά του,
Μάρμαρα βαριοκομμένα, χάλαρα θεόρατα.
Πήρε κ' έκλωσεν ο ήλιος. Χτίζεται το Κάστρο ολοένα.
Στο βασιλεμά του αέριο πρόβαλε ψηλό και μέγα
Κ' έλαμπε σαν κρυσταλλένιο στες στερνές στερνές του αχτίδες
Τρέχει ο νιός για το Παλάτι. Μέσ' στη μέση από το δρόμο
Αχ τα σύνεργα θυμάται. Τόχε ειπή κι' ο βασιλιάς
Πως γυρίζοντας καθένας και τα σύνεργα να φέρη.
Σταματάει, γυρίζει οπίσω, μια βουκέντρα θέλει ο ήλιος,
Πάει αρπά τα σύνεργά του και γυρνά μονανενπιός
Στο Παλάτι, αλαφιασμένος απ' το δρόμο, απ' το τρεχινό.
Μέσ' στο πρώτο σκαλοπάτι φτάνει τ' άλλο παλληκάρι
'Ετοιμο ν' ανέβη σπάνου. Με τ' απίδρομο, με ορμή
Θέλει να το προσπεράση. Απλώνει αυτό να τ' αμποδίση
Πιδανονται, έρχονται στα χέρια κι' αγριεμένα σαν λιοντάρια
Με τα σύνεργα χτυπιούνται, πολεμάν να σκοτωθούν.

Η όμορφη βασιλοπούλα, που στο παραθύρι σπάνου
Με καρδιόχτυπο ακαρτέρει να δεχτή το ταίρι της
Βλέποντας τον τσακωμό τους τρέχη να τα ξεχωρίση.
'Όμως σ' αίματα πνιγμένα ταύρε η αγλόκαντη τα δυό.
Απ' τη λάπη, απ' τον καύμό της, κλειστήκε στο Κάστρο της
Κι' άρκαν ώμνεψε στον κόσμο να μη βγη, να μη ιδωθή
Κάποι' ύστερα μια μέρα βούλιαξε το έργο Κάστρο
Κι' ούτε η κόρη εξαναφάνη. Μοναχά το βράδυ βράδυ,
Σίντα βασιλεύει ο ήλιος, σίντα ανάβονται τ' αστέρια.
Απ' του Κάστρου τα βουλίδια κι' από τα χαλάρματα
Λεν πως βγαίνει ασπροντυμένη, σαν Στοιχειό σαν θάνασμα.

Τραγούδια «του Λαζάρου»

(όπως τραγουδιούνται στα «ΛΕΛΟΒΑ» από τις παρέες των παιδιών ανήμερα του Λαζάρου.)

του Δ. Παπαδημητρίου, δασκάλου

Το προηγούμενο Σάββατο πριν του Λαζάρου ήταν "ο κουφο-λάζαρος" και έβγαιναν τα κορίτσια. Την Παρασκευή, παραμονή του Λαζάρου από το κολατσιό κι' ύστερα τα παιδιά με τα στολισμένα καλάρια δυό δυό, τρία τρία έβγαιναν "στις ρούνες" και στα σπίτια του χωριού και τα τραγούδια του Λαζάρου αντιχούσαν από τις άλικες παιδικές φωνές και που με το τέλος τους κέρδιζαν το "έπαθλο", λίγες δραχμούλες, αυγά, σύκα (τσοπέλες) και γλυκά. Έπειτα από τις επισκέψεις στα φιλικά, γειτονικά και συγγενικά σπίτια άρχιζε το μοίρασμα, η μοιραή σε κάποιον από μero μέρος ή στο σπίτι του "αρχηγού". Την επόμενη δηλαδή ανήμερα του Λαζάρου παλιότερα έβγαιναν λίγες παρέες και τραγουδούσαν τον ντυμένο Λάζαρο. Ο μεγαλύτερος της παρέας έβαζε μια άσπρη πουκαμιά που έφτανε μέχρι τον αστράγαλο και ένα καλάμι οριζόντια στο

ύψος των χεριών. Ένα μαυρομάντηλο στο κεφάλι και "ο ασβανωμένος" Λάζαρος ήταν έτοιμος. Η παρέα με τον ασπροντυμένο Λάζαρο αποτελείτο από 4-5 παιδιά. Αρχιζαν οι επισκέψεις. Το τραγούδι που τραγουδιόταν ήταν ένα: "Σήμερα έρχεται ο Χριστός". Αντίθετα τα καθαυτά τραγούδια του Λαζάρου που τραγουδιόταν από το κολατσιό της Παρασκευής και ύστερα ήταν πολλά και ποικίλα.

Από αυτά τα τραγούδια παραθέτουμε τα σπουδαιότερα, όπως τα τραγουδούσα ο ίδιος με την παρέα μου και που τα έμαθα από τη μητέρα μου και θεία μου (έτος γεννήσεως: 1900 και 1876 αντίστοιχα) όπως τα θυμούνται και σήμερα ακόμη από τη δική τους μητέρα και από τη γιαγιά τους.

1) ΚΑΤΩ ΣΤΑ ΓΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Κάτω στα Γιεροσόλυμα μες του Κεριού τον τόφο, εκεί δεντρός δεν ήτανε δεντρός εμφανέρωθ, ο δέντρος ήταν ο Χριστός κι' η ρίζα η Παναγία και τα κλωνάρια πούτανε ήταν οι Αποστόλοι, και

τα φυλλάκια πούπεφταν ήταν οι μαρτυράτες, που μαρτυρούσαν κι έλεγαν τα πάθη του αφέντη. Αφέντη μ' ποιός σε σταύρωσε; Οι άνομοι οι θβραίοι, οι άνομοι και τα σκυλιά κι οι τρισκατάρμενοι. Για να σταυρώσουν το Χριστό, τον πάντων βασιλέα, κι ο Κύριος ηθέλησε να μπει σε περιβόλι να λάβη δειπνο μυστικό να τον συλλάβουν όλοι.

Κι' η Παναγιά η Δέσποινα, καθόνταν μοναχή της, τας προσευχάς της έκανε για τον Μονογενή της. Φωνή της ήλθ' εξ ουρανού κι' απ' Αρχαγγέλου στόμα: Φτάνουν Κυράμ' οι προσευχές, φτάνουν οι μετανοίες και τον Υιόν σου πιάσανε και στου Χαλκά τον πάνε και στου Πιλάτου τας αυλές εκεί τον τυραγνάνε. Χαλκά, Χαλκά φκιάσε καρφιά, φκιάσε τρία περόνια. Και κειός ο σκυλο θαράς βαρεί και φκιάνει πέντε.

Εσύ θαρέ μ' που τάφκιαξες να' ρθης να τα διατάξης

Τα δυό στα δυο του πόδια του, τα δυο στα δυο του χέρια,

Το πέμπτο το φαρμακερό βάλτε το στην καρδιά του να τρέξει Γιαίμα και νερό να λιγυθή η καρδιά του.

Η Παναγιά σαν τάκουσε πολύ της κακοφάνη, ζητεί μαχαίρια να σφαχτή ζητεί γκρεμνούς να πέση ζητεί ποτάμια να πνιγή μες στη φωτιά να πέση. Μη σφάζεσαι Μητέρα μου, σφάζοντ' οι μάνες όλες, μη πνίγεις Μητέρα μου πνίγοντ' οι μάνες όλες.

Λάβε Κυρά μ' υπομονή λάβε Κυρά μ' ανένια,

Το τι να λάβω υπομονή το τι να λάβω ανένια είχα Υιόν Μονογενή κι' εκείνον

σταυρωμένον όπου φορεί πουκαμιά στο γιαίμα βαυτηγμένο, όπου φορεί στην κεφαλή ακάνθινο στεφάνι και λίβανο από τον Άγιο Τόφο.

Τα τραγούδια του Λαζάρου αναφέρονται σε διάφορα και ποικίλα θέματα. Παραθέτουμε τρία τραγούδια που μιλάνε για τον Άγιο Γεώργιο, την ξενητεία και για τα μικρά παιδιά:

1. Τ' ΑΦΕΝΤΗ ΑΗ ΓΙΩΡΓΗ

Άη Γιώργη, Άη Γιώργ' αφέντη μου και γριβοκαβαλλάρη, αρματωμένος με σπαθί και με χρυσό κοντάρι. Τη χάρη σου τη βούλη σου το που να σου τη ρίξω εδώ 'ναι τάγριο θεριό και δράκοντας μεγάλος που δεν αφήνειν άνθρωπο κάθε στιγμή την ώρα, στάλα νερό δεν άφηνε δια να πάρη η χώρα και ρίξαν την πολυψηφιά το τίνας θε να πέση κι ο κλήρος πάει κι έπεσε μες στη βασιλοπούλα όπου την είχε η μάνα της μικρή και μοναχούλα. Κι ο βασιλιάς σαν τάκουσε πολύ του κακοφάνη: - Όλο το βιός μου πάρτε του κι αφήστε το παιδί μου. - Για φύγε φύγε αφέντη μου μη πάρωμε κι' εσένα. Για πάρτε τα παιδάκι μου κι αφήστε με εμένα. Για πάρτε το στολίστε το και κάντε το σε νύφη και δώστε το στο δράκοντα να το γλυκομασήση. Πολύς λαός αρίθμητος παίρνουν την κορασίδα και μες τα χελί' του πηγαδιού τη δέχονται μ' αλυσίδα. Κι Άη Γιώργης εβουλήθηκε να πάη να την εσώση, και από το άγριο θεριό να την ελευθερώση.

Άρσέ μ' άρσέ με κόρη μου λίγον όπνον να πάρω, εγώ φονεύω το θεριό και απ' αυτό σε βγάνω.

Κι' 'Αη Γιώργης εκοιμήθηκε λίγον ύπνόν επήρε. - Για σήκω σήκω Αφέντη μου και το νερό αφρίζει και ο δράκοντας τα δόντια του για μένα τα τροχίζει. Κι 'Αη Γιώργης εσηκώθηκε σαν παραλογισμένος, το κονταράκι τ' άρπαξε σαν ήταν μαθημένος μια κονταριά του έδωσε το παίρνει μες στο στόμα και κάνει και ξαπλώνεται στις γης το μαύρο χάμα.

'Αντε κορή μ' στο σπίτι σου άντε και στους δικούς σου κι αν σε ρωτήσουν κόρη μου σήμερα στη ζωή σου κι αν έχης κάνα χάρισμα φκιάσε μια εκκλησία και κάτσε και ζωγράφισε Χριστό και Παναγία και στη δεξιά της τη μεριά βάλ' ένα καβαλάρη, αρματωμένο με σπαθί και με χρυσό κοντάρι.

(Το τραγούδι τ' 'Αη Γιωργιού χρειάζεταν γερά πνευμόνια και τραγουδιόταν κυρίως σε σπίτια που είχαν πρόσωπα αγαπημένα με το όνομα του Αγίου.)

Η ξενιτειά με τα φαρμάκια της τραγουδήθηκε και τραγουδιέται από το λαό στους γάμους, στις χαρές, τα πανηγύρια αλλά και στα μοιρολόγια. Στο χωριό μου τραγουδιέται με το γνωστό μοτίβο των τραγουδιών του λαζάρου, τραγουδήθηκε και σαν τραγούδι του λαζάρου με τα ίδια περίπου λόγια που έχουν τα τραγούδια της ξενιτειάς. Είχαμε επισημάνει τα σπίτια - και τα πιο πολλά είχαν - που είχαν ξενιτεμένους και τραγουδούσαμε το "Ξενιτεμένο μου πουλί".

Μάτια υγραίνονταν, πρόσωπα σασπαζόνταν, μαντήλια έβγαιναν μα εμείς "επαγγελματίες" προσπαθούσαμε να ανοίξουμε το πουνγί των συγχωριανών μας με κάθε

τρόπο. Και πράγματι στο τέλος, όπου τραγουδιόταν αυτό το τραγούδι το "φίλεμα" ήταν αξιόλογο, όπως διπλά και τριδίπλα αυγά και "δραχμές". Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι σε σπίτι καλού συγχωριανού μας που είχε τρία παιδιά (δυό κορίτσια και ένα αγόρι) στην ξενιτειά για σπουδές μας έδωσαν 12 αυγά και ένα τάλληρο (Το 1950-1951 αν θυμάμαι καλά).

2. ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΟ ΜΟΥ ΠΟΥΛΙ:

Ξενιτεμένο μου πουλί ξενιτεμένο σηδόνι η ξενιτειά σε χαίρεται κι' αγώ' χω τον καημό σου.

Τι να σου στείλω ξένη μου τι να σου παραδώσω

Να στείλω μήλο σέπεται κυδώνι μαραν - κιάζει

Να στείλω το δακράκι μου σ' ένα χρυσό μαντήλι

Το δάκρυ μ' είναι καυτερό και καίει το μαντήλι.

Αυτόν (ή κατά την περίπτωση αυτή-αυτούς) τον νιό που σόστειλα να μου τον έχης έγνοια, να μην του δώσεις αρρωστιά να μην του δώσ' αφάλια

Η αφάλια θέλει στρώματα θέλει προσκεφαλάδες

Θέλει τη μάνα στο πλευρό την αδερφή στο γόνα

Θέλει νερό απ' τον τόπο του μήλο από τη μηλιά του

Θέλει και μοσχιστάφυλο από την περβολιά του.-

Στο τέλος οι απαραίτητες και γαλίφες ευχές: Και του χρόνου να τους καλοδεχτείς.-

Για τα νιόπαντρα ζευγάρια που είχαν μικρό προτιμούσαμε το ιδιαίτερο τραγούδι που ακολουθεί το: "ένα μικρό, μικρούτσικο".

3. ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΜΙΚΡΟΥΤΣΙΚΟ:

'Ένα μικρό μικρούτσικο μικρό στη σαρμανίτσα μικρό που τόχει η μάνα του μικρό κι' η αδελφή του

Το έλουζαν το χτένιζαν και στο σχολιό το στέλναν

Το καρτερεί ο δάσκαλος με μιά χρυσή βεργούλα

Το καρτερεί η δασκάλισσα με δύο κλωνάρια μόσχο

Μόσχο που είν' τα γράμματα που είν' ο λογισμός σου;

Τα γράμματα είναι στο χαρτί κι ο νους μου πέρα πέρα

Πέρα πέρα κι' αντίπερα πέρα στις μαυρομάτες

Πόχουν τα μάτια σαν ελιά, τα φρύδια σαν γαϊτάνια πόχουν και τα ξενθά

μαλλιά σαράντα πέντε πήχες στους ουρανούς τα πέταγαν στους κάμ-

πους τα λευκαίνουν και μες στην ακροθαλασσιά τα λευκοκοπανάνε.-

'Άλλο ένα τραγούδι του λαζάρου τώρα. "Καλησπέρα σας καλή βραδιά σας"

Καλησπέρα σας καλή βραδιά σας, καλώς ήλθαμε στην αφεντιά σας

κι αν κοιμόσαστε να σηκωθείτε και το λαζάρο να υποδεχθείτε.

'Ηρθ' ο λαζάρος, ήρθαν τα βάνια, ήρθε

κι' η νιοστή μεγάλη κι' άγια άλλοι έλεγαν τα λόγια τ' άγια κι' άλλοι έκοβον κλάδους και βάνια

Κίνησ' ο Χριστός στην πόλη βηθανία εύρ' απάντηση Μάρθα και Μαρία και τας ερωτά με μακροθυμία: Μάρθα πουν' ο λαζάρος, πουν, ο αδελφός σας

πουν' ο φίλος μου ο αγαπητός σας; Λέγ' αφέντη μου είν' αποθαμένος και στον τόπο του τετραμερισιμένας Άς υπάγομε να τον ιδούμε και τον τάφο του να λυπηθούμε

'Όλοι τρέξαντες μικροί μεγάλοι φίλοι του Χριστού Εβραίοι κι' άλλοι.

Άς τα νήπια ως παιδίον βρέφος ως για την μοιμή των Ιουδαίων

Η Μάρθα κι' η Μαγδαληνή κι' η μάνα του λαζάρου και του Ιακώβ' η αδερφή κι οι τέσσερες αντάμα, σαν πήραν το στρατί στρατί στρατί το μονοπάτι, το μονοπάτι τ' έβγαλε μες στου ληστού

την πόρτα.

'Άνοιξε πόρτα του ληστού και πόρτα του Πιλάτου κι' η πόρτα από το φόβο της άνοιξε μοναχή της.....

Κοιτάει δεξιά κοιτάει ζερβά κανένα δεν γνωρίζει κοιτάει και δεξιότερα βλέπει τον Ιωάννη. Α Γιάννη - Α Γιάννη Πρόδρομε και βαπτιστά του Γεωργίου μου μην είδες τον γιουλόκα μου και τον μονογενή μου.

Είχα γιόν μονογενή κι εκείνον σταυρωμένον. Βλέπεις εκείνο το γυμνό τον παραπεσμένο όπου φορεί ακνήθινο και λίβανο από τον Άγιο Τάφο; Εκείνος είν' ο γιουλόκας σου κι' εμέ διδάσκαλός μου.

Και του χρόν'
και τ' αυγό παρόν

Το τραγούδι του "σβασιμμένου Λαζά -
ρου" που τραγουδιόταν ανήμερα του Λα-
ζάρου αντικρουστά. Άρχιζε πρώτα χορός
από 4-5 παιδιά:

ΧΟΡΟΣ: "Σήμερα έρχεται ο Χριστός ο
Επουράνιος θεός
Εν τη πόλει Βηθανία Μάρθα κλαίει και
Μαρία
Λάζαρον τον αδερφόν των και γλυκύ
καρδιακόν των

Την ημέρα την Τετάρτη κίνησ' ο Χρι -
στός για νάρθει
και νε βγήκεν η Μαρία έξ' από τη Βη-
θανία

- Αν εδώ ήσουν Χριστέ μου δεν θ' α-
πέθνησκ' αδερφός μας
και εμπρός γονακλιστεί και τους πόδας
του φιλεί
Λάζαρος σβασιμμένος και με το κερί
ζωσμένος
Πές μας Λάζαρε τι είδες εις τον Άδην
όπου πήγες.
ΛΑΖΑΡΟΣ: Είδα φόβους είδα τρόμους,
είδα βάσανα και πόνους
Δώστε μου λιγόν νεράκι να ξεπλύνω το
φαρμάκι
της καρδίας των χειλέων και μη με
ρωτάτε πλέον.

(Δυστυχώς δεν μπορούσαμε να βρούμε
τους δυό, τρεις στίχους ακόμη που ήταν
και το τέλος του τραγουδιού).

Αποκαλείται σβασιμμένος ο Λάζαρος
γιατί όπως είπαμε και στην αρχή ήταν

φορεμένος με πουκαμίσια άσπρη ποδήρη
και ένα καλάμι ή ξύλο οριζόντιο στα
μανίκια για να φαίνονται τεντωμένα τα
χέρια και ζωσμένος με ένα χωριάτικο
φκιστό κερί τις λεγόμενες κουλούρες
γύρω από το σώμα του. Λυπητερό το τρα-
γούδι του σβασιμμένου Λαζάρου. Γιαυτό
πολύ λίγα παιδιά πραγματοποιούσαν την
υπόσχεσή τους ότι "θα βγούμε στη γύρα
να το πουν. Τα περισσότερα φοβόντανε
και μερικοί "Λάζαροι" για μέρες πετά-
γονταν στον ύπνο τους γιατί βλέπανε
εφιαλτικά όνειρα με σάβανα, τάφους κ.
λπ.

Αλλ' οι μικροί τραγουδιστάδες του
Λαζάρου είχαν εύκαιρα τραγούδια α-
νάλογα με τα λογής πρόσωπα που αποτε-
λούσαν την οικογένεια. Να τι έλεγαν
τα "Λαζαρούδια" για την ανύπαντρη θυ-
γατέρα:
Εδώ 'ναι η θύγα η όμορφη, θύγα κα -
μαρμένη
τη σιάζουν και την προξενούν για τον
υιόν του Ρήγα
δε θέλ' υιό του βασιλιά δε θέλ' υιόν
του Ρήγα
μόν, θέλει τ' αρχοντόπουλο με τις πολ-
λές παράδες
με τα ψηλά τ' αρχοντικά και το στρι -
ψτό μουστάκι

.....

Κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε και
το σχετικό θρηνητικό τραγούδι το "Σή-
μερα Μαύρος ουρανός" που τραγουδιόταν
μέχρι το 1960 περίπου στα σπίτια από
τα παιδιά του χωριού κατά τη Μεγάλη

Παρασκευή. Κι εδώ ένα δυό παιδιά πα-
ρέα με το καλάμι, σκεπασμένο αυτή τη
φορά με τη μαύρη μαντήλα, δείγμα πέν-
θους όπως πένθημα είναι και τα λόγια
του:

ΣΗΜΕΡΑ ΜΑΥΡΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ:

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη η-
μέρα
σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά
λυπιούνται
σήμερα βάνουν τη βουλή οι άνοιμοι οι
Εβραίοι
οι άνοιμοι και τα σκυλιά κι οι τρισκα-
ταραμένοι
Για να σταυρώσουν το Χριστό τον πάντα
Βασιλέα

κι ο Κύριος ηθέλησε να μπει σε περι -
βόλι
να λάβει δείπνο μυστικό να τον συλλά-
βουν όλοι.

Κι η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μονα-
χή της
τας προσευχάς της έκανε για το μονο -
γενή της
(συνέχεια βλέπε το τραγούδι: "Κάτω
στα Γεροσόλυμα" σελ. 1)

Έτσι τραγουδιόταν ο Λάζαρος στο χω-
ριό μου. Κάθε χρόνος που περνάει όλο
και λιγότερα παιδιά γίνονται "Λαζαρού-
δια". Τα τραγούδια του Λαζάρου, ποιή-
ματα και δημιουργήματα του λαού που
πέρασε κινδυνεύουν να ξεχαστούν. Βλέ-
πετε ο πολιτισμός και "η πρόοδος" η
σημερινή δεν επιτρέπουν τέτοιες "χυ-
ριατασίες". Ο λαϊκός θησαυρός περνάει

στην αφάνεια. Χρέος όλοι μας έχουμε
να καταγράψουμε αυτές τις φωνές,
αυτούς τους απόηχους των περασμένων,
όσο ακούονται ακόμη στις μνήμες μας
στον εφιαλτικό θόρυβο και την τύρβη
του καιρού μας και της μαζικής αλλο-
τρίωσης.

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1910 ΣΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ (εφημ. «ΑΓΩΝ» 15-5-63)

Στα νέα Πρεβεζαντόπουλα της προ του 1912 εποχής μα και της κατοπινής επί αρκετά χρόνια, όπου άρχισε κατά το 1924 να εισβάλει το φουτμπούλ, τα κότσια, τα μαλλώματα, ο πετροπόλεμος τα βαρέλια, οι αετοί και οι κολυμβητικοί άθλοι των παιδιών και ενοριτών της συνοικίας του Αγίου Νικολάου, προξενούσαν στα παιδιά των άλλων συνοικιών και ενοριών καθώς μαθευόντανε ένα είδος δέους, θαυμασμού και καταπλήξεως. Οι Αγιονικολαίτες, γενικά, είχαν πάρει στην φαντασία και την ψυχή των νέων και παιδιών των άλλων συνοικιών της πόλης μας, την αίγλη πρώων, την φήμην αδόμαστων παλληκαριών, αδιάλλακτων πατριωτών και λίγο - πολύ μαχαιροβγάλτηδων, ετοιμώνα σε καρφώσουν στην πιο σσημαντη πα-

ρεξήγησι. Κυ' όσο οι καυγάδες τους, οι άθλοι τους, τα καταπληκτικά σπείδια τους και τα τρικούβερτα γλέντια τους και οι φάρσες τους στις αποκρήες και τα πανηγύρια είχαν πρωτοτυπία και έμπνευσιν, τόσο και μεις των άλλων συνοικιών τους θαυμάζαμε και τους φοβόμαστε συγχρόνως. Το φαινόμενον τούτο έχει και κάποια ιστορική εξήγησι.

Ο πιο ομοιογενής και παλαιότερος πληθυσμός της Πρέβεζας οι πιο γνήσιοι Πρεβεζάνοι, είναι οι ενορίτες της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, οι επιλεγόμενοι Μπουρανέλοι.

Κάναν κατά πλειοψηφίαν το επάγγελμα του ψαρά, του βαρκάρη και του ναυτικού στα λισιοφόρα, που τ' παλαιότερα πριν από τα βαπόρια εποχή, αριθμούντο σε δεκάδες. Πρόχειρα αναφέρω τους Ποταμιάνο, Γιαννουλάτο, Πεπενούλα, Κτε-

νά, Σάκουλα.

Οι πρόγονοι των σημερινών ψαράδων, ενοριτών του Αγίου Νικολάου ως θεομάιμοι και αδιάλλακτοι γαλλόφιλοι δημοκρατικοί υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό τους Φάλλους τον Ιούλιο του 1797 και αποτέλεσαν την οργανωθείσαν από τούτους Πολιτοφυλακή, που θυσιάσθηκε εσφάχθηκε και εκπατρίστηκε, εν μέρει, στο τρομερό εκείνο τριήμερο του χαλασμού της Πρέβεζας στις 12-14 Οκτωβρίου 1798 π. ημ. όταν ο Αλή Πασάς επέτέθηκε ξαφνικά εναντίον της γαλλικής φρουράς της πόλης. Και από τότε το ηρωϊκό φρόνημα των Αγιονικολαϊτών μαζί με το επάγγελμα της ψαροσύνης διατηρείται ακμαίον.

Οι τρελλές και έξαλλες εκδηλώσεις τους, μικρών και μεγάλων στις ημέρες του Μεγαλοβδόμαδου έπαιρναν τον χαρακτήρα μάχης εκκωφαντικής.

Και απηγόρευαν μιν οι Τούρκοι τα βαρελάττα και τους πυροβολισμούς και κάνανε συλλήψεις παραβατών και τρέμανε οι μαννάδες τις μέρες εκείνες για τα παιδιά τους και τους άνδρες τους, μήπως εξερεθίσουν τους Τούρκους και συμβή κάνας σκοτιμός ή τραυματισμός και ή επενέβαιναν διαλλακτικά οι πρόκριτοι και ο δυναμικός και ευφύεστατος Δεσπότης μας Δωρόθεος Μαιμής για την αποφυλάκιση των συλλαμβανομένων Χριστιανών και δραπετεύανε με τα πρύφια τους στην αντικρυνή Πούντα (΄Ακτιον) οι πιο ένοχοι νέοι περιμένοντας να διαγραφή το αδέλχημά τους ή πέρνανε τον δρόμο της Αμερικής και της Αθήνας. Μα πάλι την επόμενη Λαμπρή Ξανασυνέβα-

ναν οι ίδιες πατριωτικές εκδηλώσεις.

Η Κυριακή των Βαΐων ήταν η μέρα της ενάρξεως των μεγάλων πολεμικών επιχειρήσεων σ' όλη την Πρέβεζα, μα το κορύφωμά τους ήταν η Μεγάλη Παρασκευή στην περιφορά του επιταφίου του αγίου Χαράλαμπους καθ' όλην την πόλι, επίσης στο Μ. Σάββατο το πρωί, όταν έπεφτε το "κομμάτι" και ιδίως στην Ανάσταση.

Από την Καθαρή Δευτέρα άρχιζαν οι πολεμικές προετοιμασίες και ο πολεμικός ανεφοδιασμός σε βαρελάττα και τρίγωνα και πόμπες και ετοιμαζόντουσαν κατά ενορίας τα μάσκουλα.

Κατά το 1918, όταν υπηρετούσε στην Πρέβεζα ως εισαγγελέας ο Καλέλης, καθώς εδίκαιε στο αυτόφωρον μερικούς Αφνικολαίτες νέους για παράβασι αστυνομικών διαταγών, περί απαγορεύσεως πυροβολισμών την Λαμπρή έλεγε στο δικαστήριο, πως η συνοικία του αγίου Νικολάου είχε μεταβληθή στο πεδίο της μάχης του Βατερλό.

Αλλοίμονο!... Στο καιρό της Τουρκοκρατίας οι πυροβολισμοί του Μεγαλοβδόμαδου και κυρίως στην Ανάσταση δεν ήταν τόσοσ άσκοποι και αδικαιολόγητοι.

Οι μέρες αυτές ήσαν μέρες εθνικής εξάρσεως, πατριωτικού παραλήρηματος, προκλητικότητας κατά των Τούρκων δυναστών, πίστews στην μελλοντική και αναπόδραστη ελευθερία της πατρίδος. Η εβδομάς των Παθών του Χριστού είναι εβδομάδα της ταπεινώσεως και των βασανισμών του γένους του σκλαβωμένου η ημέρα της Αναστάσεως του Κυρίου είναι η μέρα της Αναστάσεως της Πατρίδος. Ο

συμβολισμός αυτός ήταν έκδηλος και ζωντανός. Και η Μεγάλη Γιορτή έπρεπε να γιορτασθή με πυροβολισμούς και βαρελόττα. Έτσι και τα επεισόδια με τους Τούρκους εξηγούνται.

Εκείνη την χρονιά (1910 όπως με πληροφόρησαν οι παλαιότεροι συμπατριώτες μου) οι Τούρκοι είχαν απαγορεύσει αυστηρά στους πυροβολισμούς σ' όλο το Μεγαλοβδόμαδο και την Ανάσταση. Μερικοί Αϊντοκολάτες νέοι (Αγραφιώτης Γουρνάρης, Σκούρας, Τσιλιγκίρης, Τσέκης, Τζουμάνης και άλλοι) συνενόησαν μυστικά πως θα παραβίαζαν τουλάχιστον στην Ανάσταση την Τουρκική Διαταγή. Τα είπαν λοιπόν και με τα πιο ψυχωμένα παιδιά του Αγίου Βασιλείου, του Αγίου Ιωάννου, του Άτ-Λια και αγίου Κωνσταντίνου πως θα κατανείμαν τα περίφημα μάσκουλα κατά εκκλησίες και αλληλοδιαδόχως θα βάζανε φωτιά, όταν θα σήμανε η καμπάνα του μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Χαράλαμους. Το μυστικό φυλάχθηκε, όσο ήταν δυνατόν.

Το Μεγαλοβδόμαδο πέρασε με σχετική ησυχία και σε ατμόσφαιρα φόβου. Τα Τούρκικα περίπαλα του φρούραρχου Σμέρνα διέτρεχαν πυκνά τα σοκάκια και τους δρόμους της πόλης μας και στον πιο μικρό κρότο βαρελότου. Έπιαναν τους φταίχτες και τους επήγαιναν στις φυλακές στο Παλιοςάραγ.

Είχαν με διακηρύξει το 1908, με το Χουσιέτ οι Τούρκοι ισοτιμία δικαιωμάτων στις εθνότητες, που αποτελούσαν την Τουρκία - όλοι ένα - έθινες μισομαυρολμόνοι Χριστιανοί, Εβραίοι κ.λ.

π. - μα πολύ γρήγορα αυτά τα συνθήματα αποδείχθηκαν ψεύδος και απάτη. Οι Γερμανοί και Αυστριακοί σύμβουλοι και φίλοι του Σουλτάνου, τον είχαν συμβουλεύσει να κάνει αυτό το κόλπο, για να πάρει η πίεσις της Ρωσίας και Αγγλίας σ' αυτόν και οι διαμαρτυρίες των καταπατούνται τα δικαιώματα των Χριστιανικών ιδία μειονοτήτων. Από τότε άρχισαν οι μεγάλοι διωγμοί του Χριστιανικού στοιχείου της Τουρκικής αυτοκρατορίας.

Αλλά ξαναγυρίζω στο αφήγημά μου.

Ήρθε η Μεγάλη Εβδομάς. Πέρασε με κάποια επιφυλακτικότητα και ανησυχία. Οι πιο παραπάνω όμως νέοι συνωμότες καθώς και άλλα Πρεβεζαντόπουλα, είχαν κάμει τις πολεμικές τους προετοιμασίες και πιο εντατικές μάλιστα.

Έφτασε τέλος πάντων η ώρα της Αναστάσεως. Ο Δεσπότης μας ο Γέρος Ναθανάη έχοντας βοηθά του τον επίσκοπο Κωνσταντίνου, έβαλλε με την μελωδική φωνή του, ντυμένος με την χρυσοθρανίνη πολύτετη στολή του έξω από τον άγιο Χαράλαμπο, κάτω από το Ρολόγι, μπροστά στα πυκνά εκκλησίασμα, το θαυμάσιο τροπάριο της Αναστάσεως του Κυρίου. Πως τα κατάφερνε ώστε ακριβώς, όταν το ρολόγι σήμαινε μεσάνυχτα, να συγχρονίζεται με το τροπάριο της Αναστάσεως έκανε εκπληκτική εντύπωση σ' όλο το εκκλησίασμα που με κατάνυξη παρακολούθησε την ώρα υπαίθριο λειτουργία.

Η καμπάνα της εκκλησίας μετάδιδε τους χαρούμενους και επίσημους ήχους της δια πλήθους των Χριστιανών.

Πάνω στα μαγαζιά του Μπάλκου, στεκόταν η Τούρκικη περίπολο με τον Σμέρνα. Και ξαφνικά μόλις τελείωσε το κυδούνισμα ακούεται μακριά από την άκρη της πόλεως μια τρομερή βροντή σαν κανονισμού. Ερχόνταν από τον Προφήτη Κλή. Σε λίγα δευτερόλεπτα ακούεται άλλη από τον άγιο Νικόλαο, επακολουθεί άλλη από τον άγιο Βασίλειο, τον άγιο Κωνσταντίνου, τον άτ - Γιάννη. Συγχρόνως ακούονται χιλιάδες βαρελόττα και πυροβολισμοί. Το μεγάλο μάσκουλο του αγίου Ιωάννου, η περίφημη χαλάστρα, έσσειε την πόλη. Θα ενόμιζε κανένας πως άρχισε επέλασις πεζικού εναντίον εχθρού.

Κίτρινος εξ οργής ο Τούρκος φρούραρχος Σμέρνας πλησιάζει τον πρόκριτο γιατρό Γερογιάννη και του μίλαγε Τούρκικα εντόνως. Οι δημογέροντες Χριστιανοί της Πατρίδος μας είχαν δώσει υπόσχεσι στις Τούρκικες αρχές πως θα συστήσουν στους Χριστιανούς τον σεβασμό της Τούρκικης διαταγής για τους πυροβολισμούς.

Μα οι συστάσεις τους ήταν σε τόσο μαλακό τόνο σαν να έλεγαν στους συνωμότες νέους κάνετε τη δουλειά σας. Υπήρχαν βέβαια και μερικοί "φρόνιμοι".

Στον Άγιο Κωνσταντίνου, λένε, ακού-

στηκαν και μερικές ζητωκραυγές υπέρ της ομοδόξου Ρωσίας και του βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου Α'. Αυτό είχε ξαναγίνει και το 1891 με το κλείσιμο των εκκλησιών, τα Χριστογέννηνα. Κι' όταν τρέξανε τα τούρκικα περίπολα να συλλάβουν τους δρόστες αυτοί είχαν πια εξαφανισθή μέσα στον ελαιώνα και τα μάσκουλα τα είχα βάψει στα μνήματα και τα ξύλινα κιβώρια των νεκροταφείων. Έτσι δεν πέρασε σιωπηλό και αθόρυβο το Πάσχα εκείνο το 1910. Οι πρόκριτοι και προεστοί με την πολιτική τους ευστροφία κατάρρωσαν να μαλακώσουν τον σκληρό Τούρκο φρούραρχο και τον άλλο τον μεταθέσανε. Κι' όσους νέους κατάρρωσαν να πιάσουν τους αποφυλάκισαν.

Εγνώρισα κάποτε στην Κατούνα του Ξηρομέρου ένα παλαιό λοχία υπηρετούντα στην Ελληνική φρουρά του Φρουρίου του Ακτίου την χρονιά εκείνη. Κοιτάζοντας με τους στρατιώτες του ψηλά από το Κάστρο αντίκρυ στην Πρέβεζα την μεγαλειώδη εκείνη θρησκευτική και εθνική εκδήλωση και ακούοντας τους πυροβολισμούς έμενε κατάπληκτος και οι στρατιώτες του άρχισαν κι' αυτοί κατενθουσιασμένοι να πυροβολούν και ζητωκραυγάζουν υπερήφανοι για το θάρρος και τον πατριωτισμό των Πρεβεζιάνων ραγιάδων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ο ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ ΚΑΙ ΖΑΛΟΓΓΟΥ

ΑΝΑΣΤ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗ, συντ. Εκπαιδευτικού

Ο τίτλος αυτός άρεσε πολύ στο μακαρίτη Παπανικόλα (Ιερέα Νικόλαο Ναστούλη) από το Πολύβρυσο. Άλλωστε αυτός ο ίδιος τον χρησιμοποιούσε υπογράφοντας στο τέλος από κάθε επιστολή του σταλμένη σε φίλικό του πρόσωπο "Ο Κασσωπαίων και Ζαλόγγου Ιερέυς Οικονόμος Νικόλαος Ναστούλης".

Ήταν γέρος θα πλησίαζε τα 85 χρόνια όταν τον γνώρισα. Άρχες Σεπτέμβρη του 1951 ανέλαβε τα υπηρεσιακά μου καθήκοντα ως δάσκαλος στο χωριό του. Και υπηρέτησα εκεί πέντε ολόκληρα χρόνια. Συνταξιούχος πια ο καλός μας παπάς, αφού πρόσφερε και τις τελευταίες υπηρεσίες του στον Ύψιστο, αφού κυβέρνησε νοθετώντας ως τα βαθειά γεράμα-

τα το ποιμνιό του στην ενορία της Κοινότητας Καμαρίνας, απόμαχος πια, αναπαύεται στο πατρικό του σπίτι στο Πολύβρυσο κοντά στους συγγενείς του, ήρεμος, απλός, ασκητικός, χωρίς άλλες απαιτήσεις από τη ζωή, κουρασμένος και αρκετά ισχνός. Πολύ συχνά λένε πως τον άκουγαν να ψελίζει τη ρήση του Βιβλικού Συμεών: "Νυν απολύεις τον δούλο σου Δέσποτα..." Πραγματικά ο Παπανικόλας ένοιωθε ότι το βαρύ έργο του πάνω στη γη σαν λειτουργός του Υψίστου, σαν Έλληνας, σαν οικογενειάρχης μα και σαν άνθρωπος, το είχε τελειώσει. Καιρός ήταν πια ν' αναπαυτεί. Παντρεύτηκε νέος, και ζούσε αρμονικά με τη μακαρίτισσα την παπαδιά του - θεός σκωτάστην! - Μετά το γάμο του έγινε ανα-

γνώστης, στο Μοναστήρι των Αγίων Αποστόλων στο Λιθάρι, πλησίον σ' ένα ευσεβή παπά που μου διαφεύγει το όνομά του. Εκεί πήρε τις πρώτες βάσεις για τη σφυρηλάτηση του ηθικού και θρησκευτικού του χαρακτήρα.

Εκεί τον βρήκε ο πόλεμος του 1897 και εκεί πρόσφερε τις πρώτες υπηρεσίες του στη σκλαβωμένη τότε Ήπειρο σαν φλογερός πατριώτης που ήταν. Την εποχή εκείνη, η Κυβέρνηση στην Αθήνα είχε συστήσει μια μυστική οργάνωση στις Τουρκοκρατούμενες περιοχές - το Κομιτάτο - με απότερο σκοπό, την οργάνωση των εκεί Ελλήνων για μια μελλοντική επανάσταση καθώς και την εξύψωση του εθνικού φρονήματος εκείνων που τυχόν θα δίσταζαν να πάρουν μέρος σ' αυτή.

Έδρα του Κομιτάτου για την Ήπειρο ήταν τα Γιάννινα. Μα, στην έδρα κάθε Νομού ήταν τα κλιμάκια που κατηύθυναν τον αγώνα σε κάθε περιοχή ξεχωριστά. Στην Πρέβεζα αρχηγός του κλιμακίου ήταν ο μακαρίτης βασιλείος Ηπάλλκος, Δήμαρχος μετά την απελευθέρωση στην Πρέβεζα. Αυτός είχε τον αριθμό 1 στο Κομιτάτο στην περιοχή της Πρέβεζας. Τον αριθμό 5 είχε ο Παπανικόλας (καθώς μου έλεγε). Ο Ηπάλλκος είχε διαγνώσει τον ηρωισμό αυτού του βουνήσιου αγνιστή και τον είχε πάντα στην υπόληψή του. Μα και ο Δεσπότης Νικοπόλεως, για τη μεγάλη του ευσεβεία και για το φλογερό πατριωτισμό του πολύ τον αγαπούσε. Γι' αυτό χωρίς πολλές διατυπώσεις τον χειροτόνησε διάκονο και σε λίγες μέρες ιερέα. Τότε αρχίζει το κατ' εξοχήν έργο του. Τον άτυχο πόλεμο του 1897 διαδέχεται η αποπνιχτική σκλαβιά. Ο

Παπανικόλας όμως δεν λυγίζει. Εμφυλώνει τους ραγιάδες της περιοχής Ζαλόγγου, με έδρα πια την Καμαρίνα όπου τοποθετείται ως ιερέας, και κατά το 1909 το Μοναστήρι του Ζαλόγγου, που αναλαμβάνει την προσωρινή επιστολία και επιμέλειά του, με διαταγή του Μητροπολίτη Ναθαναήλ. Μα η εξαιρετική δραστηριότητά του, τον κράτησεν εκεί μέχρι το 1916, οπότε καταργήθηκαν οι Μοναστηριακές Επιτροπές και τη διοίκηση των Μοναστηριών ανέλαβαν τα Ηγουμενοσυμβούλια.

Κατά το χρονικό αυτό διάστημα (1909-1916) ο Παπανικόλας επέδειξε εξαιρετικό ενδιαφέρον και αναστήλωσε πολλά ερείπια του Μοναστηριού, το οποίο είχε πυρποληθεί από τον Τουρκικό στρατό στις 24 Απριλίου 1897 κατά τον άτυχο εκείνο Ελληνοτουρκικό πόλεμο. Η επι-

γραφή που ανακαλύφθηκε κάτω από τα ερείπια του "Δεσποτικού" μας το επιβεβαιώνει:

"ΤΑ ΠΥΡΙ ΚΑΕΝΤΑ ΥΠΟ ΛΗΣΤΩΝ (ΤΟΥΡΚΩΝ)
ΕΠΙ (1897) ΕΤΟΣ ΤΟΥ
ΞΕΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΕΠΕΣΚΕΥΑΣΘΗΣΑΝ ΤΟΥ ΗΓΟΥ
ΜΕΝΟΥ ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΑΣΤΟΥΛΗ
ΖΑΛΟΓΓΟΝ ΤΗ 20 ΜΑΙΟΥ 1912
ΥΠΟ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗ ΠΑΠΑ
ΕΚ ΓΡΑΤΣΑΝΩΝ".

(Την επιγραφή αυτή ανακάλυψε και πρωτοδημοσίευσε ο Πανοσιολ. Αρχιμανδρ. της Φ. Βιτάλης).

Το Μοναστήρι του Ζαλόγγου ο Παπανικόλας το είχε μετατρέψει σε κέντρο εξόρμησης των ανταρτικών δυνάμεων κατά τον απελευθερωτικό αγώνα του 1912.

Το παρακάτω Πιστοποιητικό μας πληροφορεί για την εθνική δράση του Παπανικόλα:

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ

Το δίκαιον και η υποχρέωσις με κάμνουν να βεβαιώσω και ομολογήσω ότι διελθών μετά του εθελοντικού σώματός μου κατά το τέλος του μηνός Σεπτεμβρίου 1912 εκ του ιστορικού βράχου του Ζαλόγγου, ένθα η Μονή Αγίου Δημητρίου και των Ταξιαρχών, ο εν αυτή επιστατεύων ιερέυς οικονόμος Νικόλαος Ναστούλης από το πλησιόχωρον Σέσσοβον, μας υπεδέχθη με ανοικτάς αδελφικάς αγκάλας παρασχών εις ημάς πάσαν περίποιήσιν και πολύτιμον πληροφορίαν και οδηγίαν σχετικήν προς τον σκοπόν της εκεί αποστολής μας. Ο αυτός μετά χριστιανικής και εθνικής αυταπαρνήσεως αφηρών πάντας τους περίξ αυτού κινδύ-

νους, ετίθετο ως άλλος Σαμουήλ παρά το πλευρόν μας, μεγάλως συντελών ούτως εις την υπόθεσιν του πατριωτικού μας έργου. Τιμής δε και ευγνωμοσύνης ένεκεν δίδομεν προς αυτόν τούτο ίνα του χρησιμεύσει όπου πρέπει.

Εν Πούντα Φαναρίου τη 30 Οκτωβρίου
1912

Ο Οπλαρχηγός

(Τ.Σ.) Καπετάν Κανέλλος

(Τ.Σ.) Καπετάν Ζάλογγος

Τα ερείπια της Ελληνιστικής πόλης Κασσώπης πρωτεύουσας του ένδοξου Κράτους των Κασσωπαίων, κέντρισαν το ενδιαφέρον ορισμένων Ηγουμένων οι οποίοι χρησιμοποιούσαν τον τίτλο "Ο Κασσωπαίων και Ζαλόγγου...τάδε". Τη συνήθεια αυτή κράτησε και ο Παπανικόλας όπως ανέφερα στην αρχή.

Το 1912 η νίκη στεφάνωσε τα Ελληνικά όπλα και η Ήπειρος και η Μακεδονία ελευθερώθηκαν. Ο Παπανικόλας σ' όλο το διάστημα είχε εκτελέσει πιστά το χρέος του. Είχε πράξει πολλά για τη λευτεριά της Ηπείρου, μα και γνώριζε πολλά από τη ζωή και τη δράση των καπετανέων, οπλαρχηγών και γενικά των αγωνιστών από τα χρόνια των Σουλιωτών μέχρι των ημερών του. Ήξερα να σας πω ότι στις φλέβες του έτρεχε άφθονο το σουλιώτικο αίμα αφού ο προσάπος του Νάστο Πεπόνης ήταν γιος του οπλαρχηγού του Σουλίου Σωτήρη Πεπόνη. Το Νάστο τον έλεγαν χαϊδευτικά οι συγγενείς του, Ναστούλη. Μα και οι Σουλιώτες έτοιμ τον φώναζαν. Επειδή σε πολλά χωριά της Ηπείρου προσφωνούν τους χριστιανούς με τ' όνομά τους και το πατρώνυμο, π.χ. Χρήστο Κώστας (δηλ. ο

Χρήστος του Κώστα), Δημήτρη Λάμπρο (ο Δημήτρης του Λάμπρου), έτσι και το γιο του Ναστούλη τον Κολιό, τον φώναζαν όλοι Κολιό Ναστούλη και όχι Κολιό Πεπόνη. Το επώνυμο Πεπόνης σιγά-σιγά χάθηκε από τους απογόνους του Νάστο Πεπόνη και έμεινε το Ναστούλης. Παιδί του Κολιό Ναστούλη ήταν ο Κώστας ή Ντούλας Ναστούλης και παιδί του Ντούλα Ναστούλη ο ιερέας Νικόλαος Ναστούλης. Αυτά για το γενεολογικό δένδρο του μακαρίτη Παπανικόλα.

Στο Παλύβρυσσο (Σέσσοβο) είχαμε πολλές συναντήσεις και ένοιωθε μεγάλη χαρά όταν τον επισκεπτόμουν στο σπίτι του. Τότε του δινόταν η ευκαιρία να μου διηγηθεί πολλά, πάρα πολλά για τους Σουλιώτες και τους αγώνες τους κατά των Τούρκων και ιδιαίτερα κατά του Αλή Πασά, από αναμνήσεις όπως του τα διηγόταν όταν ήταν μικρός παίρνοντας τον στα γόνατά του, ο προσάπος του Νάστο Πεπόνης.

Το 1953 ο Παπανικόλας πέθανε.

Όσες λοιπόν ιστορίες για το Σούλι από αναμνήσεις του προσάπου του καθώς και όσες άλλες από προσωπικές του αναμνήσεις για τους πολέμους του 1897 και 1912 μου διηγήθηκε, τις έχω συμπεριλάβει στη λαογραφική συλλογή "Λαογραφικά στοιχεία της περιοχής Ζαλόγγου" που τιμήθηκε με τον Έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών (Αριθμ. Πρωτ. 57634).

Σουλιώτικες ιστορίες

Φιλονικία Καπετανέων με Λάμπρο Τζαβέλλα και Γ. Μπότσαρη.

(Αφήγηση του Παπανικόλα από το Παλύβρυσσο).

Το Σούλι δεν νικήθηκε ούτε παραδόθηκε. Έπεσε όμως με προδοσία. Ήταν άγονο μέρος και είχε στην κατοχή του για συντήρησή του, τα χωριά του Φαναριού, τα χωριά της Λάμαρης και όλα τα γύρω από το Σούλι χωριά. Είχε όμως συχνούς πολέμους με τους Αρβανίτες τσάρχες και με τον Αλή Πασά.

Μια μέρα ο Αλής έστειλε μπουγιουρντί στους Καπετανέους Λ. Τζαβέλλα και Γ. Μπότσαρη. Την άλλη μέρα συναχτήκανε όλοι οι καπετανέοι στο χασομέρι (πλατεία του Σουλίου) και διάβασαν το μπουγιουρντί το οποίο έγραφε ότι στο εξής οι Σουλιώτες θα πληρώνουν χαρά-

τσι στο Βεζύρη. Του γράφουν λοιπόν και οι Καπετανέοι, ότι εμείς δε δεχόμαστε τίποτε από αυτά που ζητάς. Και σφράγισαν το γράμμα ο Τζαβέλλας και ο Μπότσαρης. Οι άλλοι κομματάρχες (αρχηγοί τζακιών) είχαν ενωθεί και είχαν στείλει σφραγίδα από ξύλο ρίκι που έγραφε "Βουλή Σουλίου". Είπαν λοιπόν στους Καπετανέους Τζαβέλλα και Μπότσαρη, θα βουλώσουμε κι εμείς. Τι όλο εσείς;

Ο Τζαβέλλας και ο Μπότσαρης τους είπαν, ότι εμείς είμαστε αναγνωρισμένοι από χρόνια. Μα αυτοί επέμεναν. Τότε ο Τζαβέλλας βύλωσε εναντίον τους, ο δε Γιώργος Μπότσαρης του είπε: Καπετάν Λάμπρο μη θυμώνεις, ας βουλώσουν κι αυτοί. Σφράγισαν και το στείλανε. Τότε ο Τζαβέλλας είπε του Μπότσαρη: Το Σούλι καπετάν Γιώργα με κομμάτια δε διατηρείται. Γιατί φοβόταν ότι θα προδίδονταν στον εχθρό πολλά μυστικά.

2) Φιλονικία μεταξύ Καραμπήνη και Γεώργιου Μπότσαρη.

Κάποιος Σουλιώτης Καραμπίνης, κατέβηκε μια μέρα στα χωριά της Λάμαρης. Εκεί βρήκε ένα βλάχο με τριάντα πρόβατα και του τα πήρε όλα. Ο βλάχος παραπονέθηκε στο Μπότσαρη, για την αρπαγή του Καραμπίνη. Ο Μπότσαρης έκανε παρατήρηση στον Καραμπίνη ότι δεν έκανε καλά. Γιατί εμείς - του είπε - παίρνουμε στα 10 το ένα και όχι όλα.

Ο Καραμπίνης τότε θύμωσε και του είπε αρβανίτικα: "Μπότσι Γιώργο, μπότσι Γιώργο" τα παιδιά σου έχουν τρώει και πίνουν ενώ τα δικά μου πεθαίνουν από την πείνα. Του Μπότσαρη του κόστισε πολύ αυτό και είπε αγανακτισμένος: Ορέ σαράντα χρόνια καπετάν Γιώργος και τώρα Μπάμπια Γιώργος; Δεν ήταν σωστό.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

του ΧΡ. ΑΛ. ΚΑΤΣΑΝΟΥ

Οι Πάργιοι περιμένοντες τους δυό πρέσβεις, πούχαν στείλει στο στόλο, ανέβηκαν την προς τον Αλήν απάντηση. (βλ. τεύχος 4) Τους ελόπησε όμως βαθύτατα η διαταγή των ναυάρχων, να απέλθουν σε προσκύνηση του εχθρού, γεγονός που τον Αλή μεν θα αποθάρσυνε,

αυτούς δε θα ταπεινώνε. Υποχρεώθηκαν όμως να υπακούσουν οι δυστυχισμένοι Πάργιοι, για να μη δυσαρεστήσουν τους συμμάχους ναυάρχους, από τους οποίους εξαρτιόνταν ή η απώλεια ή η σωτηρία της πατρίδας τους.

Έτσι διέλεξαν τέσσερες ένθερμους πατριώτες, για αντιπρόσωπους, τους Νέ-

κο Πετζάλη, Δημάκη Δασίλα Μάστρακα, Θανάση Δασίλα Πάντζα και Πανταζή Βασιλά, τους οποίους, αφού εφοδίσαν και με την κατωτέρω πληρεξουσιότητα, υπογεγραμμένη από τους προύχοντας, απέστειλαν στην Πρέβεζα σε προσκύνηση του Αλή.

Ιδού η έγγραφη πληρεξουσιότητα: — Κατά δημοσίευση του Σαλαπάντα: "Ημείς οι κάτωθεν υπογεγραμμένοι προεστώτες της Πάργας, βλέποντες τα παρόντα περιστατικά της πατρίδας μας, τα οποία τρέχουν μεταξύ ημών και του Αλή Πασά, εκλέξαμεν και αποφασίσαμεν όλοι συμφώνως, τους συμπατριώτας μας Νικόλαον Πετσαλήν, Δημάκην Δασίλαν Μάστρακα, Αθανάσιον Δασίλαν Πάντζαν και Πανταζήν Βασιλάν, να διαβιβασθώσιν εις Πρέβεζαν και παρουσιασθώσιν εις τον Αλήν Πασάν, ως εκ μέρους της πατρίδας μας, προσφέροντες εις αυτόν φιλικήν προσκύνησιν, ως διατάχθημεν εκ των δύο βασιλικών Ναυάρχων Ουζακόφ και Καδήρ Βέην.. Αν δε εξ εναντίας ο ρηθείς Αλή Πασάς δεν ευχαριστηθή εις μόνην την προσκύνησιν, αλλ' επιμένει να τους στενοχωρήσει, κατά την συνήθειά του, αυθαίρετως, δια να δεχθώσι και υπογράψωσι κακήν τινα συνθήκην κατά της πατρίδας, ημείς όλοι συμφώνως, δια να αποφύγωσι τον κίνδυνον οι ρηθέντες συμπολίται, τους δίδομεν την άδειαν να μη αντιτείνωσι επιμόνως εις την επικίνδυναν αυθαίρεσιν του, επειδή η τοιαύτη συνθήκη δεν θέλει ποτέ λάβει κύρος και ούτως υπογραφόμεθα.

Πάργα τη 25 Οκτωβρίου 1798

Οι πρόκριτοι των φυλών

Γιαννάκης Δασίλας Μάστρακας
Νικόλαος Δασίλας Τζούκας
Αναστάσιος Βασιλάς
Δημτ. Μαστροπόρου Πετζάλης
Αθανάσιος Πετζάλης
Δημήτριος Μαυρογενής
Γιάννης Μανιάκης
Παναγιώτης Ζούλας
Νικόλης Βερβιτζιώτης
Αντώνιος Βέργης
Αθανάσιος Καρετζάκης
Βαγγέλης Καφίρης
Γιάννης Ζούργης.

Μόλις οι απεσταλμένοι των Παργίων έφθασαν στην Πρέβεζα και εμφανίστηκαν μπροστά στο Βεζύρη Αλή Πασά, αυτός χωρίς να τους ακούσει τους διέκοψε αγεράχως και αποτόμως:

" Παργιώται

"Όσα μου γράφουν οι Καπεταναίοι βέηδες και όσα μου είπατε εσείς και όσα άλλα θα μου πείτε, είναι όλα χαμένα και μπόσικα (κούφα) εκείνοι που έχουν τα καράβια ορίζουν μόνο τη θάλασσαν και όχι εις την στεριάν· εγώ έχω φειγμάνι από τον βασιλιά μου, όπου με προστάζει να κάμω ζάπη (κατοχή) την Πρέβεζα, και την βόνιτζαν εζάπωσα (κυρίευσα), θέλω τώρα να μου δώσετε και την Πάργαν· και μαντάμ, όπου εσείς είστε βεκίλιδες (επίτροποι) από τον τόπον σας, να σιδέσμεν τα πράγματα, καθώς όπου συμφέρει και 'ς το δουβλέτι και εις εσάς, αλλέως δεν γίνεται".

Αυτά μόλις άκουσαν οι πληρεξούσιοι των Παργίων, ένας απ' αυτούς, ο Δημάκης Δασίλας Μάστρακας, απάντησε στον Αλή.

"Υψηλότετε, οι συμπολίτες μας δεν μας έδωσαν καμιά πληρεξουσιότητα να διαπραγματευθούμε καμιά συνθήκη με την υψηλότητά σας, αν όμως τη ζητάτε επιμόνως, ημεείς την υπογράφουμε. Δεν εγγυώμαστε όμως την παραδοχή της εκ μέρους των συμπατριωτών μας.

Ο Αλής όμως απάντησε αγεράχως: "Όσα

μου είπατε και όσα άλλα θα μου πείτε, είναι όλα μπόσικα" και προσκαλέσας τον Μητροπολίτην Άρτης Ιγνάτιον, διέταξε, ίνα ενώπιον αυτού συνταχθή αυθαιρέτως συνθήκη, καθ' υπαγόρευσιν του τυράννου, ήτις έχει ούτως".

Στο επόμενο φυλλάδιο η Συνθήκη των επιτρόπων της Πάργας μετά του Αλή Πασά.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΜΑΣ

Μπορεί κάποιος απ' τους συνδρομητές μας να μην πήρε κάποιο τεύχος. Ίσως από τότε που αρχίσαμε να τα ταχυδρομούμε. Ίσως να μην ήταν σωστά γραμμένος ο κωδικός αριθμός στη διεύθυνση του καθένα, ίσως από κάτι άλλο απρόβλεπτο. Τώρα που το ταχυδρομείο θέλει για κάθε τεύχος γραμματόσημο 50 δραχ., η δυσκολία αποστολής μ' αυτό τον τρόπο είναι δεδομένη.

Θ' ακολουθήσουμε άλλον τρόπο, για να φτάσουν σωστά στα χέρια σας.

Αν κάποιου του λείπουν τεύχη, ας μας τα ζητήσει. Έχουμε, εκτός απ' τα 10 που εξαντλήθηκε.

Απ' τη Σ. Επιτροπή.

ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΚΑΙ Η ΠΡΕΒΕΖΑ

Έγγραφα και γραφίτες δόμησης

ΟΔ. ΜΠΕΤΣΟΥ, Δάσκαλου

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Νροκαταβολικά λέμε ότι η εισαγωγή μας δε θα είναι όσο θάπρεπε σύντομη, γιατί με το θέμα μας αυτό, απ' όσα έχουμε μέχρι τώρα διαβάσει, δεν έχουν ασχοληθεί άλλοι. Το γιατί θα το πούμε παρακάτω. Στο σημείο αυτό πρέπει να πούμε ότι κι εμείς δεν πρόκειται ν' ασχοληθούμε στη μελέτη μας αυτή μ' ό,τι έγινε, έζησε, υπέφερε και πρόσφερε η Πρέβεζα μας στην επανάσταση του 1821. Το γιατί συνοψίζεται στα τρία παρακάτω σημεία: Ότι το θέμα δεν έχει ερευνηθεί όσο έπρεπε μέχρι τώρα

ότι είναι ευρύ και σοβαρό από ιστορική άποψη και ότι νιώθουμε τις δικές μας δυνάμεις όχι τόσο ικανές να διαπραγματευτούν τέλεια και διεξοδικά ένα τέτοιο θέμα, που το διαισθανόμαστε πολύ τρανό. Δεν πρέπει όμως να παραλείψουμε να πούμε εδώ ότι παλιότερα (πριν 3-4 χρόνια) είχαμε κάνει μια τέτοια προσπάθεια για συνολική και διεξοδική παρουσίαση του θέματος αυτού από τις στήλες της ημερήσιας εφημερίδας "ΠΡΕΒΕΖΑ", πλην όμως ούτε όλα όσα τότε είχαμε γράψει πρόλαβαν να δημοσιευτούν στην παραπάνω εφημερίδα (δεν τα θεώρησε, όσο άλλα, αξιόλογα), ούτε είχαμε βρει τότε όσα στο μεταξύ βρήκαμε

στοιχεία¹. Με την εξής συμπλήρωση όμως. Ότι εκείνα που τότε γράφαμε, που τα περισσότερα πρόλαβαν να δημοσιευτούν με το ψευδώνυμό μας "ΠΑΛΙΟΚΑΙΡΙΝΟΣ", δεν αναφέρονταν μόνο στην πόλη της Πρέβεζας αλλά σ' όλη την περιοχή του Νομού της.

"Υστερ" από τούτα τα εισαγωγικά.... της εισαγωγής μας, θεωρούμε απαραίτητο να πούμε και ένα ακόμα εισαγωγικό αυτής. Ότι όλοι οι μέχρι σήμερα μεγάλοι ιστορικοί μας την προσφορά της Ηπείρου (μέσα σ' αυτή μεγάλο μέρος κατέχει και η τέτοια της Πρέβεζας) στον απελευθερωτικό (και όχι ταξικό) ξεσηκωμό εκείνο των Ελλήνων κατά των Τούρκων, αν δεν την αγνόησαν τουλάχιστο την υποτίμησαν.² Εμείς δε βλέπουμε σημαντική την προσφορά της Ηπείρου, ούτε τυχαία όπως μερικοί άλλοι λένε, στο μεγάλο μας Εικοσιένα. Ένα μόνο εμείς θα πούμε ισχυρισμό, για να στηρίξουμε την άποψή μας: Αν οι Ηπειρώτες πρόγονοί μας (προπαντός όσοι συστρατεύθηκαν με τους, εντολή της Φιλικής Εταιρείας, επανакάμψαντες στη Λάκκα Σούλι και ύστερα κύριο Σούλι Σουλιάτες, κάτοικοι της νοτιοδυτικής Ηπείρου - οι πιο πολλοί απ' αυτούς ήταν από το Νομό μας) τα δυό πρώτα χρόνια της επανάστασης δεν εμπόδιζαν τις 40 ή 50 χιλιάδες περίπου του τουρκικού στρατού που είχε συγκεντρωθεί στην Ήπειρο (κυρία στην περιοχή Ιωαννίνων) για να πολιορκήσουν την αποστάτη Αλή, να κατέβουν νοτιότερα για να πνίξουν την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο στη γένεσή της, τότε, υποστηρίζουμε χωρίς ενδοιασμούς, ότι η

επανάσταση θάχε σβήσει, στα πρώτα κι όλας βήματά της και μάλιστα σ' όλη την ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα.

Αλλά πρέπει να πούμε και για την Πρέβεζά μας λίγα γενικά για το Εικοσιένα της. Εκείνα τα χρόνια η Πρέβεζα ήταν μια από τις πιο τέλεια οχυρωμένες πόλεις της Ελλάδας από στεριά και από θάλασσα. Από τη στεριά, εκτός από το φυσικό πλεονέκτημα στην οχυρωματική που έχει, να είναι κτισμένη σε ακροθαλάσσιο άκρο μιας, με μεγάλο μήκος, χερσονήσου έκτασης, που πολύ εύκολα φράζεται αμυντικά στο πιο στενό της σημείο πούναι η εξωτερική (προς το Μάζωμα) πλευρά των τειχών της Βυζαντινής Νικόπολης, διέθετε και ένα πλήθος τεχνικών οχυρωμάτων, όπως τα κάστρα του Παντοκράτορα, της Βάσης, του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Ανδρέα και της Βρυσούλας, αλλά και μια βαθιά, πλατιά και κτιστή από τις δυο πλευρές της τάφρος, κειμένη γύρω της κύριας πόλης, με πύργους και πτυσσόμενες γέφυρες στις τέσσερες πόρτες εισόδου στην πόλη, και με επάλξεις στο τείχος της τάφρου που ήταν στην εσωτερική όχθη της.

Από τη θάλασσα διέθετε δυο ασφαλή λιμάνια, της Μαργαρίνας και του Ενετικού, που βρισκόταν μπροστά στο κάστρο του Αγίου Ανδρέα, τόσο από καιρικές συνθήκες, όσο και εχθρικές επιδρομές στόλων. Έπρεπε τα τελευταία, για να φθάσουν μέχρι τα λιμάνια αυτά, να αποφύγουν τα κανόνια των φρουρίων Παντοκράτορα, Αγίου Γεωργίου, Παλιόσάραγιν (σήμερα Βάσης), Μπούντας (σήμερα Ακτίου), Αγίου Ανδρέα, Βρυσούλας

και Θαθακίου. Για τα, με πολύ τρόπο περιληπτικά γραμμένα παραπάνω μας, στρατηγικά πλεονεκτήματα της Πρέβεζας την εποχή του μεγάλου μας Εικοσιένα, πρέπει να πούμε συμπερασματικά ότι αποτέλεσε η Πρέβεζα για τους Τούρκους, που την κατείχαν, ένα αξιόλογο στρατιωτικό και ναυτικό στήριγμα σ' όλη τη διάρκειά του.

Ακόμα η Πρέβεζα υπήρξε άλλοτε φυσικό κι άλλοτε αναγκαστικό για τον τουρκικό στρατό και στόλο πέρασμα. Όπως είναι σ' όλους μας γνωστό για τους Τούρκους οι μωαμεθανοί στο θρήσκευμα κάτοικοι της σημερινής Αλβανίας, τότε Τουρκαρβαντιδές, και της δικής μας Θεσπρωτίας, τότε Τσιαμουργινδές, μισοφορικά παλλάκις πάρα πολλοί στρατεύθηκαν και συμπολέμησαν με τους Τούρκους την επανάστασή μας. Οι στρατιώτες εκείνοι τουρκαρβανίτες, όταν στο διόβα τους ήθελαν να σταθμεύουν σε κατοικημένο, ασφαλές όμως, μέρος ή να συντομέψουν το χερσαίο δρόμο τους που οδηγούσε στη Δυτική Ρούμελη ή την Πελοπόννησο, ή για να αποφύγουν τα ενδιάμεσα του χερσαίου δρόμου τους προβαλλόμενα εμπόδια από τους επαναστατημένους προγόνους μας, κατέληγαν στην Πρέβεζα, όπου ήταν ασφαλισμένοι από τα οχυρά και την εδώ σταθμεύουσα μόνιμα τουρκική φρουρά της, έκαναν ανασυνγκρότηση κι ανασύνταξη και περνούσαν ύστερα απέναντι με πλεούμενα στην Ακαρνανία ('Ακτιο, Βόνιτσα ή και Αμφιλοχία), απ' όπου λιγότερο δρόμο είχαν να κάνουν και λιγότερα εμπόδια των επαναστατημένων ραγιάδων να παρακάμψουν.

Προπαντός η πόλη μας γινόταν πέρασμα στα πολυάριθμα εκείνα λεφούσια των μισοφορών Τουρκαρβαντιδών όταν, φυσικά ή αναγκαστικά, επέστρεφαν από τη νοτιότερη της Πρέβεζας επαναστατημένη Ελλάδα για τις πατρίδες τους. Δυστυχώς τότε τα λεφούσια εκείνα έκαναν και τις πιο πολλές αρπαγές χρημάτων, ζώων, ανθρώπων νέων και άλλων υλικών πραγμάτων, ακόμα και εμπρησμούς και βιασμούς και κάθε είδους βιαιοπραγίες. Μ' ένα λόγο επιδίδονταν σε συστηματικό πλιάτσικο και για τους ραγιάδες οι πιο εφιαλτικές ώρες ήταν οι νυχτερινές. Στο πυκνό σκοτάδι πάθαιναν ακατανόμαστα πράγματα³.

Αλλά και από τα λιμάνια της Πρέβεζας οι Τούρκοι διακινούσαν νοτιώτερα στρατιωτικά εφόδια, τροφές και πολεμικά εφόδια δηλαδή. Μόνιμα ναυλοχούσαν στα λιμάνια της κάτεργα πολεμικά της ναυτικής μόρας των Τούρκων, που στάθμευε στο Μούρτο (αρχαία Σύβοτα) της Θεσπρωτίας, και προστάτευαν τόσο την πόλη μας από τους επαναστατημένους ραγιάδες όσο και τα μέσα στον Αμβρακικό κόλπο ή στο γειτονικό Ιόνιο πέλαγος κινούμενα πλεούμενα τούτων. Και η στάθμευση στρατιωτών και ναυτών Τούρκων σ' ένα οποιοδήποτε μέρος σήμερα θα ήταν προσοδοφόρα για τους κατοίκους της. Τότε όμως ήταν πολύ επαχθής, για τους ραγιάδες μας προγόνους όπως περιληπτικά θα πούμε παρακάτω.

Από τέτοιες σταθμεύσεις η Πρέβεζα άρχισε να υποφέρει από το θέρος του 1820, όταν εδώ έφτασε στρατός τουρκικός (σ' 'Ακτιο στάθμεψε ο πασάς της Ναυπάκτου

με 10.000 στρατό) από στεριά κι από θάλασσα και μισό χρόνο περίπου πολέ-
ωρκε στην πόλη μας το γιό του Αλή
πασά Βελή. Όταν εκείνος γελάστηκε α-
πό τις υποσχέσεις των σουλτανικών και
τις παρακλήσεις του, στο μεταξύ παρα-
δοθέντος στην Πάργα στους (ιδίους, γιού
του, οι Τούρκοι έβαλαν μόνιμη φρουρά
στα κάστρα της Πρέβεζας, για να φυλά-
ει την αξιόλογη από στρατηγικής σημα-
σίας πόλη μας, και να διευκολύνει τη
στάθμευση και διεκπεραίωση του διερχό-
μενου τουρκικού στρατού απ' αυτή, για
να διακινεί ο στόλος της τα εφόδια στα
μαχόμενα νοτιότερα της Πρέβεζας μέρη
στρατεύματά του σουλτάνου, και για να
μην πάρουν οι επαναστατημένοι ραγιά-
δες αυτή την τόσο οχυρωμένη και στρα-
τηγική για κείνη την εποχή πόλη. Η
φρουρά εκείνη όταν εξαντλούσε για τη
διατροφή της κάθε ντόπιο πόρο ή όταν
δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να φέρει τέ-
τοιους από τη θάλασσα, έκανε και εξό-
δους στην περιοχή των χωριών της Λά-
μαρης, για σύναξη τροφών και σφαγίων.
Δυο φορές, μεταξύ του 1821 και 1822,
οι επαναστατημένοι πρόγονοί μας έστη-
σαν στο χωριό Μιχαλίτσι στρατόπεδο και
μ' αυτό εμπόδισαν για αρκετό χρόνο τις
εξόδους της φρουράς της Πρέβεζας για
τον παραπάνω σκοπό.

Ο νικητής του Αλή των Ιωαννίνων Χουρ-
αίτ Πασάς, ενώ συνέχιζε την πολιορκία
εκείνου στα Γιάννινα, εδώ στην Πρέβε-
ζα απ' ενός έκανε την ανταλλαγή του
χαρεμιού του, πόχαν τα Σεπτέμβριο του
1821 αιχμαλωτίζει στην Τρίπολη οι Έλ-
ληνες εκπορθητές της, με τις τέτοιες

των αδελφών Μάρκου και Κώστα Μπότσαρη
που είχαν οι σουλτανικοί αιχμαλωτίζει
στο Βατόλακκο Γιαννίνων και απ' ετέ-
ρου εδώ ο Χουραϊτ εγκατέστησε για α-
σφάλεια το χαρέμι του όσο να τελειώ-
σει με τον Αλή στα Γιάννινα κι όσο
χρειάστηκε για ετοιμασίες του εκατρα-
τευτικού σώματος όπου να αυτοκτονή-
σει το φθινόπωρο του 1822 στη Λάρισα
θεσσαλίας για τους γνωστούς λόγους⁴.

Την αξία της Πρέβεζας από στρατιω-
τικής άποψης στο μεγάλο μας εκείνο ξε-
σηκωμό του Εικοσιένα μας κατάλαβαν δυο
τότε δικοί μας: ο Χριστόφορος Περραι-
βός και ο Πασάνο ή Πισάνο, Ιταλός
φιλέλληνας από την Αγκώνα της Ιταλίας.
Και ο μιν πρώτος παραπάνω επίμονα συμ-
βούλεψε τους καπεταναίους Σουλιώτες
των επαναστατημένων κατοίκων της νο-
τιοδυτικής περιοχής της Ηπείρου (κύ-
ρια του Νομού σήμερα Πρέβεζας) να κα-
ταλάβουν την Πρέβεζα, μάταια όμως,
γιατί εκείνοι, για να μη χαλάσουν τη
συνμαχία τους με τους αληπάιζοντες
τουρκαρβανίτες που συστρατεύονταν μ'
αυτούς εναντίον των σουλτανικών για
άλλο σκοπό, βέβαια, οι Έλληνες κι ό-
χι για κείνο που νόμιζαν οι σύμμαχοί
τους (δηλαδή την απελευθέρωση ή συγ-
χώρηση από το σουλτάνο του αφέντη τους
Αλή Πασά), προτίμησαν να στραφούν ε-
ναντίον της Άρτας, που τελικά διαλύ-
θηκε και η συνμαχία τους και απέτυχε
η κατάληψή της, ευτυχώς ανώδυνα για
τους Έλληνες πολιορκητές.

Ο δεύτερος, που προαναφέραμε, με δυο
καρβάκια, πούχε μετατρέψει σε πολε-

μικά, μπήκε κρυφά στον Αμβρακικό κόλ-
πο τα τέλη της άνοιξης του 1821 και
πέτυχε, μέχρι το καλοκαίρι του 1822,
να κόψει κάθε μεταφορά τουρκικού στρα-
τού ή τουρκικών εφοδίων μέσα από τον
κόλπο σε διάφορα σημεία του, όπως Βό-
νιτσα, Αμφιλοχία, Σαλαώρα, Κόπρινα,
Μενίδι, ίσως κι αλλού. Έφερε τόση δυ-
σκολία στους Τούρκους, ώστε το καλο-
καίρι του 1822 αναγκάστηκαν να φέρουν
δυο μεγάλα πολεμικά τους κάτεργα από
τη βάση του Μούρτου και κατόρθωσαν να
βρουν τον Πασάνο έξω από τη Βόνιτσα
να προστατεύει τα Λευκαδίτικα καΐκια,
που πήγαιναν με ενόπλους ραγιάδες να
πολιορκήσουν την τουρκική φρουρά του
κάστρου της Βόνιτσας, να βουλιόξουν τα
καράβια του και να πιάσουν αυτόν και
τους ναύτες του αιχμαλώτους ενώ κο-
λυμβούσαν μέσα στα νερά της θάλασσας
μας⁵.

Αλλά στο σημείο αυτό σταματούμε, για-
τί νομίζουμε ότι δεν πρέπει να επεκτα-
θούμε περισσότερο στην παράθεση άλλων
συμβάντων στην Πρέβεζα και τον κόλπο
της το 1821, για να μη μας οδηγήσει
μακρότερα και δεν μπορούμε να πούμε
ό,τι επιβάλλεται ή θέλουμε να πούμε για
το θέμα μας, που αναφέρεται σε πηγές
γραφτές που βρήκαμε για το μεγάλο μας
εικοσιένα στην Πρέβεζα. Αρκούμεστε μό-
νο στα παραπάνω, που νομίζουμε ότι, αν
και πολλά αποτελούν μια καλή εισαγωγή
στο θέμα μας, καίτοι αναφέρονται στα
συμβάντα των δυο πρώτων χρόνων της Ε-
παναστάσεως των Ελλήνων του 1821. Βέ-
βαια γνωρίζουμε ότι υπάρχουν και πολλά
άλλα γνωστά συμβάντα του 1821, που α-

ναφέρονται στην Πρέβεζα, αλλά τα θεω-
ρούμε μικρότερης σημασίας και γι' αυ-
τά τα παραλείπουμε. Και τούτο, όπως εί-
παμε, κάνουμε, για να μπορούμε, όσο μπο-
ρούμε πιο γρήγορα, στην παράθεση γρα-
πτών στοιχείων (εγγράφων και θυμής -
ων), που μας δίνουν, και με λίγη φαν-
τασία, ανάγλυφη εικόνα της κατάστασης
της Πρέβεζας στη διάρκεια της επανδ-
στασης του εικοσιένα, που για τους Η-
πειρώτες άρχισε από τότε που ο σουλ-
τάνος πολιορκήσε τον Αλή και κράτησε
μέχρι τότε που αποσώθηκαν και οι τε-
λευταίοι μισθοφόροι τουρκαρβανίτες του
από κάστρα της νότιας Ελλάδας (γύρω
στα 1831).

Όμως, ως έχουν υπόψη τους οι ανα-
γνώστες μας, ότι την περίοδο εκείνη,
δηλαδή της τουρκοκρατίας μας, το κάθε
πέρασμα τουρκικού στρατού απ' έναν τό-
πο και η διαμονή του για λίγο ή για
πολύ χρονικό διάστημα σ' αυτόν δημι-
ουργούσε αυτόματα και τις υποχρεώσεις
για τους κατοίκους του, διατροφής και
άνετης διαμονής του, αλλά και εξυπη-
ρέτησής του από τους ραγιάδες σ' όποια
ανάγκη εργασίας (αγγορείας θα λέγαμε
καλύτερα). Κι αν βέβαια θέλανε να αρ-
νηθούν αυτά οι κάτοικοι του ή γιατί
δεν ήθελαν ή γιατί δεν μπορούσαν να
δώσουν όσα οι Τούρκοι εκείνοι ζητού-
σαν, τότε εκείνοι τα παίρνανε με βίαι-
ους τρόπους, όσο σκληροί κι αν χρειά-
ζονταν γι' αυτό το σκοπό. Άλλατε και
οι σουλτάνοι, οι πρόσφατοι του 21,
είχαν φροντίσει την καθιερωμένη αυτή
συνήθεια των Τούρκων και με φερμάνια
τους να νομιμοποιήσουν. Όμως, πέρα σ-

πό τα τακτικά αυτά δοσίματα και τις φιλοξενίες, οι ραγιόδες, σε επαναστατικές ή άλλες πολεμικές περιόδους, ήταν και στη διάκριση του κάθε Τούρκου στρατιώτη και του πιο απλού ακόμα. Δηλαδή στη διάκρισή του ανήκε η περιουσία, η εργασία, η τιμή, η ελευθερία και η ζωή των ακόμα.

Β. ΓΡΑΦΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 21 ΚΑΙ Η ΠΡΕΒΕΖΑ

Νομίζουμε ότι είναι πιο σωστό τα έγγραφα και τις γραφτές θύμησης που αναφέρονται στο 21 της Πρέβεζας, να τα παραθέσουμε παρακάτω κατά τη χρονολογική τους σειρά και όχι κατά το περιεχόμενό τους. Γιατί πιστεύουμε ότι έτσι θα παρακολουθήσαμε τι γίνονταν κάθε χρόνο στο μεγάλο ξεσηκωμό του 21 στην πόλη μας και με βάση τις λίγες πληροφορίες, που μας παρέχουν οι γραφτές μας αυτές πηγές και μ' όσα η ιστορική μας εμπειρία και η κρίση μας μας προσφέρει να συνθέσουμε την εικόνα του 21 της Πρέβεζας.

Έ γ γ ρ α φ ο 1ο:

Στα νότα του ο αρχιεραθής του αρχείου Π. Μαυμάτη και γαμβρού του θεόφραστου Ιωαννίδη έχει γράψει: "Ομολογία του κυρ Ιωάννη γηνοβέλη δια να τη φυλάξω (ακολουθούν 2-3 λ. δυσανάγνωστες)".

Περιεχόμενο του εγγράφου: "Κώστα Διμιτζίρη, πλήρωμα του Μαυμάτη δια 37 μπράτζα στραύμα 'Ιντιμα, οπού εφθιάσσαν τα στραύματα των μπιμπασιόδων και δια ράματα οπού γίνωνται γρόσια πενήντα πέντε και παράδες είκοσι, ήτοι γρόσια 55:20

6:διδά έξι οκάδες καφέ Χότζα (ακολουθεί το δυσαν. όνομά του) εφέντη.
6:διδά έξι οκάδες ομοίως εις σαράξ.
6:διδά έξι οκάδες του Αχμέτ μπέγη του Ισμαήλ Πασά εφέντη μας.

2:διδά δώμ οκάδες του Ιβράιμ εφέντη.
20 οκάδες προς γρ. 8:20 γρ. 170
Γρόσια 225:20

Όλα διακόσια είκοσι πέντε και παράδες είκοσι.

1821 Ιανουαρίου 8, Πρέβεζα.

Συνέχεια (μ' άλλο χέρι): "Ο Γηνοβέλης έλαβε από τον Κωνσταντή Διμιτζίρη γρόσια τριάντα", που σημαίνουν ότι από το παραπάνω ποσό μπόρεσαν από τον εισπράκτορα της χριστιανικής κοινότητας της Πρέβεζας Κ. Διμιτζίρη να εισπράξουν μόνο 30 γρόσια, με το χέρι του Γηνοβέλη, προέδρου τότε της παραπάνω Κοινότητας και συνεταίρου του Χρήστου Μαυμάτη στο εμπορικό κατάστημα του πατέρα του Γιαν. Μαυμάτη. Για να μείνει στο αρχείο τους η ομολογία αποδεικνύεται ότι έχασαν τα υπόλοιπα, αφού η χρ. κοινότητα της Πρέβεζας δεν μπόρεσε να εισπράξει το ποσό από τους Πρέβεζάνους, για να τους τα δώσει. Τώρα για το ποιοι επίσημοι Τούρκοι κοιμήθηκαν στα στραύματα, που τους έφταζε η κοινότητα των χριστιανών της Πρέβεζας και για το ποιοι ήπιαν τις οκάδες του καφέ, που γράφει η ομολογία, πρέπει να πούμε ότι άλλοι ήταν περαστικοί από την Πρέβεζα κι άλλοι της μόνης τότε ενισχυμένης φρουράς της. Περαιστικάς ήταν ο πασάς της Ναυπάκτου (που μόλις είχε μετατεθεί από το πασαλίκι του Ρουσπουκίου της Βουλγαρίας

ας - σήμερα - σ' αντικατάσταση του τέτοιου της Ναυπάκτου Βελή, γιού του Αλή, που τον πολιόρκησε ύστερα στην Πρέβεζα με 10.000 στρατό, βουλγαρικής κύρια καταγωγής, πούφερε μαζί του στη Ναύπακτο κι απ' εκεί στ' Άκτιο της Πρέβεζας απ' όπου πολιόρκησε στην Πρέβεζα τον Βελή). Και ο Γενάρης του 1821 τον βρήκε μέσα στην Πρέβεζα, ώστε να υποχρεωθούν οι Πρέβεζάνοι να φτιάξουν στραύματα στους αξιωματικούς του και να δώσουν οκάδες καφέ για τις ανάγκες τους. Να δώσουν καφέ και σ' άλλους που δε θ' ακολουθούσαν τον πασά της Ναυπάκτου Μπεχλιβάν Μπαμπά, Ανατολίτη, στα πολιορκούμενα Γιάννινα αλλά θάμειναν φρουρά της Πρέβεζας.

Έ γ γ ρ α φ ο 2ο:

Φέρει χρονολογία 1829, αλλά τα αναφερόμενα σ' αυτό έγιναν το 1821 και 1822. Ας δούμε το έγγραφο του Χρήστου Μαυμάτη:

"Αντίγραφον εβγαλμένον εκ του βιβλίου μου.

1821: Δεκέμβριος 28.

85 μόδια (είναι μέτρο βάρους ή όγκου της εποχής εκείνης) κριθάρι φερόμενον από Κορφούς, εζέλασεν οκάδες 7.395: προς παράδες 26, γρόσια 4.616: 20.

1822: Αυγούστου 23: Έλαβεν από Βεκίληδες (εκπρόσωπους της Πρέβεζας απέναντι της τουρκικής διοίκησης και αντίζετα) του Κακαμπίνη και Χαλαλή Σταύρου (μόλλον Σταύρη, τουρκοαρβανίτη) φορτώματα 66, προς γρόσια 55,

γρόσια 3.630
γρ. 1186:20

Αυτά μένω να λάβω από τον μεριχοδμή Μπεκνύραγα Τζογαδούρον.

Ημ: 28 Ιαν. 1829, Πρέβεζα

Χρήστος Μαυμάτης*.

Τις παραπάνω ζωτογραφές έφεραν οι έμποροι Γενοβέλης και Μαυμάτης από την Κέρκυρα για τις ανάγκες του τουρκικού στρατού με υπόσχεση του Μπεκνύραγα Τζογαδούρου⁶ ότι θα πάρουν απ' αυτόν την αξία τους. Τελικά μέχρι το 1829 είχαν ακόμα να λάβουν τα υπόλοιπα από τον Μπεκνύραγα Τζογαδούρον της Πρέβεζας τότε αρχικά αναπληρωτή του διοικητή της Ομέρ Βρυώνη κι ύστερα διοικητή της. Έμειναν, δυστυχώς, κι αυτά απλήρωτα. Το λογαριασμό, φαίνεται, έβγαλε από το βιβλίο του ο Χρ. Μαυμάτης για να τον δώσει στη χριστιανική κοινότητα της Πρέβεζας μήπως εκείνη αναλάβει την εξόφλησή του.

Έ γ γ ρ α φ ο 3ο:

"1821, Ιουλίου 13, Πρέβεζα.

Τα όσα στέλω του μέτζο διμετρίου χρισάφι εις αγία μάβρα: οκτό, 8, κανδί - λη ασιμένια του αγίου Κωνσταντίνου. Το ένα καντίλη έχει τρία σημαντάνια.
1 θυμασιό ασιμένιο - ένα.
2 ασιμοζόναρα, κομάρια τέσερα, δώ.
1 δακτηλίδι χρύσω, ένα.
1 δακτηλίδι ασιμένιον τζακιασμένιο, ένα.
3 οκάδες ασιμένιους (ακολουθούν 2 δ. λ.), τρία.
2 ζευγάρια οκάδες για τζαρούχια, δώ.
1 ζευγάρι σκουλαρίκια χρυσά - ένα.
15 ρεγγίνες - δέκα πενταί.

Δημήτριος Μαγγιόρος*.

Αργότερα, άγνωστο πότε, μ' άλλο χέρι, κάτω του εγγράφου, γράφτηκαν τα ε-

εξής: "εφέρθησαν οπίω εις χείρας του ιδίου μαγγιόρου".

Ο παραπάνω Δ. Μαγγιόρος (Μπάλκος στην πραγματικότητα) ήταν επίτροπος του Αγίου Κων/νου Πρέβεζας και το 1821, μόλις μπήκαν μέσα στην Πρέβεζα Τούρκοι στρατιώτες (μάλλον του αναφερόμενου πιο μπροστά Μπεχλιβάν Μπαμπά) πήρε τα χρυσά, ασημένια κι άλλα πολύτιμα της εκκλησιάς του είδη και βρήκε μέσο και αποδέκτη στη Λευκάδα και τάστειλε για φύλαξη, για να μη τα πάρουν οι Τούρκοι στρατιώτες. Οι μοναχοί της Αγίας Πελαγίας, μοναστηριού κοντά στην Καστροσυκιά της Πρέβεζας, τότε έδωσαν την εικόνα της Αγίας σε Υδραίο καράβι, που τη μετέφερε στην Ύδρα για φύλαξη, αλλ' όταν οι καλόγεροι αργότερα τη ζήτησαν οι Υδραίοι δεν τους την έδωσαν⁷. Στην περίπτωση αυτή του εγγράφου που παραθέσαμε δεν έγινε κάτι τέτοιο από τους Λευκαδίτες ή τον Λευκαδίτη αποδέκτη των τιμαλφών του Αγίου Κωνσταντίνου Πρέβεζας.

Έ γ γ ρ α φ ο 4ο:

"Θανατώνω ο υπογεγραμμένος ότι ο Κύριος Κάρολος Μπαρίκ, φραντζέζος, μου επαράδωσε τας κάτωθεν πραγματίας, οπού ο εκλαμπρότατος κύριος Ξαντ αντρέ, Γαλλικός Κόνσολος (πρόξενος δηλαδή) εις Πρέβεζαν του είχε παραδώσει εδώ από Ιουλίου α' 1822, δια να μου πέμψη, αι οποίαι είναι από εκείνας, οπού με άλλα είδη εδικά μου είχαν αφήσει εις το Κονσολάτον του εις Πρέβεζαν όταν ανεχώρησεν απ' εκεί.

..πέτζαις 8, οκτώ πέτζαις μουσουλί - ναις.

..45 5/12, σαράντα πέντε και πέντε μανδήλια της μήτης από διαφόρους ποιότητας.

...26, οικοσιέξ 5: ξουράφια ορδινάρια ...8, οκτώ 5: ψαλίδια ορδινάρια.

...1, ένα ζωνάρι μεταχειρισμένον.

1, ένα γελέκι όμοιον.

μπράτζα 4:1/2 τέσσαρα ήμισυ μ. τζόχα κόκκινην.

πέτζαις: 3: τρεις πέτζαις τέλλα κοράμε, μπράτζα εκατόν.

Το άνωθεν πράγμα το επαράλαβον από τον κύριον Μπαρίκ, του οποίου επλήρωσα και τα έξωδα οπού έκαμε δι' αυτό εις τάλλατα κολλονάτα 30,79, ήτοι τριάντα και οβολούς εβδομήκοντα εννιά, και τω δίδω το παρόν μου δι' ένδειξιν.

1824, Φεβρουαρίου 14, Ζάκυνθος.

Μάρκος Δεσπότης".

Στο τέλος της σελίδας του παραπάνω εγγράφου ο υποπρόξενος της Γαλλίας στη Ζάκυνθο, που παρέλαβε τα πράγματα από τον τέτοιο της Πρέβεζας και τα παράδωσε στον Μ. Δεσπότη, πρώην έμπορο της Πρέβεζας και φυγάδα απ' αυτή, μάλλον στη Ζάκυνθο, από την 1 Ιουλίου του 1822, γράφει γαλλιστί τα εξής (σε μετάφραση του κ. Αλ. Μποντίνα): "Υπογράφεται στο πρωτότυπο

Ακολουθεί η βεβαίωση. Ο υπογραφόμενος πιστοποιώ και βεβαιώνω ότι το παρόν αντίγραφο είναι ακριβώς σύμφωνον με το πρωτότυπον, υπογραφέν παρουσία μου υπό του κυρίου Μάρκου Δεσπότη (ακολουθεί δισαν. ημερομηνία), κατατεθέν τούτο από τον κ. Καρλ Μπαρίκ στην Καγκελαρία του Γαλλικού Προξενείου στη Ζάκυνθο.

25 Μαρτίου 1826

Ο Υποπρόξενος του Βασιλέως (Τ.Σ.) Υπογραφή του Μπαρίκ"

Όλα τα παραπάνω του εγγράφου είναι εύκολα να καταλάβουμε τι φανερώνουν. Ο Μ. Δεσπότης, για να γλυτώσει το κεφάλι του (έως και την οικογένειά του), έφυγε από την Πρέβεζα, όπου είχε γίνει σαν έμπορος στόχος των Τούρκων. Ό,τι εμπόρευμα είχε και μερικά οικιακά του πράγματα, τα παράδωσε στο Γαλλικό Προξενείο της Πρέβεζας για φύλαξη και την "εν καιρώ" παραλαβή τους. Όταν ο Μ. Δεσπότης τα παρέλαβε από το Γάλλο υποπρόξενο της Ζακύνθου συνάδελφο του τέτοιου της Πρέβεζας, υπέγραψε το παραπάνω έγγραφο κι αντίγραφο του ο Μπαρίκ κυρωμένο έστειλε για το Γάλλο συνάδελφό του στην Πρέβεζα, το δε πρωτότυπο αρχιελοθέτησε στο Υποπρόξενείο του, για κάθε ενδεχόμενο, αφού εισέπραξε και την αξία των μεταφορικών των εμπορευμάτων μέχρι τη Ζάκυνθο. Πώς, τώρα, το παραπάνω αντίγραφο βρέθηκε στο αρχείο των Π. Μαυμάτη και Θ. Ιωαννίδη δε γνωρίζουμε, αν και πολλά μπορούμε να υποθέσουμε. Έπρεπε να το πάρει ο Υποπρόξενος της Γαλλίας στην Πρέβεζα.

Έ γ γ ρ α φ ο 5ο:

"Επήτρωποι του αγίου Κωνσταν - τίνου να δώσετε εις τον μουτπάκη (:) του Βεζύρ Ημέρ πασή αφεντάς μας δια ημέρας πέντε κ ό τ ε ς δέκα, α - β γ δ τρηακόσα πενήντα⁸.

1823 Ιουλίου 24

Πρέβεζα

Κωνσταντής Κουφάς⁹.

Τον αναφερόμενο πασά Ημέρ γράφει Βεζύρ. Τούτο τον τίτλο είχε μόνο ο πασάς της Ηπείρου, πούχε έδρα τα Γιάννινα. Ποιός άρα να ήταν ο Ημέρ πασάς και Βεζύρης. Ξέραμε από την ιστορία της περιόδου του Εικοσιένα της Ηπείρου ότι το 1823 πασάς αυτής είχε γίνει ο πριν τέτοιος της Πρέβεζας Ομέρ Βρυώνης. Φαίνεται ότι ήρθε μετά την προαγωγή του στην Πρέβεζα και απαίτησε η κάθε ενορία να του δίνει τα παραπάνω για χρήση του.

Ο Ομέρ Βρυώνης είχε εδώ και δικά του σπίτια, περιμαντρωμένα, κι όταν έφευγε σ' εκστρατείες τα προηγούμενα του 1823 χρόνια άφηνε αναπληρωτή του αρχικά το γιο του και ύστερα τον ανανήκοντα (με το μέρος του σουλτάνου) Μπεκίρ Τζογαδοφόρο. Τα σπίτια του περιήλθαν ύστερα στους ισχυρούς τουρκαλβανούς Ντίνου, άγνωστο πότε. Πάντως μετά την επανάσταση του Εικοσιένα βρίσκονταν εκεί που σήμερα είναι το 1ο Δημ. σχολείο Πρέβεζας, όλη δε τη γειτονιά παλιοί Πρεβεζάνοι την αποκαλούν ακόμα "στα Βρυωνέικα". Είχαν δεν είχαν οι ενορίτες των εκκλησιών της Πρέβεζας τόσες κόττες και τόσα αυγά για να περάσει πέντε μέρες ο πασάς Ημέρ έπρεπε να τα βρουν και παραδώσουν στον παραπάνω αναγνωρισμένο εισπράχτορά τους από την Τουρκική Διοίκηση. Εννοείτε, βέβαια, ότι αυτά ήταν δωρεάν δασίματα.

Έ γ γ ρ α φ ο 6ο:

"κυρ Κωνσταντή μόσχο, επειδή και εξέπεσεν εδώ εις την πολιτείαν μας με - σ κ λ ά β α με τ ρ ε ί α πα ι -

διδ και κατά το χρέος οπού μας μένει, να φιλοσημούμε πάντας, κάθε πτοχόν και ξεπεζμένον άνθρωπον οπού εδώ ήθελε καταντήση, δια τούτο θέλοντας να ελεήσαμε και ετούτο το κύριον καλόν, περικαλούμε να δώσης από την σύναξην της πολιτείας γρόσια ο κ τ α κ ό σ ι α Νο 800, δια να ξεσκαλώσης την γυναίκα με τα τρία παιδιά της και θέλει σου τα πιάσωμαι, δίχως παραμικρόν λόγον και εναντίοσιν όταν σου κάμμαι τον λογαριασμόν σου, και αν σου ακολουθήση μικρά εναντίοσι από κανέναν εντοπικόν, θέλει αποκρινόμεθα όλοι.

1823 Οκτωμβρίου 5, Πρέβεζα
αποστόλης βαρζέλης
αντώνιος βαλεντίνης
Ιω. Ιερεός Γκρέκος, αρχιμανδρίτης
Δημήτριος λουράπουλος
γιαννάκις κάφερις
πάβλος τάλαρος
αναστάσιος γερογιάννης
Πέτρος Μαμάτης
θοδορής γηγαλής
δημήτρης τζακαμπίκας
μήτζο κακαμπίνης
γίδργο ράμπας¹⁰.

Και για το έγγραφο αυτό δε χρειάζονται πολλές επεξηγήσεις γιατί είναι φανερό τι θέλησαν να κάμουν οι πρόκριτοι της Πρέβεζας το 1823, που υπογράφουν το παραπάνω έγγραφο. Τα λεφούσια των τουρκαλβανών ήρθαν στην Πρέβεζα από κάποια εκστρατεία τους και κάποιος έσυρε μαζί του τη γυναίκα και τα τρία παιδιά της για να ζητήσει ύστερα, όταν δηλαδή φθάσει στην πατρίδα του,

λίτρα από τον άντρα και πατέρα των παιδιών ή, αν δε ζούσε εκείνος, από συγγενείς του για την ελευθέρωσή τους. Όσπου να πάρει αυτά, για να τους ελευθερώσει θα είχε τη γυναίκα για κάθε επιθυμία και δουλειά του, όπως και τα παιδιά, που σε πολλές περιπτώσεις τα χρησιμοποιούσαν για τις ίδιες επιθυμίες τους.

Ο μ. Πρεβεζανογράφος Ηλίας Βασιλάς στο βιβλίο του "Νικολάος Κονεμένος κ. λ.π." γράφει ότι, όταν έγινε το 1826 η έξοδος του Μεσολόγγιου, πολλοί τουρκαρβανίτες μετέφεραν πολλούς χριστιανούς, που αιχμαλώτισαν στο Μεσολόγγι, στην Πρέβεζα για να τους οδηγήσουν σπινέλια στις πατρίδες τους, με σκοπό τη λήψη λήτρων από τους συγγενείς τους κι ότι η λειτουργούσα στην Πρέβεζα από παλιά επαναστατική επιτροπή, με χρήματά της, απελευθέρωσε πολλούς απ' εκείνους, οι οποίοι ύστερα έμειναν εδώ εργαζόμενοι, κι ότι μερικοί, απ' αυτούς, επειδή εδώ είχαν φτιάξει οικογένειες ή γιατί περνούσαν καλά, δεν επέστρεψαν στο απελευθερωμένο, αλλά καταστραμμένο, Μεσολόγγι, την πατρίδα τους δηλαδή. Πιθανόν είναι ότι το 1823 αυτής της επιτροπής, που γράφει ο παραπάνω, μέλη να υπέγραψαν το παραπάνω έγγραφο και να μην ενέργησαν μόνο σαν πρόκριτοι της Πρέβεζας. Περιττό να πούμε ότι οι πρώτες υπογραφές του εγγράφου αυτού είναι οι τέτοιες των πιο σημανόντων μελών της Επιτροπής αυτής ή των Προκρίτων της Πρέβεζας τότε.

Άσχετο δεν είναι και τούτο, μια που γράψαμε για απελευθέρωση το 1826 πολ -

ών αιχμαλώτων Μεσολογγιτών από τους Πρεβεζάνους. Τότε Πρεβεζάνοι επίτροποι κάποιος εκκλησιάζ της Πρέβεζας αγόρασαν από τούρκο επίσημο (πούχε βάλει υπόσσημα στο άλαγό του) έναν υφασμάτινο χρυσοκέντητο επιτάφιο, μεγάλης καλλιτεχνικής και αρχαιολογικής αξίας, χωρίς να ξέρουν ίσως ποιάς εκκλησίας ήταν κτήμα. Μετά την απελευθέρωση της νότιας Ελλάδας (1829 ή 1830 καλύτερα) ήρθαν από το Αιτωλικό Μεσολογγίου αποσταλμένοι και ζήτησαν τον επιτάφιο, οι δε επίτροποι της εκκλησίας της Πρέβεζας, χωρίς αντιρρήσεις, τους παρέδωσαν τον επιτάφιο, ο οποίος σώζεται μέχρι σήμερα στην εκκλησιά του Αιτωλικού και θεωρείται μεγάλο έργο της χριστιανικής ορθόδοξης τέχνης¹¹.

Όμως πληροφορίες για ξεσκαλώματα και χρηματοδοτήσεις σκλάβων χριστιανών, που οι Τούρκοι έφερναν εκείνα τα χρόνια του Εικοσιένα στην Πρέβεζα, έχουμε και από άλλες πηγές: Σε βιβλίο Ταμείου εκκλησιάζ της Πρέβεζας των χρόνων εκείνων διαβάσαμε: 25-5-1830: "με προσταγήν τζάτζπεη Κολόνια μουσελίμη¹², δια να ξεσκαλωθί μία σκλάβα, γρόσι. 15"¹³. Εξυπακούεται ότι με 15 γρόσια δεν απελευθερώθηκε η σκλάβα αυτή. Έδωσαν κι άλλοι νοοί της Πρέβεζας, τα μοναστήρια της (στο Σκαφιδάκι) κι ίσως και ευκατάστατοι πατριώτες και χριστιανοί Πρεβεζάνοι. Έτσι έκαναν πράξη και εκείνο π' ακούμε στη θ. λειτουργία του Μ. Βασιλείου "εκ της αιχμαλωσίας ανάρυσσι τους αδελφούς ημών". Στο 1ο βιβλίο ταμείου της Επιτροπής που διαχειρίστηκε το λάσο του κληρο -

δοτήματος Αναστασίου Θεοφάνη στην Πρέβεζα μέχρι την κατάσχεση του κατατεθειμένου στη Ρωσία κεφαλαίου του (Οκτώβριος του 1917), διαβάζουμε τα εξής σχετικά: "1837 Αυγούστου 5. Είς μίαν σκλάβαν δια του κυρ: Ζώη Γκινάκα, με διορισμόν Επιτρόπον γρ. 20". Βέβαια δε γράφει η είδηση αυτή αν τα 20 γρόσια δόθηκαν για το ξεσκαλώμα της ή για την ενίσχυσή της, επειδή ο σφέντης της Τούρκος μόνο φαγητό και τα εντελώς αναγκαία για ένδυση και υπόδυση της έδινε. Αυτά τότε δίνανε στους σκλάβους τους οι Τούρκοι.

Έγγραφο ε ενθυμήσεις 7ο.

Μέσα στα χαρτιά του αρχείου Π. Μαυμήτη και Θεοφ. Ιωαννίδη¹⁴ βρήκαμε κι ένα χαρτί, όπου είναι καταχωρημένες, αλλ' ανυπόγραφες, τρεις ενθυμήσεις, οι δύο απ' τις οποίες είναι σχετικές με το θέμα μας¹⁵.

Η δεύτερη απ' τις ενθυμήσεις αυτές γράφει τα εξής: "1829 Αυγούστου 14. Ετελειώθη ο υιός του Παπα-Γρίππου από τους Τούρκους, ημέρα Τετάρτη και τέτοιος δηνός θάνατος οπού του ετοσκίσανε τους πόδας με την τσεκούραν"¹⁶.

Η δε τρίτη και τελευταία του χαρτιού εκείνου θύμηση γράφει τα εξής: "1829 Μαΐου πρώτη. ανέβη το κρασί και το βάλανε το καρτούτσι παρόδες 34"¹⁷. Το καθάριο αλεύρι η οκά γρόσια 1 το ροκίσιο (εννοεί αλεύρι από καλάμ - πόκι) παρόδες 30. Φρίξον ήλιε, στέναξον Γη"¹⁸.

Καλό είναι εδώ να σημειώσουμε ότι το τουρκικό γρόσι είχε 40 παρόδες, μια δε

δραχμή του ύστερ' από λίγα χρόνια Ελληνικού κρατίδιου αντιστοιχούσε σε 4 γρόσια (αργυρά, γιατί οι σουλτάνοι έκοψαν, μάλλον αργότερα, και χάλκινα γρόσια, μικρότερης, σιωδηόποτε, αξίας των αργυρών τέτοιων).

Γ. Σύντομος επίλογος.

Από τα παραπάνω λίγα έγγραφα και λίγες θύμησης που μπορέσαμε να βρούμε από τις περιόδους της πολιορκίας του Αλή πασά Ηπείρου από τους σουλτανικούς και από την επανάσταση του 1821, που κράτησε μέχρι το 1831 περίπου, μπορούμε, με λίγη κρίση και παρόμοια φαντασία, να συνθέσουμε την εικόνα της ζωής της Πρέβεζας στα κρίσιμα εκείνα 10 χρόνια του μεγάλου ξεσηκωμού των Ελλήνων. Κι όλα εκείνα τα βόσσανα, οι κατατρεγμοί, οι σκοτωμοί και τόσα πολλά άλλα παρόμοια, είχαν σαν αποτέλεσμα να γίνει ελεύθερη η πρώτη μικρή Ελλάδα της Μελοῦνας, όπως περιπαιχτικά λεγόταν αργότερα. Τα όριά της άρχιζαν από το γειτονικό μας Άκτιο, περνούσαν τα Άγραφα της Πίνδου, ακολουθούσαν το ρουν του Σπερχειού και κατέληγαν στον κόλπο της Στυλίδας. Όμως το 21 της Πρέβεζας με κανένα λόγο δεν πρέπει να δεχτούμε ότι το συμπεριέλαβαν όλα παραπάνω έγγραφα στοιχεία και κρίσεις μας παραθέσαμε και γράψαμε. Πιστεύουμε ότι πολλά άλλα έγγραφα στοιχεία βρίσκονται σε ιδιωτικά και δημόσια αρχεία, αλλά και πολλές παραδόσεις θυμούνται σχετικές ακόμα γέροντες, που πρέπει να συλλεχθούν πριν φύγουν και τούτοι απ' τη ζωή. Κι όλα τα τυχόν νέα στοιχεία να τα δώσουν στη

δημοσιότητα είτε οι κάτοχοι και συλλέκτες τους είτε να τα εμπιστευτούν σε ειδικότερους αυτών να τα φέρουν εκείνοι στο φως. Ύστερα δόκιμοι ιστοριογράφοι θάχουν το υλικό έτοιμο για να συνθέσουν το πραγματικό 21 της Πρέβεζας¹⁹. Εμείς πάντως είμαστε πρόθυμοι να προσφέρουμε τις μικρές μας δυνάμεις σ' ό,τι παραπάνω προτείνουμε.

ΟΔ. ΜΠΙΕΤΣΟΣ, δάσκαλος
Πρέβεζα

Σημειώσεις:

1. Βλέπε στην εφημ. "ΠΡΕΒΕΖΑ" από αρ. φύλλου 425/22-2-81 μέχρι και φ. 642/18-11-81 το αφηγημά μας "ΠΡΕΒΕΖΑ 1620-1912" με το ψευδώνυμό μας ΠΑΛΙΟΚΑΙΡΙΝΟΣ.
2. Θεωρώ ασφαλή όλα γράφει ο αγαπητός μου συνάδελφος κ. Δ. Π. Δημητρίου στο 3ο τεύχος των ΠΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ στη μελέτη του "Η μάχη της Σπλάντας..." σχετικά με τις απόψεις μας αυτές. Τον παραπέμπω να διαβάσει όλα στοιχεία σχετικά παρουσιάζω τόσο στον Α' τόμο του βιβλίου μου "ΛΕΜΟΒΑ και η ΚΑΤΩ ΛΑΚΚΑ ΣΟΥΛΙ..." όσο και στο της σημείωσης 1 αφηγημά μου. Σ' αυτά, με λίγα λόγια, αποδειχνύω ότι η επανάσταση του 21 άρχισε προγραμματισμένα τρεις μήνες νωρίτερα στη πάνω Λάκκα Σούλι.
3. Διάβαζε Ηλία Βασιλά το βιβλίο "Νικόλαος Κονεμένος..." και άλλα δημοσιεύματα του ίδιου, που 'κανε κατά καιρούς σ' εφημ. της Πρέβεζας "ΒΗΜΑ", "ΑΓΩΝ" και "ΠΡΕΒΕΖΑ", αλλά και στο περιοδικό "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ". Ακόμα διάβαζε κι όλα γράφει σχετικά ο δάσκαλος Αν. Γεωργαντζής στο βιβλίο του Π. Στά-

ρα "Ιστορία περιφ. Νομού Πρέβεζας" (για μαθητές).

4. Τι απόγινε ύστερα το χαρέμι του Χουραϊτ στην Πρέβεζα όταν εκείνος αυτοκτόνησε στη Λάρισα δεν είμαστε αυτή τη στιγμή σε θέση να γράφουμε. Ίσως κάνουμε τούτο αργότερα.
5. Ο Πασάνο συνόδευε δυο καράβια με ένοπλους Λευκαδίτες και Ακαρνάνες, που πήγαιναν να πολιορκήσουν τους Τούρκους του κάστρου της Βόνιτσας. Λεπτομέρειες υπάρχουν στη Γενική Ιστορία της Ελλην. Επαναστάσεως του Διον. Κάκκινου και σ' άλλες. Δε θ' αποφύγουμε πάντως εδώ να πούμε ότι ο Πασάνο και οι ναύτες του, όταν τα πλοία τους बुθίστηκαν, πιάστηκαν αιχμάλωτοι, οδηγήθηκαν στην Πρέβεζα, κι ο μὲν Πασάνο, μ' επέμβαση του φίλου του Ομέρ Βρυώνη, κλείστηκε σε φυλακή της Άρτας και ύστερ' από λίγα χρόνια αποφυλακίστηκε, αφού η γυναίκα του κατέβαλε για λίτρα 60 χιλιάδες γρόσια, κι έπειτ' από λίγο πέθανε κοντά της από τις μεγάλες ταλαιπωρίες που υπέφερε στις φυλακές, οι δε ναύτες του στην Πρέβεζα, σε κάποιο δημόσιο χώρο, μπροστά στο λαό, μαρτύρησαν με την ποινή του ανασκολοπισμού (σούβλισμα σε πάσσαλο). Κι ο λαός υποχρεωτικά σε τέτοιες ποινές οδηγούνταν στον τόπο του μαρτυρίου για...συντονισμό οι φίλοι των τιμωρουμένων και για ικανοποίηση οι εχθροί τους. Φανταζόμαστε ότι δεν ήταν λιγότεροι οι ανασκολοπισθέντες από 100 παλικάρια. θ' άξιζε, νομίζω, έστω και τόσο καθυστερημένα, να δοθούν σε δρόμους της πόλης μας τόσο το

όνομα του φιλέλληνα Πασάνο όσο και το όνομα: "Ναύτες του Πασάνο".

6. Ο προηγούμενος Δ/τής της Πρέβεζας λεγόταν Ταχέρ Παπούλιας, όμως στη μάχη του Καντζά το χειμώνα του 1821 τον αιχμαλώτισαν Σουλιώτες και Λακκιώτες του Μ. Μπότσαρη (Φλεβάρη 1821), τον αντικατέστησε ο γιος του Ομέρ Βρυώνη, μόλις αυτός μεταπήδησε από τον Αλή στο Σουλτάνα, Αχμέτ Βρυώνη, ηλικίας 16 χρόνων. Για λίγα διάστημα παρέμεινε και το αξίωμα τούτο πήρε ο και πριν από τον Παπούλια Αληπασαδικός Μπεκόρ Τζαγαδούρος, αναπληρωτής του Ομέρ Βρυώνη και του γιού του, αφού, βέβαια, δήλωσε υποταγή στο σουλτάνα.
7. Την πληροφορία μας αυτή έχουμε από χειρόγραφο βιβλίο της Μητρόπολης μας, που φέρει τον τίτλο "Κτηματολόγιο Ιερών Ναών και Μονών". Η άρνηση της παρόδοσης της εικόνας της Αγίας Πελαγίας από τους Υδραίους μας κάνει να πιστεύουμε ότι είχε κάτι το αξιόλογο σαν έργο τέχνης.
8. Η απαίτηση να παίρνει 10 κόττες και 350 αυγά, για 5 μόνο μέρες, μας κάνει να πιστεύουμε ότι δεν προορίζονταν μόνο για δική του χρήση. Κάτι τέτοιο θα τον οδηγούσε σε...δηλητηρίαση. Φαίνεται ή είχε εδώ και το χαρέμι του ή έκανε τραπέζια και στους υφιστάμενους αξιωματικούς κι υπαλλήλους του.
9. Του ίδιου Κων. Καρδού βοήθαμε και μια απόδειξη είσπραξης δεκάτης λαδιού του Αγίου Κωνσταντίνου το 1814. Γράφει "επί λέξει": "Οι επίτροποι αγίου Κωνσταντίνου έδωσαν το δέκατο λαδιού της αυτής εκκλησίας τζουκάλη δέκα,

λήτραις τέσσαρες. Πρώτη μας 1814
Πρέβεζα
Κωνσταντή Καφός,
δεκατιστής".

Δεκατιστές τότε στην Πρέβεζα φέρονται και οι Κώστας Δημιτζέρης και Κωνσταντής Μόσχος ή Λευκαδίτης, για τον οποίο μερικοί ιστορικοί γράφουν ότι υπήρξε της μεγάλης εμπιστοσύνης, μπρίτερα, του Αλή Πασά και από τούτο στενός του συνεργάτης στα δίκαια και άδικα εκείνου έργα. Τα ονόματα των δυο άλλων δεκατιστών και φοροεισπραχτόρων της Πρέβεζας το 1821 για πρώτη φορά έρχονται στη δημοσιότητα.

10. Ο Κ. Μόσχος έπρεπε ορισμένο χρηματικό ποσό να παραδώσει από φόρους στους Τούρκους. Και για να οικονομήσει τα 800 γρόσια που θάδινε για το ξεσκλάβωμα εκείνο έπρεπε να τα ξαναεισπράξει από το λαό της Πρέβεζας. Ήταν επόμενο μερικοί από ανέχεια ή από έλλειψη πατριωτισμού να φέρουν τότε προσκόμματα.

11. Ο ίδιος γράφει ότι εγκαταστάθηκαν εδώ μόνιμα και ότι ζούνε σήμερα απόγονοί τους. Έχω γράψει στην ΠΡΕΒΕΖΑ ότι έναν τέτοιο σκλάβο, παιδί 14-15 χρόνων, τότε αγόρασε και κάποιος Κόκκινος στους Παπαδάτες. Στο παιδί οι

Παπαδιώτες έδωσαν το παρατσούκλι "Σκλάβος". Όμως εκείνος πολιτογραφήθηκε Παπαδιώτης με το επώνυμο Δημητρίου, απόγονος δε εκείνου είναι ο ομώνυμος υπάλληλος του Δημ. Ταμείου Πρέβεζας και άλλοι.

12. Μουσελζή οι Τούρκοι λέγανε τον

τοποτηρητή κάποιου νόμιμου Πασά, που είτε είχε αλλάξει την έδρα του είτε βρισκόταν σ' αποστολή πολεμική ή άλλη τέτοια.

13. Σχετική θεωρούμε και μια άλλη πληροφορία, που βρήκαμε στο ίδιο β. Ταμείου της 26/6/1830. Γράφει: Μιας φτο-

χής δια να ξεπληρώσει το κεφαλιότικον του ανδρός της γρ. 2:25". Τα γρόσια έδωσαν στη γυναίκα γιατί ο άνδρας της ή είχε φυλακιστεί ή είχε γίνει φυγάδικος, μέχρι να πληρώσει τον κεφαλικό φόρο του.

14. Το ιδιωτικό αρχείο Π. Μαρμάτη και θ. Ιωαννίδη τυχαία σώσαμε. Η κόρη του τελευταίου μ. Χρυσούλα μου υπέδειξε, ότι η αδελφή της είχε πολλά παλιά χαρτιά μεταφέρει στο υπόγειο, όπου έμπαιναν από χρόνια νερά και κυκλοφορούσαν κάθε είδους τρωκτικά. Βουτήξαμε κυριολεκτικά, σαν δύτες, ένα βρόδου στο υπόγειο αυτό με φακό και μαζέψαμε όσα μπορέσαμε να διακρίνομε ανάμεσα σε σωρούς σκουπιδιών. Τα καθάρισαμε και ταξινομήσαμε ύστερα. Δυστυχώς εξαφανίστηκε από το σπίτι μας ένας φάκελος με σ. φιλμάνια (γύρω στα 30) μετά την επίσκεψη κάποιου ξένου φιλέστορα.

Ήταν όλα γραμμένα στην τουρκική, σε περγαμηνές μεγάλων διαστάσεων, και αποτελούσαν διοριστήρια Προξένων της Τουρκίας, μελών της οικογένειας Ιωαννίδη, συγγενικής της οικ. Μαρμάτη, από το Λεσκοβίτσι Ζαγορίου. Ή' αδεια της μ. Χρ. Ιωαννίδη πήραμε, ό,τι βρήκαμε, από το οικογενειακό της αρχείο. 15. Και η πρώτη θύμηση είναι αξιόλογη

Γράφει: "1813 Θεουρουαρίου 20, επάγωσε το ποτάμιον, το οποίον ευρίσκεται εντός της αγοράς" επίσης και εις την Ρωσίαν κατεστράφησαν οι Γάλοι από το χιόνι". Εννοεί τους Γάλλους του Βατερλώ Βελγίου. Πιστεύομε ότι κάποιος αντέγραψε τις ενθυμήσεις αυτές πούχε άλλος γράψει σ' άλλα χαρτιά.

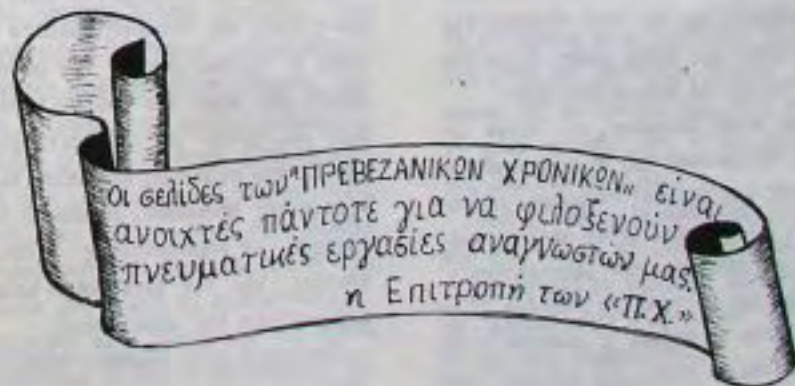
16. Πιστεύομε ότι κάποια κατηγορία για συμμετοχή ή παροχή βοήθειας στην επανάσταση του 21 βάραινε τον γιό του παππά κάποιας ενορίας της πόλης μας και τον θανάτωσαν όπως οι Ρωμαίοι τους δυο συσταυρωθέντες με το Χριστό ληστές, σπάζοντας τα κόκκαλα των ποδιών του με την πλώση της τσεκούρας, σε κάποιο δημόσιο χώρο, και με την υποχρεωτική παρουσία των συμπατριωτών του. Ήταν τόση η εντύπωση από το μαρτύριο του νέου εκείνου παιδιού, ώστε μέχρι πριν λίγα χρόνια οι παλιοί Πρεβεζιάνοι, αν ήθελαν να κοροϊδέψουν κάποιον κουτσό νέο της Πρέβεζας, του έλεγαν:

"Μαρέ Παπαγρίππο".

17. Το τ. γρόσι υποδιαιρούνταν σε 40 παράδες.

18. Εντύπωση μας κάνει ότι ο θυμησιγράφος εκείνος σημείωσε μόνο δυο πράγματα, για να δώσει την εικόνα της ακρίβειας πούχε η Πρέβεζα στο τέλος του 21. Πράτα την τιμή του κρασιού και δεύτερα του ψωμιού. Λέτε να προτιμούσε περισσότερο το κρασί κι από το ψωμί και από κάθε άλλο τρόφιμο και γι' αυτό το έγραψε πρώτος; Καθόλου απίθανο. Γιατί όσο γυρίζομε παλιότερα, τόσο βρίσκομε τους προγόνους μας να συχνάζουν περισσότερο στα κρασοπουλιά της. Μπορεί όμως να ήταν κρασέμπορας και το εμπόριό του, λόγω της ακρίβειας, ν' αντιμετώπιζε κρίση.

19. Τόσο στα έγγραφα όσο και στις θύμησης που καταχωρήσαμε τηρήσαμε την ορθογραφία τους, εκτός από την τέτοια των τόνων και πνευμάτων τους. Εδώ χρησιμοποιήσαμε το μονοτονικό σύστημα.

ΓΕΛΙΟ = ΥΓΕΙΑ

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΔΑΣΚΑΛΙΣΤΙΚΟ

Απόδοσις: ΣΠΥΡΟΥ ΝΤΟΥΣΙΑ

Ο δάσκαλος υπηρετούσε σ' ένα βουνοχωριό με γύρω στις 60 οικογένειες όλες κι όλες και δυο ώρες μακριά από δημόσιο δρόμο. Πρωί κι απόγευμα σχολειό και για το βράδυ, είχε κονομήσει δυο μεγάλες λάμπες πετρελαίου, μάζευε τους μαθητές του και τους βόθθαγε για τα μαθήματα της άλλης μέρας. Κείνο τον καιρό βοηθητικά βιβλία δεν ήταν.

Ήταν καλός δάσκαλος, τό 'λεγαν όλοι οι συνάδελφοί του στην περιφέρεια, ζωντανός και θετικός άνθρωπος, με στόχο στη δουλειά του εκτός απ' τις γνώσεις, να μαθαίνει τους μαθητές του ν' αντικρύζουν με γερό μάτι τη ζωή, να ξεχωρίζουν τι πρέπει ν' αγαπάει ο άνθρωπος και τι δίνει την ευτυχία, γιατί ήξερε πολύ καλά ο ίδιος πόσο δύσκολη ειν' η ζωή, πόσο μας υπερδεύει,

μας διαφθείρει, μας μηδενίζει σχεδόν πολλές φορές σε σημείο να κοροϊδεύουμε εκείνο ακριβώς που πρέπει ν' αγαπάμε, και να κυνηγάμε να βρούμε εκείνο ακριβώς που μισούμε και που μας δημιουργεί σθελά μας τη δυστυχία μας.

Κάθε Κυριακή τα πήγαινε στην εκκλησία - ήταν και διαταγή μάλιστα να γίνεται ο "εκκλησιασμός" των μαθητών - έβγαζε και λόγο στο "φίλον εκκλησίασμο" και ύστερ' απ' τη λειτουργία τα γύριζε στο σχολειό, διάβαζαν τις εκθέσεις της βδομάδας, διάλεγαν τις καλύτερες, με δημοκρατικές διαδικασίες πάντοτε, και τις αντέγραφαν καθαρά στο εκθεσολόγιο της κάθε τάξης.

Ένα κακό είχε μονάχα ο δάσκαλος αυτός.

Είχε διαφορετικό πολιτικό πιστεύω απ' τον επιθεωρητή του. Αυτό έφτανε

για να μην τον χωνεύει ο επιθεωρητής.

Όταν ήρθε το πλήρωμα του χρόνου για επιθεώρηση, το σκέφτηκε ο επιθ/τής, να πάει να μην πάει, αλλά ήταν κι εκείνα τα οδοιπορικά στη μέση κι έπρεπε να πάει κι όχι τόσο για να κάνει την έκθεση του δασκαλου, τί τον πείραζε αυτό, αυτό πείραζε μόνο το δάσκαλο, και σκασίλα του, γιαυτόν ειδικά το δάσκαλο που τον είχε βάλει τόσο πολύ στο μάτι, όχι μονάχα γιατί βρίσκονταν σ' αντίθετη πολιτική παράταξη, αυτό ήταν κι ήταν, αλλά και γιατί σαν πολύ ανακάτωσε και τους άλλους δασκάλους σ... εξυπνάκιες με κάτι... αιτήματα του κλάδου, οικονομικές διεκδικήσεις, καλή λειτουργία σχολείων, ...σχέσεις δασκαλου - επιθεωρητή, πώς πρέπει να συντάσσονται οι εκθέσεις και γι άλλα κάτι παράξενα, που έδειχναν πως οι δάσκαλοι μπορούσαν να σηκώσουν κεφάλι.

Αυτά ήταν τολημνά πράγματα και θάλωναν τα νερά της Παιδείας μας και των ...παιδευτών της.

Δεν ήταν φχαριστημένοι οι δάσκαλοι; Τί άλλο ήθελαν; Βιβλία φώναζαν, για τους μαθητές, βοηθητικά' αυτοί τότε τί θά 'καναν; Πρωί απόγευμα μάθημα, δεν έφτανε να μάθουν τα παιδιά γράμματα;

Σχολειά είχαν. Ας ήταν ακούρια θέρμανση; Δεν είχαν ξόλα τα παιδιά στις θημωνιές του σπιτιού τους να φέρουν κάθε πρωί από ένα χερόξυλο και να ντυμανιάζουν φωτιά για να πυρώνονται;

Συμφωνούσε κι ο βουλευτής του τόπου "Μεγαλύτερο μισθό οι δάσκαλοι;.. Όχι να παίρνουν και σαν τους άλλους υπαλλήλους που ζουν στις πολιτείες κι

έχουν περισσότερα έξοδα; Σε χωριά ζούνε. Δυο, τρεις, πέντε ώρες μακριά απ' αστικά κέντρα κι από δημόσιο δρόμο. Αυγά βρίσκουν άφθονα να τρώνε και χωριάτικα μάλιστα, τυρί το ίδιο, γάλα φρέσκο, γυφτοφάσουλα έχουν, κι έχουν και τα τυχερά τους. Έξοδο μηδέν. Τι φωνάζουν και φωνάζουν. Και προ παντός ο πάρα πάνω δάσκαλος με τις εξυπνάδες του τις μοντέρνες. Για να τον σημειώσουμε τον κύριο αυτόν. Αω, θα πάω και θα τον κανονίσω για καλά, έλεγε και ξεσάλανε ο επιθεωρητής.

Μια και δυό, καθάλα στο μουλάρι έφτασε μια μέρα στο χωριό.

Ξεπέζεψε στον καφενέ του χωριού, συστήθηκε, σηκώθηκαν ορθοί οι χωριάτες "ο επιθεωρητής" ψιθύρισαν με σεβασμό, τον χαιρέτησαν, τού 'δωκαν το καλύτερο σκαμνί να καθήσει και:

- Καφέ κυρ Επιθεωρητή;
- Θα πάω έναν, ευχαριστώ.
- Πώς τον πίνετε κυρ Επιθεωρητή; Ο καφετζής μ' όσο μπορούσε χωριάτικη ευγένεια και ταπεινωσύνη.
- Έχεις χοντρό φλυτζάνι; Ναι; Ε, τότε

τε θα βάλεις μισό κουταλάκι καφέ και στη μύτη του κουταλιού ζάχαρη' κι όκουσε, δε θα τον βρόσεις πολύ και σιγά σιγά και φέρ' τον να τον ρίξω μόνος μου στο φλυτζάνι.

Όλα τ' άκουσε ο καφετζής, τό 'βαλε στο νου του κι ετοίμασε τα μπρίκια.

Στο μεταξύ οι καημένοι οι χωριάτες, τό 'φερναν γύρα ν' ανοίξουν κουβέντα με τον κυρ Επιθεωρητή.

Το τόλμησε ένας:

— Πώς σας φαίνεται το χωριό μας κύ-

ρει;

— Εκ πρώτης όψεως λίαν καλό (Σίγουρη βαθμολογία)

— Το χωριό καλό είναι κυρ Επιθεωρητή, αλλά σχολειό δεν έχουμε.

— Σχολειό δεν έχετε; Πώς δεν έχετε, έχετε και πάρα έχετε, δάσκαλο δεν έχετε, όχι σχολειό. Δυστυχώς, δάσκαλο δεν έχετε.

Παραξενεύτηκαν οι άνθρωποι, τὰ ἔχασαν, πῶς δεν είχαν δάσκαλο....

— Ἐχουμε κύριε, έχουμε τον κυρ θύμιο, χρυσόν άνθρωπο, μέρα νύχτα με τα παιδιὰ μας στο σχολειό. Κάθε Κυριακή τα παίζει στην εκκλησιά, είναι και ψάλτης ο ίδιος και τη φχαριστιόμαστε την εκκλησιά, μας βγάζει και λόγα, μας κάνει τις αιτήσεις και τα πιστοποιητικά που χρειαζόμαστε, κάνει το γιατρό μ' ενέσεις και φάρμακα, έχει και φαρμακείο στο σχολειό, μας ορμηγεύει για όλες τις δουλειές μας, ξέρει περισσότερο από μας και για τα σπαρτά μας και για τὰ ζῶα μας και....

— Τι λέτε, δεν ξέρετε τι λέτε. Ἐτσι τον βλέπετε εσείς; Ξέρει για τὰ ζῶα σας, γιατί ζῶο είναι κι ο ίδιος, σωστός γάιδαρος, γάιδαρος και μισός σκόμα, τόσο ξέρετε τόσο λέτε, σας ξεγελάει όλους σας, τέτοιος είναι.

Τὰ ἔχασαν οι καημένοι οι χωριάτες. Τέτοιο χαρακτηρισμό για το δάσκαλό τους, που τόσο τον αγαπούσαν, βουβάθηκαν οι ἔρμιοι και στα πρόσωπά τους ζωγραφίζονταν ανασπάντητα ερωτηματικά.

Ο καφετζής διέκοψε κι αυτός συνεσταλμένος.

— Τον καφέ σας κύριε.

— Ευχαριστώ, θα τὸ πλυνες καλά το ποτήρι με το νερό, αλλά για καλό και για κακό, ας το χύσω αυτό, να το ξαναπλύνεις καλά, γιατί ὅπως και νάναι τα μικρόβια βρίσκονται παντού και...

Βρήκε την ευκαιρία ο άνθρωπος να κάνει μάθημα υγιεινῆς στους χωριάτες "περί μικροβίων και των καταστροφῶν που επιφέρουν ἐπὶ του ἀνθρωπίνου οργανισμού".

Στο μεταξύ ένας χωριάτης, βγήκε λάου λάου που λέμε απ' τον καφενέ κι έβγαζε και θυό στο σχολειό.

— Δάσκαλε, δάσκαλε, το και το ο επιθεωρητής, σε εἶπε κι ὅλας, με το συμπάθειο, γάιδαρο πολλές φορές. Να ετοιμαστείς γιατί εἶν' αγριεμένος με σένα κατά πως τον εἶδαμιν και τον ακούσαμεν.

Ἡρέμος ο δάσκαλος, τον ἤξερε απ' την καλή τον επιθεωρητή και τις διαθέσεις του σε βάρος του, ηούχασε το χωριάτη, τον ευχαρίστησε για την πληροφορία και συνέχισε το μαθημά του στην τάξη.

Κάποτε ἔφτασε κι ο επιθεωρητής στο σχολειό.

Βγήκε ο δάσκαλος απ' την τάξη, διάλειμμα ήταν, τον χαιρέτησε με τον προϋμενο σεβασμό, "χαίρεται" "εν χαρά" οι μαθητές και ξαναμήκαν στην τάξη - αἰθουσα ας πούμε - μονοθέσιο ήταν, ὅλες οι τάξεις μαζωμένες, κι ἄρχισε η "ιερά εξέταση".

Απόλυτη ησυχία στην τάξη. Σοβαρός, σοβαρός ο κύριος Επιθεωρητής επιστρατεύοντας ὅλο το ἄθος της μεγαλοσύνης του σαν προϊσταμένου, ἄρχισε την επι-

θεώρηση. Οι ἐρωτήσεις του αρχικά ἀνιχνευτικές και λίγο απλές, ἄρχισαν λίγο λίγο να γίνονται πιο δύσκολες "ἐπὶ των διδασθέντων" βέβαια για τη διαπίστωση της "πρόσκτησης των γνώσεων και σφικτώσεως ὑπὸ των μαθητῶν αὐτῶν" και βέβαια "ἐφ' ὅλης της ὕλης".

Τα παιδιὰ δυσκολεύονταν ν' ἀπαντήσουν στις σκόπιμα δύσκολες ἐρωτήσεις:

— "Ἡ ὥρα παιδιὰ είναι 11 π.μ. Να μου πείτε τώρα εσείς, τι ὥρα είναι αὐτή τη στιγμή στη Νέα Υόρκη;" Κόκκαλο ταπειδιά. Ανακάτεψαν κάτι μεσημβρινούς, κάτι γεωγραφικά πλάτη και μήκη, τα θόλωσαν και τελικά δεν ἀπάντησαν σωστά. Ἐσπασε εἰρωνικό κι ἐπιτιμητικό χαμόγελο ο επιθεωρητής και κοίταξε λοξὰ το δάσκαλο, τον εἶχε του χεριού του για την ὥρα. Συνέχιζε τις δύσκολες ἐρωτήσεις ο επιθεωρητής, ἐπενέβαινε πότε πότε ο δάσκαλος για να βοηθήσει ἑμμεσα τα παιδιὰ ἀπλοποιώντας τις ἐρωτήσεις να τις κατανοήσουν καλύτερα, ἐπενέβαινε ο επιθεωρητής διακόπτοντας το δάσκαλο:

— "Εσύ θα μας κάνει τον επιθεωρητή ἡ ἐγώ εἶμαι ο επιθεωρητής"; Σύννεφα στον ορίζοντα, προμήνυμα πιθανῆς μπόρας, κι ἔτσι λίγο λίγο ἔφτασε κι η σειρά της πρώτης για εξέταση. Την πρώτη τάξη ο δάσκαλος την εἶχε χωρίσει σε δύο τμήματα. Στους προχωρημένους και στους πιο πίσω. Στην πρώτη μεγάλη και στην πρώτη μικρή, ὅπως ἔλεγαν.

— Γιατί τη χώρισες την τάξη στα δύο; Ο επιθεωρητής.

— Καλύτερα κύριε Επιθεωρητά, να προχωρήσουν οι πιο καλοί, να μὴ μείνουν

κι αυτοὶ πίσω και τους ἀδικήσουμε και να βοηθήσουμε περισσότερο τους ἀδύνατους με περισσότερη ἐπιμονή κι υπομονή για να προχωρήσουν κι αυτοὶ, κόπος δικός μου είναι.

— Μ, μ, μ, για να δοῦμε τους προχωρημένους σου πρώτα, κι ὕστερα βλέπουμε τους δευτέρους. Για σήκωσε εσύ ένα μαθητὴ στον πίνακα.

Σήκωσε ο δάσκαλος ένα μαθητή.

— Τί να γράφει κύριε Επιθεωρητά; Ο δάσκαλος.

— Να του πεις εσύ μια πλήρη πρόταση και να τη γράφει, να δοῦμε ξέρουν καλή γραφή κι ὀρθογραφία;

— Μάλιστα κύριε Επιθεωρητά, γράψε Δημητράκη;

"Ο επιθεωρητής εἶπε ο δάσκαλος εἶναι γάιδαρος".

(τον εἶπε γάιδαρο το δάσκαλο στον καφενέ και του το φύλαξε κι ο δάσκαλος).

Ξαφνιάστηκε ο Επιθεωρητής, πῶς το μαθε ο δάσκαλος, δεν υποψιάστηκε καθόλου τη συνέχισα, δε βαριέσαι για μὰχη πήγαινε και θα την ἔδινε, σίγουρος πως θὰ βγαίνει νικητής, καλύτερα που τὸ μαθε, στραβομουτσούνισσε για λίγο αλλά...να δοῦμε πού θα το πάει ο δάσκαλος.

Ο δάσκαλος ὅμως δεν του ἄφησε περισσότερο περιθώριο χρόνου να ταξιθετῆσει τις σκέψεις του και συνεχίζοντας την "υποδειγματική" του διδασκαλία συνέχισε:

— Καλά τὰ γράφεις Δημητράκη, αλλά ἔκανες ένα λάθος.

Την κοίταξε την πρόταση το παιδάκι, την ξανακοίταξε, ἔριξε κλεφτὴ ματιά

στους συμμαθητές του, μην έχει κανέναν σηκωμένο χέρι, τίποτε.

— Κόρμε δεν το βρίσκω το λάθος.

— Το λάθος σου Δημητράκη είναι το κόμμα. Ξέχασες να βάλεις εκεί που πρέπει το κόμμα.

— Πού κύριε;

— Στη λέξη "είπε" εκεί να το βάλεις. Τό 'βαλε ο Δημητράκης.

— Τώρα για πες μας, όταν φτάνουμε σε κόμμα τι κάνουμε; Δε σταματάμε λίγο να πάρουμε μια ανασάλα; Λοιπόν διάβασε τώρα, σταμάτησε λίγο στο κόμμα και συνέχισε το διάβασμα ως το τέλος.

Κι ο μαθητής διάβασε:

"Ο επιθεωρητής είπε, ο δάσκαλος είναι γάϊδαρος".

Ξανακοκκίνησε ο επιθεωρητής, κάτι πήγε να πει, σηκώθηκε απ' την καρέκλα του κι άρχισε νευρικές βόλτες, γιατί τη φέρει γύρω την πρόταση ο δάσκαλος και την επαναλαμβάνει;

Ο δάσκαλος ατάραχος συνέχιζε.... το μάθημα.

— Τώρα Δημητράκη να σβύσεις το κόμμα από το "είπε" και να το βάλεις πλάι στη λέξη "δάσκαλος".

Το μετακίνησε το κόμμα ο μαθητής και τό 'βαλε εκεί που τού 'πε ο δάσκαλός του.

— Διάβασε τώρα πιο δυνατά Δημητράκη και πρόσεξε το κόμμα, κι όπως είπαμε, να σταθείς για λίγο.

Κι ο Δημητράκης διάβασε:

"Ο επιθεωρητής είπε ο δάσκαλος, είναι γάϊδαρος".

'Αναψε ο επιθεωρητής, συστός βεζούβιος άρχισε να εξεσφενδονίζει μύδρους κι όλα τα...κοσμητικά επίθετα... αν άγνωγε, σμόρφωτε, χυδαίε, χοντροχυριάτη και θα σε κανονίσω εγώ τώρα, θα σε κάρω να με θυμάσαι για χρόνια και...

Ατάραχος ο δάσκαλος, πέταξε ένα "θα σε θυμάμαι σίγουρα" βρήκε την ευκαιρία ο' ένα κοντανάσασμα του επιθεωρητή και του πέταξε με σταθερή κι ήρεμη φωνή:

— Δε φταίω εγώ κύριε Επιθεωρητά, ούτε εσείς φταίτε. Τα "κόμματα" φταίνε και κάνουν, πότε εμένα "γάϊδαρο" πότε εσάς "γάϊδαρο" τι να κάνουμε τα κόμματα, βλέπετε τα παραδέχεται κι η γραμματική μας, να τα καταργήσουμε;

Ανάσα ο επιθεωρητής.

ΣΥΡΡΑΚΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΟΥΣΤΑΚΗ

οχυρή και απρόσιτη τοποθεσία του Συρράκου, καθώς και τα προνόμια που πήραν από τους Τούρκους το 1480, εξασφάλισαν στους κατοίκους του,

ένα δημοκρατικό τρόπο αυτοδιοίκησης και αρκετή ασφάλεια.

Αντίθετα, άλλες περιοχές της Ηπείρου, ήταν εκτεθειμένες σε πολλά δεινά - επανάσταση Διονυσίου Σκυλοσόφου (1612), βίαιοι εξισλαμισμοί (1635), ο Γενιτσαρισμός - και πολλές άλλες πιέσεις, που υποχρέωσαν τους κατοίκους να εγκαταλείψουν ολόκληρα χωριά. Οι πιο πολλοί, κατέφυγαν στη Β.Δ. Πελοπόννησο, όπου ίδρυσαν νέα χωριά στα οποία έδωσαν το όνομα του πατρικού χωριού τους.

Αρκετοί κατέφυγαν στην Κέρκυρα, επίσης δε και στο Συρράκο και στους Καλαρύτες, που παρείχαν ασφάλεια.

Το ότι το Συρράκο εξασφάλισε ελευθερία, ασφάλεια ζωής και περιουσίας, αγαθά σπάνια για την εποχή εκείνη, συνετέλεσε στο να αυξηθεί τόσο ο πληθυσμός του, ώστε ο τόπος να μην μπορεί να τους ζήσει.

Για να επιβιώσουν, ένα μέρος των κατοίκων ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την κτηνοτροφία, που την μεγάλωσαν, με αποτέλεσμα να γίνει νομαδική και τον χειμώνα να ζουν στα χειμαδιά.

Όσοι έμειναν μόνιμα στο χωριό, ασχολήθηκαν ιδιαίτερα στην κατασκευή μάλλινων υφανμάτων, με αποτέλεσμα σιγά σιγά ολόκληρο το χωριό να γίνεται έ-

να μεγάλο βιοτεχνικό κέντρο παραγωγής υφασμάτων, με τα οποία εφοδίαζαν πολλά μέρη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Τα υφάσματα αυτά τα εμπορεύονταν οι ίδιοι. Έτσι, μετά το Δεκαπενταύγουστο οι άνδρες έφευγαν για να πουλή-

σουν τα υφάσματα, και μέχρι την Άνοιξη γύριζαν όλοι στο χωριό.

Φυσικά, επιστρέφοντας έφερναν άλλα εμπορεύματα αναγκαία για το δικό τους χωριό και τα γύρω χωριά, έτσι ώστε να εξελιχθούν σε μεγάλους εμπόρους.

Ο διαφορετικός τρόπος ζωής των κτηνοτρόφων και των εμπόρων ("ραφτάδων" όπως λέγοντο), δηλ. οι μὲν να ζουν νομαδικά, σε καλύβες, οι δε σε μόνιμες κατοικίες, με περιορισμένα οικονομικά οι πρώτοι, με δυσχέρεια οι δεύτεροι, καθώς επίσης και η επαφή τους με την Ευρώπη, απ' την οποία απεκόμιζαν και στοιχειά μορφωτικά και καλλιτερο επίπεδο ζωής, οδήγησαν στην δημιουργία δύο διαφορετικών τάξεων, με κοινωνικές προεκτάσεις.

Όσοι απ' τους ραφτάδες διαλέφταν στα παράλια, διαπίστωσαν ότι όταν περνούσε καράβι, που τότε ήταν κυρίως ξένο, το όφασμα με το οποίο γίνονταν οι κάπες γίνονταν ανάρπαστο, καθώς και οι ίδιες οι κάπες.

Για να προωθήσουν την πώληση του προϊόντος τους και φυσικά να κερδίσουν περισσότερα, οι ορεινοί αυτοί κάτοικοι της Πίνδου αποφάσισαν να πάνε οι ίδιοι στα ναυτιλιακά κέντρα της εποχής σ' ολόκληρο τον χώρο της Μεσογείου.

Στην πορεία τους αυτή προς την Ευ-

ρώπη δια μέσου Σαγιάδας, η Κέρκυρα ήταν ο πρώτος σταθμός και τόπος δουλειάς, γιατί εκτός από πρωτεύουσα των Ενετικών επτανήσων, ήταν και μεγάλο πέρασμα των ιστιοφόρων τότε πλοίων, που ανέβαιναν και κατέβαιναν την Αδριατική.

Γιαυτό εκεί συγκεντρώθηκαν πολλοί, όπως φαίνεται, προ του 1700.

— Το 1705, που η Γαλλία μετέφερε το προξενικό Πρακτορείο της από την Σαγιάδα στην Άρτα και εμπορεύεται τα προϊόντα της περιοχής με Γαλλικά πλοία, μεταφέρθηκαν 600 δέματα "καπώνων Βλαχικών" δηλαδή 300 φορτώματα (300X70 = 21.000 οκάδες).

Το 1719 η Γαλλία ίδρυσε στο Μέτσοβο κεντρική αποθήκη που συγκέντρωνε υφάσματα, δέρματα και μαλλιά από την περιοχή των βλάχων της Πίνδου.

Τον 18ον αιώνα (1789) οι Συρρακιώτες καποτάδες ανοικοδόμησαν στη Βαλέτα της Μάλτας την κατεστραμμένη ορθόδοξη εκκλησία, που δείχνει απ' ενός την οικονομική τους επιφάνεια, απ' ετέρου δε ότι ήδη προ πολλού εργάζονταν Συρρακιώτες στη Μάλτα.

Από τις τρεις αυτές ιστορικές μαρτυρίες, προκύπτει ότι το 1700, το εμπόριο της περιοχής ήταν σε ανταπόκριση με την Ευρώπη, και πρέπει νάρχισε τον 17ον αιώνα.

Ο Καλαρυκιώτης την καταγωγή Σπύρος Στούπης στο βιβλίο του "Οι Ξένοι εν Κερκύρα" που πήρε και το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών, γράφει: (σελ. 156)

"Ιδιαίτέρως τέλος σημειούμεν, ότι σημαντικά ποσά ετησίως συνεισέφερε

προς συντήρησιν της εκκλησίας και η Συντεχνία των λεγομένων "Καποτάδων" άλλως Γουναράδων χρυσοκεντητών Κερκύρας, οι οποίοι ήσαν πολλοί και διετήρουν ιδίαν "σκόλαν" (Κοινώς "Σκόλα Καποτάδων". Σκόλας λέγοντο εις την Ενετικήν δημοκρατίαν αι διάφοροι αδελφότητες. Εξ αυτού σκόλα = το εντός άλλης εκκλησίας ειδικόν μέρος ένθα ο πάτριος άγιος της αδελφότητος και το λάβαρον αυτού) ελδος παρεκκλησίου επ' ονόματι του προφήτου Ηλία σωζομένην και σήμερον εις τα αριστερά της προεκτάσεως του Ιερού Βήματος, την μνήμην του οποίου εώρταζον μεγαλοπρεπώς. Η συμμετοχή δε εις τα της εκκλησίας της

εν λόγω Συντεχνίας της οποίας το επάγγελμα ήκμαζε τότε αποτελουμένη πάντοτε εκ "Ξένων" ήτο τοιαύτη ώστε δι' ωρισμένην χρονικήν περίοδον ελέγετο της Υ.Θ. Φανερωμένης των Στερεωτών και Προφήτου Ηλίου. Και ειδικώς δια τον καθ' έκαστον έτος (20 Ιουλίου) λαμπρότερον εορτασμόν του Προφήτου Ηλίου, βάσει συμφωνητικού του 1763 κατέβαλε εξήκοντα λίτρας μονέδα εις τους κυβερνήτας της Παναγίας των Ξένων. Προκύπτει δηλαδή, ότι οι βλάχοι Καποτάδες της Κέρκυρας, που ήδη η συντεχνία στην οποία ήσαν οργανωμένοι ήκμαζε το 1763, πρέπει να πήγαν εκεί αρκετά χρόνια νωρίτερα.

Επειδή οι Συρρακιώτες ασχολούνταν αποκλειστικά με την κάπα, ενώ οι Καλαρυκιώτες ασχολούνταν και με το κόσμημα, οι δε Ματσουκιώτες είναι μεταγενέστεροι, θα πρέπει οι Συρρακιώτες να ήταν και οι πιο πολλοί καποτάδες στην

Κέρκυρα. Η Παναγία των Ξένων της Κέρκυρας κατέχει σημαντική θέση στην ιστορία του νησιού. Ο σκοπός της εξέρχεται από τα πλαίσια της αποστολής μιας οποιασδήποτε εκκλησίας, δηλ. χάριν θρησκευτικών σκοπών και μόνο.

Ήταν το κέντρο όλων των Ηπειρωτών, που μετά από διωγμούς, κατέφευγαν εκεί και με τη δραστηριότητά τους επηρέασαν πολύ την ιστορία της Κέρκυρας.

Από επίσημο πρακτικό του 1833 προκύπτει ότι την εποχή εκείνη υπήρχαν 500 οικογένειες α δ ε λ φ ώ ν (ενοριτών), δηλ. περί τις 2.500 Ηπειρώτες κάτοικοι.

Ο ακαδημαϊκός Α. Ανδρεάδης στο βιβλίο του "Οικονομική Διοίκηση Επτανήσου και Ενετών 1910" γράφει "Οι συντελούντες εις την εμπορικήν προσαγωγήν εν Κερκύρα ήσαν Ηπειρώται ιδίως Ιωαννίται έμποροι, ολίτινες μόνον των Χριστιανών συνηγωνίζοντο προς τους Ισραηλίτας εν τε τω μικρό και τω μεγάλω εμπορίω".

Στο υπέρθυρο της κεντρικής εκκλησίας αναγράφεται "Ανηγέρθη δαπάναις Ιωαννιτών, Δελβινιωτών, Παραμυθιωτών και άλλων Στερεωτών δηλ. Ηπειρωτών."

Αυτό λοιπόν γράφει ο Λαμπρόδης το 1866 και το επαναλαμβάνει ο Κρυστάλλης, ότι: "η Ηπειρωτική κοινότης συνέστη υπό Ματσουκιωτών" και ότι "από αρχών του παρόντος αιώνας πλοίοι αποκατέστησαν αυτόθι. Διο και επιτροπεύουσιν ούτοι μέχρι σήμερον εν τη εκκλησία της Παναγίας των Ξένων και τας κλεις αυτής κατέχουσι" δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ούτε ανα-

φέρεται σε προγενέστερη πηγή.

Φαίνεται, ότι Ματαουκιώτες πήραν τα κλειδιά του παρεκκλησίου, όταν οι Συρρακιώτες και Καλαρυκιώτες της Κέρκυρας, μετά την καταστροφή των χωριών τους το 1821, (τα οποία ήταν τα βιοτεχνικά κέντρα παραγωγής των υφασμάτων που δούλευαν), έπαιαν να ασχολούνται με τη δουλειά του καπνός.

Όπως είναι γνωστό, από τις 280 οικογένειες των ραφτάδων που έφυγαν μετά την ολική καταστροφή του Συρράκου, γύρισαν 30 το 1827-28 και άρχισαν την ανοικοδόμησή του. Οι υπόλοιπες 250 έμειναν στα μέρη που είχαν πάει, εγκαταλείποντας το Συρράκο.

Από το Μεσολόγγι, που ήταν ο πρώτος σταθμός, οι περισσότεροι πήγαν στην Κέρκυρα, γιατί και ασφάλεια παρείχε, αλλά και κέντρο εμπορευμένων Συρρακιωτών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας ήταν. Άλλοι πήγαν στη Ζάκυνθο, άλλοι, όπως ο ποιητής Γ. Ζαλοκώστας στον Πύργο και μεμονωμένοι σε όλα τα μέρη της Ελλάδας.

Ο Σπ. Στοόπης γράφει: "...Τα χωριά της Ηπείρου Συρράκο και Καλαρότες κατεστράφησαν τον Ιούλιο του 1821 υπό του Ισμαήλ Πασά κατά διαταγή του Χουραϊτ Πασά. Τότε πολλοί εκ των κατοίκων των εν λόγω χωριών κατέφυγον εις Επτάνησον, όπως οι οικογένειαι Καλαβρόντζου, Πατούνη, Λάμπρου, Παπαγεωργίου, Τοπάλη κ.α.".

Οι Καλαβρόντζος και Τοπάλης είναι Συρρακιώτες, οι άλλοι Καλαρυκιώτες.

Επίσης γράφει, σχετικά με τον καθηγητή Σπ. Μανάρη: "Μεταξύ άλλων η οι-

κογένεια Μανάρη ή Αυγερινού εξ Ιωαννίνων, καταδιωκόμενη υπό των Τούρκων κατέφυγε ομού μετ' άλλων Ηπειρωτών προσφύγων, ιδίως Συρρακιωτών, εκ Μεσολογγίου, επιβαίνουσα Αγγλικού πλοίου εις Κέρκυραν. Εν Κερκύρα παρείχεται εις αυτούς σιτηράσιον δωρεάν και τα παιδιά εφοίτων εις τα σχολεία κατόπιν διαταγής του Αρμοστού". Ήταν δε η οικογένεια Μανάρη, από τους Γιαννιώτες που κατέφυγαν στο Συρράκο για ν' αποφύγουν τους διωγμούς των Τούρκων στα Γιάννενα. (πόλεμος κατά του Αλή Πασά). Με την καταστροφή όμως του Συρράκου, συνταυτίστηκαν στην εξορία με τους Συρρακιώτες.

Εγκαθίστανται έτσι οι Συρρακιώτες - Καλαρυκιώτες, ως μόνιμοι κάτοικοι στην Κέρκυρα. Μαζί με τους Σουλιώτες εκκλησιάζοντο στον Αγ. Χαράλαμπο του Συρράκου που κτίσθηκε προ του 1680 από Ηπειρώτες και ήταν μετόχι της Παναγίας των Ξένων. Στο ναό αυτό, σε τρία αργυρά κανδήλια υπάρχει η επιγραφή "Κατασκευασθείσα επί της επιτροπίας Κων/νου και Γεωργίου Μπολέτη ΑΔΛΕ" (1835). Επίσης, σε εικόνα "Δέσις των δούλων του Θεού Νικ. Μπολέτη, συμβίβας και των τέκνων αυτών". Ακόμη, κάτω από τις εικόνες του κτήτορος της εκκλησίας της Παναγίας των Ξένων: "Ανεκαίνισθη εκ του πρωτοτύπου ΑΔΝΖ (1857) Α Ιουνίου επιτροπευόντων των κυρίων Κ. Μπαλά, Κ. Μπολέτη και Στ. Κρήτη". Η οικογένεια Μπολέτη ήταν Συρρακιώτες, ο Κ. Κρουστάλης τους αναφέρει στα πιο σημαντικά ονόματα του Συρράκου, και ότι είχαν κέντρο των επιχειρήσεων τους

την Μεσσήνη της Ιταλίας, - Ο Λαμπρί - δης επίσης γράφει: "Γόνος Μπολέτης εις άγνωστον εποχήν και δι' άγνώστου ποσού κατασκεύασε φερώνυμο Κρήνη στο Συρράκο, κατά πληροφορίας του φιαρχάου Σωτηρίου Κ. Μπίτσιου".

Στα ονόματα των μεγάλων ευεργετών της Παναγίας των Ξένων που περιώθη - καν αναγράφεται και το όνομα του Γεωργίου Γιαννιώτη, που ως γνωστόν πέθανε στην Τερνέστη και με τα χρήματα που άφησε αγοράσθηκε το κτήμα του Ακτίου που είναι σήμερα το μεγαλύτερο περιουσιακό στοιχείο του χωριού.

Σημαντικοί επίσης Συρρακιώτες, οι Γ. και Δ. Τοπάλης, που είχαν στην Κέρκυρα Τραπεζιτικό Γραφείο. Από το γραφείο αυτό των Τοπάλη διεκινούντο τα χρήματα των ελέων των Αφών Ζωσιμά, τα χρόνια 1852-57.

Τα ποσά αυτά ήταν πολύ μεγάλα για την εποχή εκείνη. Τόσο μεγάλα που, όπως αναφέρεται σε επιστολή (30-7-46) των εφόρων των ελέων προς τον Γεώργιο Σταύρου Δ/τη της Εθνικής Τράπεζας: "Μαθόντες ότι ένεκεν της ελλείψεως ελληνικών νομισμάτων εμποδίσσατε το έμβασμα" και παρακάτω "εφόσον ελλείψουσιν Ελληνικά νομίσματα δύνασθε να μας εμβάσητε εξ όσων νομισμάτων εύρετε". Δηλαδή, αδυνατούσε η τότε Εθνική Τράπεζα να βρει σε δραχμές το ποσό για να στείλει το έμβασμα!

Η αποστολή των χρημάτων, που ήταν από μέρος των μετοχών της Εθνικής και από ρούβλια που έρχονταν από τη Ρωσία, γίνονταν από την Αθήνα με χρηματόδεμα, που παραδίνονταν στον Πει-

ραϊό στον Φιλοάρχο του Αυστριακού πλοίου της γραμμής, που είχε δρομολόγιο από Τερνέστη μέχρι Κων/λη. Οι παλαιοί Πρεβεζάνοι θυμούνται ότι το Αυστριακό της γραμμής περνούσε και από την Πρέβεζα, μέχρι το 1914.

Ο πλοίαρχος παρέδιδε στον Τοπάλη, στην Κέρκυρα, το χρηματόδεμα κι εκείνος ενεργούσε σύμφωνα με τις εντολές που είχε. Στο νεκροταφείο της Ι. Μ. Πλατυτέρας, - μετόχι κι αυτή της Παναγίας των Ξένων - , είναι ο τάφος του "Γεωργίου Τοπάλη του εκ Συρράκου της Ηπείρου. Έτελεύτησε την Α μηνός Σεπτ. ΑΔΝΖ (1857)" όπως αναγράφεται. Δίπλα από τον τάφο του Αυγουστίνου Καποδίστρια, είναι ο τάφος του Καλαρυκιώτη Ν. Δαμόρη (29 Αυγούστου 1870).

Γιος του Γεωργίου Τοπάλη είναι ο Σπύρος Τοπάλης, για τον οποίο ο Κ. Κρουστάλης γράφει: "το δε Παρθενοναγείο εούστησεν εν έτει 1878 ο εν Βιέννη παρπεριδημύν βαθύπλουτος Συρρακιώτης Σπ. Γ. Τοπάλης επ' ονόματι της συζύγου αυτού Σοφίας, αλλά μετά πέντε έτη δυσαρεστηθείς μετά των συμπατριωτών του, επαύσατο την χρήσιν αυτού". Ευεργέτης Συρρακιώτης από την Κέρκυρα, είναι ο μεγαλέμπορος Νικ. Πάλλιος, με χρήματα του οποίου κατασκευάσθηκε το 1875 το υδραγωγείο στο Συρράκο-επιγραφές στις βρύσες-, έργο πρωτοποριακό για την εποχή του. Από τους Συρρακιώτες της Κέρκυρας, προέρχονται όλοι οι μεγάλοι ευεργέτες του Συρράκου τον περασμένο αιώνα, ήταν η σημαντικότερη Συρρακιώτικη Παροικία. Οι Συρρακιώτες στους τόπους της δουλειάς, όπου εγκαθίσταντο,

αντιμετώπιζαν εκβιασμούς, πιέσεις και πολλές άλλες δυσκολίες. Υπάρχουν χαρακτηριστικές αναφορές στην Μητρόπολη Κερκύρας, η οποία με τη σειρά της παραγγέλλει στην Παναγία των Ξένων όπως "Ο κ. Ιωάννης Μαντάκος εκ Καλλιφαριών Ηπείρου ι κ ε τ ε υ ε ι να κατα-χθώσι εις την ορθόδοξον πόλιν της Ανατολικής του Χριστού εκκλησίας τα τρία άρρενα τέκνα του, βαπτισθέντα εν Νεαπόλει Ιταλίας σκανδαλωδώς εις τα Λατινικά δόγματα". Επίσης δια τον Νικ. Παρδάλην, "όστις αιτείται να βαπτισθώσιν αι θυγατέρες του τας οποίας ηναγκάσθη να βαπτίσω ως καθολικός εις εν χωρίον της Νεαπόλεως Ιταλίας".

Στα ιδρυτικά μέλη του Ηπειρωτικού Συλλόγου Κερκύρας το 1901 είναι, μαζί με τον Πρεβεζάνο ποιητή Νικ. Κονεμένο¹, και οι Συρακιώτες Κων/νος Σουμαλεύρης και Ξενοφών Τσάλης που εξέλεξη και μέλος του Δ.Σ. σε δύο περιόδους.

Ο συμπολίτης ιατρός Αλέξανδρος Σουμαλεύρης μου είπε πως ο Κων/νος Σουμαλεύρης ήταν αδελφός του πατέρα του.

Ο ιστορικός που θα θελήσει ν' ασχοληθεί και να γράφει την ιστορία και τις "δίδυμες αδελφές πολύχνης Συράκο και Καλαρύτες" όπως τις απεκάλεσε ο Διονύσιος Ρώμας, οι οποίες μαζί δημιουργήθηκαν, πλούτισαν, αναπτύχθηκαν και μαζί καταστράφησαν, θα βρει πλούσιο υλικό στα αρχεία της Κερκύρας.

1. "Λόγω της ανωτέρας κοινωνικής του τάξεως, μορφώσεως και χαρακτήρος, εσχετίζετο στενώς με τους τότε πνευματικούς και πολιτικούς κύκλους της Κερκύρας και διαδραμάτισε σημαντικόν ρόλον εις την πνευματικήν ζωήν του τόπου. Παρ' ότι δε επιστεύετο ως άθεος, εκκλησιάζετο τακτικά εις την Παναγίαν των Ξένων του Αδελφάτου της οποίας αποτελεί μέλος", όπως γράφει ο Σπύρος Στούπης στο βιβλίο του "Οι Ξένοι εν Κερκύρα" που προαναφέραμε.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ '21

ΓΡΗΓ. Χ. ΖΑΚΑ, Φιλολόγου

Είναι καθιερωμένο στις 25 του Μάρτη να εκδηλώνουμε επίσημα τον πατριωτισμό μας. Το ίδιο κάνουμε και φέτος, γιορτάζοντας τα 164 χρόνια από τότε που το ελληνικό έθνος αποφάσισε να γίνει κράτος, ελεύθερο και ανεξάρτητο. Και δεν είναι τυχαίο που η εθνική μας γιορτή συμπίπτει με τον Ευαγγελισμό* είναι σύμπτωση που υποδηλώνει το λυτρωτικό χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης από τα δεσμά 4^{ων} αιώνων δουλείας.

Στα πλαίσια της εθνικής μας γιορτής από πολύ παλιά εξαιρείται το νόημα της Επανάστασης του '21 με ομιλίες, το περιεχόμενο των οποίων σωστό είναι να παίρνει υπόψη του τη θέληση των ηρώων που γιορτάζουμε. Οι ήρωες αυτοί που έχυσαν το αίμα τους για να μπορούμε ε-

μείς να ζούμε, γιορτάζοντας σε ελεύθερη πατρίδα, δικαιούνται να έχουν λόγο, σχετικά με τον τρόπο, που θα γιορτάζεται ο αγώνας τους. Γι αυτή, λοιπόν, τη γιορτή ο τιμιότερος από τους αγωνιστές του '21, ο Στρατηγός Μακρυγιάννης, προτείνει στην πατρίδα: "Πατρίς, να μακαρίζεις όλους τους Έλληνες, ότι θυσίαστηκαν δια σένα να σ' αναστήσουνε... όμως να θυμάσαι και να λαμπρύνεις εκείνους οπού πρωτοθυσίαστηκαν εις την Αλαμάναν... εις το Χάνι της Γραβιάς... εις τα Βασιλικά.... Αυτείνον σε ανόστησαν... και τέλος πάντων, πατρίδα, αυτείνον κατατρέχονται από τους Εκλαμπρότατους (και) από τους Εξοχώτατους..."

Είναι καιρός μ' αυτό το πνεύμα να τιμούνται όλοι οι συντελεστές του Ιερού Αγώνα, ο καθένας με την προσφορά του στην υπόθεση της Επανάστασης. Σ'

αυτή την προσπάθεια ελάχιστο χρέος μας είναι να στεκόμαστε ευλαβικά μπροστά στους αγρότες, την κινητήρια δύναμη της Επανάστασης, αλλά και μπροστά στους άλλους Έλληνες που ζούσαν σε χώρες του εξωτερικού. Μία απ' αυτές τις δυνάμεις ξεπετάχτηκαν οι λαϊκοί ηγέτες που προέρχονταν κύρια απ' τον επαναστατικό στρατό των "κλεφταρματόλων" και από τον κατώτερο κλήρο.

Έτσι η επανάσταση του '21 προσδιορίζεται ως ένοπλος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας των καταπιεσμένων Ελλήνων που υποστηρίχτηκαν ενεργά από τους φωτισμένους πατριώτες του εξωτερικού.

Αυτός ο αγώνας που έκαναν οι Έλληνες αγρότες, ναυτικοί, έμποροι, βιοτέχνες κι άλλοι επαγγελματίες δεν βρήκε αντιμέτωπους μόνο τους Τούρκους κατακτητές, αλλά και όλες τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής - τις μετέπειτα

"Προστάτιδες Δυνάμεις" - που σ' αυτή τη φάση του αγώνα συναποτελούσαν την "Ιερή Συμμαχία". Και χρειάστηκε να χυθεί πολύ ελληνικό αίμα για να λυγίσει η Ευρωπαϊκή διπλωματία μπροστά στην κατακραυγή των Ευρωπαϊκών λαών.

Αυτός ο αγώνας παράλληλα βρήκε αντιμέτωπους τους προσκυνημένους και κύρια τους εκπρόσωπους του νεόπλου φεουδαρχισμού, κοτζαμπάσηδες και μη, που σε ορισμένες περιπτώσεις συγκινούνταν, μιν από το αίτημα για Εθνική Ανεξαρτησία, σε κάθε όμως περίπτωση η συμμετοχή τους στον αγώνα σχετιζόταν με τη διατήρηση των προνομίων, που κατόχωναν την κοινωνική τους θέση. Σ' αυτό το συμπέρασμα καταλήγει κανείς,

έχοντας υπόψη του αλήθειες και γεγονότα, όπως τα παρακάτω:

α) Όσοι προεστοί και δεσποτάδες της Πελοποννήσου δέχτηκαν να συζητήσουν με τον Παπαφλέσσα σε σύσκεψή τους στη Βοστίτσα λίγες μέρες πριν από την έκρηξη της Επανάστασης, αποκάλυψαν τις προθέσεις τους λέγοντας: "Αφού σκοτώσαμε τους Τούρκους, εις ποίον θα παραδοθώμεν; Ποίον θα έχουμε ανώτερον; Ο ραγιας ευθύς ως πάρει τα όπλα... δε θα μας σέβεται και θα πέσουμε στα χέρια εκείνου, ο οποίος προ ολίγου δεν ημπορούσε να κρατήσει το πηρούνι να φάει...".

β) Πριν περάσουν δυο μήνες από την έναρξη της Επανάστασης ο αγώνας των προεστών στράφηκε ανοιχτά εναντίον των επαναστατικών δυνάμεων, γεγονός που κορυφώθηκε με τη δολοφονία του Οδ. Ανδρούτσου και τη φυλάκιση του Κολοκοτρώνη. Αυτή η τακτική εξασφάλισε τη δυνατότητα στους Τούρκους να καταπνίξουν στο αίμα την επανάσταση, με αποτέλεσμα οι ξένες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις να γίνουν ρυθμιστές του Ελληνικού ζητήματος.

Αν στα γεγονότα αυτά προστεθεί η συνειδητή προσπάθεια των πατριωτικών δυνάμεων ν' αποφύγουν για εθνικούς λόγους τη ρήξη με τους προεστούς, αν προστεθεί ακόμα η στρατιωτική υπεροπλία των Τούρκων και οι θηριωδίες τους, θα έχουμε πλήρη την εικόνα του γενικότερου κλίματος που επικρατούσε στις παραμονές και κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Ξεσηκιμού.

Όστόσο η εξέλιξη του αγώνα δείχνει πως τίποτε δεν μπορεί να ανακόψει την πορεία ενός λαού που είναι αποφασισμένος να ζήσει ελεύθερος ή να πεθαίνει. Η εξέλιξη του αγώνα δείχνει ότι το πάθος για Εθνική Ανεξαρτησία και δικαιοσύνη αποτελεί το καλύτερο όπλο στα χέρια των καταπιεσμένων λαών. Το πάθος αυτό οδήγησε τελικά στην αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού και στην ίδρυση του Ελληνικού κράτους.

Τιμάμε τους πρωτομάρτυρες που άνοιξαν το δρόμο για τη δημιουργία ελεύθερης και ανεξάρτητης πατρίδας, χωρίς να χάσουν το κουράγιο - μετά από τόσες κακουχίες - να συνεχίσουν τον αγώνα στα πλαίσια του νεοσύστατου κράτους, που δεν ανταποκρίνονταν στα οράματα και στις προσδοκίες τους. Έτσι, από τη μια μεριά συνεχίζεται ο αγώνας τους κατά της βαυβαροκρατίας και γενικότερα κατά της ξενοκρατίας που επιβάλεται από τις "προστάτιδες" Δυνάμεις μέσω των ίδιων των Ελληνικών κομμάτων.

Από την άλλη μεριά ο αγώνας παίρνει

τη μορφή της αντιπαράθεσης σ' εκείνους τους παράγοντες που - σπριγγμένοι σε ξένες πλάτες - βγήκαν πολιτικά και οικονομικά κερδισμένοι από την Επανάσταση. Στα πλαίσια αυτού του νέου αγώνα ο Στρατηγός Μακρυγιάννης συγκροτεί μυστική πατριωτική κίνηση κατά το πρότυπο της Φιλικής Εταιρείας. Όσοι, παλιοί και νέοι αγωνιστές, προσχωρούσαν στην κίνηση έδιναν όρκο "να φυλάνε την πατρίδα... από τους δολερούς και απεστένας, τους ιδιοτελείς και κακούς ανθρώπους".

Τώρα 164 χρόνια μετά την απελευθέρωση, αντιμετωπίζουμε σαν Έθνος τους ίδιους κινδύνους στην Κύπρο και απευλούμαστε με παραπλήσιους στο Αιγαίο. Την ίδια ώρα οι σημερινές "προστάτιδες" Δυνάμεις κάνουν ό,τι μπορούν για να προστατέψουν την Τουρκική αδικία.

Το μήνυμα είναι σαφές: Ο Ελληνικός λαός, που με τόσες θυσίες έχει αποκτήσει την ελευθερία του, μπορεί να τη διατηρήσει και να τη διευρύνει, εφόσον συνεχίζει τον αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία και για πλήρη δικαιοσύνη των στόχων της Επανάστασης του '21.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΠΕΙΛΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

«Δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Υπάρχουν μόνο τουρκικές βλέψεις σε βάρος της Ελλάδας».

ΕΔΑΦΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Το εδαφικό καθεστώς του Αιγαίου διαμορφώθηκε πριν από 60 χρόνια με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης από τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία, την Ισπανία, τη Ρουμανία, το Βασίλειο των Κροατών, Σέρβων και Σλοβένων, την Ελλάδα και την Τουρκία. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο άλλαξε μόνο ως προς την κυριαρχία των Δωδεκανήσων. Τα νησιά αυτά αποδόθηκαν στην Ελλάδα με τη συνθήκη ειρήνης με την Ιταλία που υπογράφηκε στο Παρίσι το 1947.

Στη Λωζάνη η χώρα μας είχε προσέλθει σαν ηττημένη. Είχε υποστεί τη στρατιωτική καταστροφή του 1922. Ήταν η συνθήκη που υπογράφηκε εκεί αντιπροσώπευε το μέγιστο των απαιτήσεων της

Τουρκίας και το ελάχιστο των δικαιωμάτων της Ελλάδας που παραιτήθηκε από όλα τα κέρδη της συμφωνίας των Σερβών. Εντούτοις, η χώρα μας σεβάστηκε πάντοτε το εδαφικό καθεστώς που προέκυψε από τη συνθήκη της Λωζάνης, παρά το γεγονός ότι άφησε έξω από τα σύνορα τις περιοχές που εθνολογικά και ιστορικά της ανήκαν. Δεν πρόβαλε ποτέ βλέψεις σε βάρος της Τουρκίας. Δεν απείλησε ποτέ την εδαφική της ακεραιότητα. Δεν της δημιούργησε ποτέ προβλήματα.

Αλλά και η Τουρκία για 50 ολόκληρα χρόνια δεν έθεσε ζήτημα μεταβολής του. Το είχε αποδεχθεί χωρίς αντιρρήσεις. Δεν έλειψαν, βέβαια, σ' αυτό το διάστημα τα προβλήματα και οι διενέξεις - κάποτε πολύ σοβαρές - στις σχέσεις της

με τη χώρα μας, όπως δεν έλειψαν και οι ευτυχείς στιγμές και οι περίοδοι ομαλότητας και συνεργασίας. Δεν πρόβαλε όμως βλέψεις σε βάρος του Ελληνικού χώρου. Δεν απειλήθηκε τα κυριαρχικά μας δικαιώματα στα νησιά μας, στη θάλασσα ή στον αέρα. Ακόμα και όταν πρότεινε το 1941 στους Γερμανούς να καταλάβει τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου, φρόντισε επιμελώς να κρύψει ότι είχε επεκτατικά σχέδια. Πρόβαλε σαν δικαιολογία, ότι ήθελε απλώς να τα... προστατεύσει. Να μην τα καταλάβουν οι Άγγλοι!

Όμως από το 1973 η στάση της άλλαξε ριζικά. Για πρώτη φορά εκδήλωσε επίσημα και αποκάλυπτα τάσεις επεκτατικές σε βάρος του ελληνικού χώρου. Δημιούργησε ζητήματα σχετικά με τα ακριτικά νησιά μας, την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, τον ενσέρριο χώρο και την αιγιαλίζτιδα ζώνη μας.

Και προχώρησε σε αλληπάλληλες προκλήσεις που δημιούργησαν μεγάλη ένταση στις σχέσεις μας και απείλησαν πολλές φορές την ασφάλεια και την ειρήνη στην περιοχή μας.

Η πιο σοβαρή από τις προκλήσεις αυτές, ήταν η επιδρομή εναντίον της Κύπρου, τον Ιούλιο του 1974 και η κατάληψη του 40 τοις εκατό του εδάφους της. Και ναι μεν η Κύπρος δεν είναι τμήμα της ελληνικής επικράτειας. Είναι κράτος ανεξάρτητο. Αποτελεί, όμως, τμήμα του ελληνισμού. Και η αρπακτική πολιτική που ακολούθησε η Τουρκία, απέναντί της, είναι ενδεικτική των διαθέσεων και των προανατολισμών της.

Αλλά ας εξετάσουμε ένα προς ένα τα ζητήματα αυτά που οδήγησαν στη λεγόμενη "κρίση του Αιγαίου". Μια κρίση που εδώ και δέκα χρόνια, σκιάζει καταθλιπτικά τον ορίζοντα των ελληνο-τουρκικών σχέσεων και απειλεί να ανάψει την πυρκαγιά του πολέμου στην ιδιαίτερα εύφλεκτη και στρατηγικά ευραλγική περιοχή που ζούμε, με άγνωστες συνέπειες.

ΚΕΡΑΥΝΟΣ ΕΝ ΑΙΘΡΙΑ

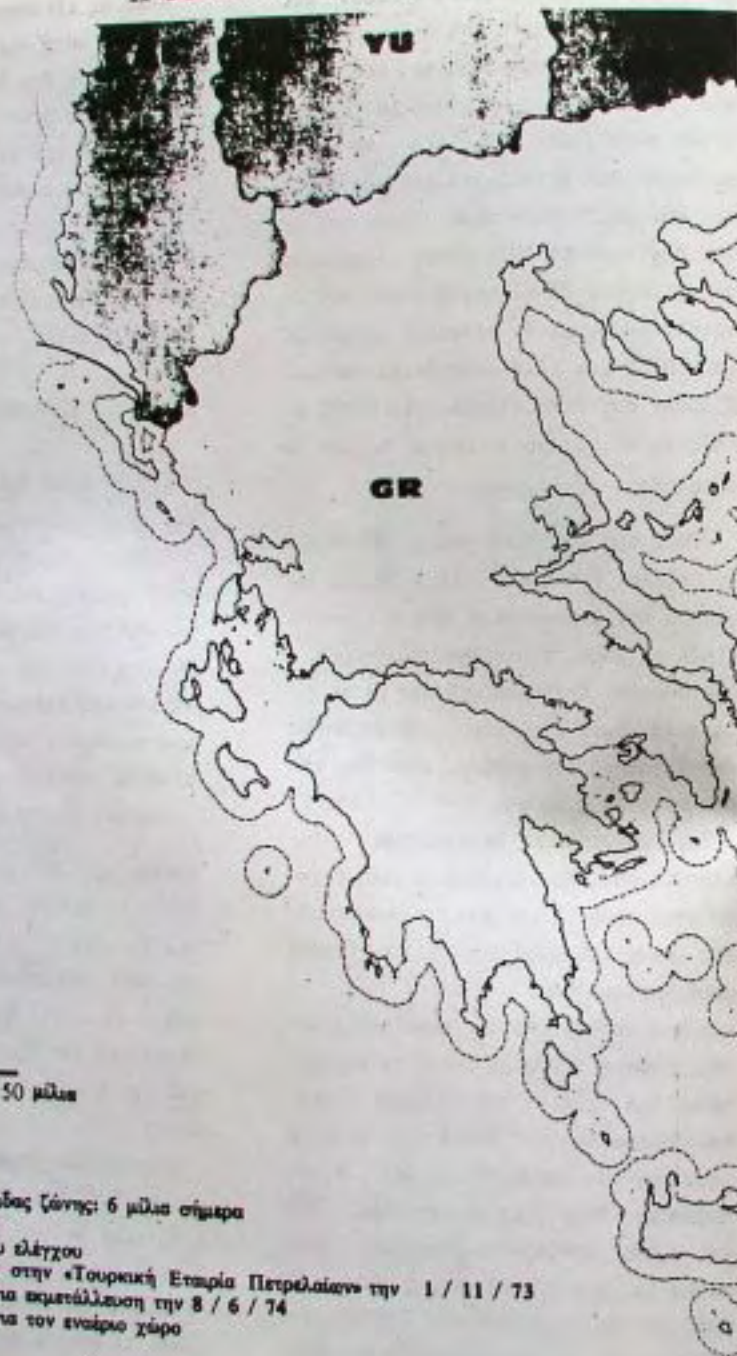
Ενώ 50 ολόκληρα χρόνια η Τουρκία δεν είχε παρουσιάσει κανένα σύμπτωμα ασφυξίας, άρχισε ξαφνικά, μετά το 1973 να διαμαρτύρεται ότι "πνίγεται" από το καθεστώς του Αιγαίου. Ότι είναι άδικο γιατί την περιορίζει σε μια στενή λουρίδα θάλασσας. Και ότι η χώρα μας προσπαθεί να μεταβάλει το Αιγαίο πέλαγος σε ελληνική λίμνη.

Και δεν περιορίστηκε μόνο σε διαμαρτυρίες. Άρχισε να αυσιολογεί την ελληνικότητα του Αιγαίου και να ισχυρίζεται ότι το μισό της ανήκει μαζί με τα νησιά που βρίσκονται κοντά στα παράλια της. Ποτέ άλλωστε, δε λέει τα "ελληνικά νησιά". Λέει πάντοτε "τα νησιά του Αιγαίου", σαν να είναι αδέσποτα.

Παραθέτουμε αποσπάσματα δηλώσεων που έχουν κάνει κατά καιρούς οι Τούρκοι πολιτικοί ηγέτες, ενδεικτικά των αντιλήψεων και των προθέσων τους:

"Η Τουρκία δεν θα επιτρέψει ποτέ να γινεί το Αιγαίο ελληνική θάλασσα, ούτε θα επιτρέψει να σφετεριστούν άλλοι,

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

"Κοιτάξτε το χάρτη! Μοιάζει το Αιγαίο με ελληνική λίμνη! Άλλωστε, τα οποιαδήποτε τουρκικά δικαιώματα στην περιοχή αυτή". (Υπουργός Άμυνας Χασάν Ισίκ, 1-6-1974).

"Το μέλλον της Τουρκίας είναι η θάλασσα. Η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να γίνει μεσογειακό έθνος. Αυτή τη γραμμή για το μέλλον της Τουρκίας, όλοι οι πολιτικοί την έχουν παραδεχτεί". (Υπουργός Άμυνας Ιλ. Σαντοάρ, 10-1-1974).

"Ούτε η Κυβέρνηση, ούτε η τουρκική κοινή γνώμη μπορούν να δεχτούν ότι το Αιγαίο ανήκει αποκλειστικά στην Ελλάδα. Το μισό Αιγαίο ανήκει αποκλειστικά στην Τουρκία και το άλλο μισό ανήκει στην Ελλάδα. Αυτή υπήρξε ανέκαθεν η επίσημη άποψη".

(Υπουργός Εξωτερικών Τσαγκαλιανγκίλ, 4-4-1975)

"Ολόκληρο το έθνος, εξαρτάται από την ελληνική πίεση, που προσπαθεί να στραγγαλίσει τη χώρα, κυκλώνοντας την Τουρκία από τη δύση και αποκλείοντας τη διέξοδο της στη Μεσόγειο θάλασσα.

Το τουρκικό έθνος πρέπει να ενυθεί για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του Αιγαίου και την ελληνική πίεση που θα κυκλώσει τη δυτική Τουρκία και σκοπεύει στο στραγγαλισμό της".

(Υπουργός Άμυνας Χασάν Ισίκ, 23-2-1978)

"Μην αποκαλείτε τα νησιά αυτά ελληνικά νησιά, αλλά νησιά του Αιγαίου. Είναι προτιμότερο να τα αποκαλούμε νησιά του Αιγαίου".

(Πρωθυπουργός Σ. Ντεμιρέλ 19-8-1976)

Διδάγματα της ιστορίας ενισχύουν τα διδάγματα της γεωγραφίας' έως τα τελευταία χρόνια, τα νησιά του Αιγαίου ανήκαν πάντοτε σ' αυτόν που κατείχε την Ανατολία. Ύστερα υπάρχει και ο κοινός νους. Και σ' αυτήν την περίπτωση, αρκεί να κοιτάξουμε το χάρτη: Πολλά ελληνικά νησιά απέχουν λιγότερο από 12 μίλια από την τουρκική ακτή.

Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, η ελληνική επικυριαρχία, θα επεκτεινόταν ως τις ακτές της Τουρκίας! Και οι Τούρκοι θα έπρεπε να πάρουν διαβατήριο για να πάνε να κάνουν μπάνιο!".

(Πρωθυπουργός Σ. Ντεμιρέλ, 5-6-1975)

"Ο δημογραφικός παράγοντας δεν πρέπει να αγνοηθεί επίσης. Ο πληθυσμός των χιλιάδων νήσων του Αιγαίου, δεν ξεπερνά τις 300.000 κατοίκους, ενώ οι πληθυσμοί της παρακτίου περιοχής της Τουρκίας, φθάνουν τα δέκα εκατομμύρια! (Υπουργός Εξωτερικών Τσαγκαλιανγκίλ, 29-9-76)

"Επί 600 χρόνια, τα νησιά του Αιγαίου ήταν δικά μας και βρίσκονταν στα χέρια των Οθωμανών...".

(Πρωθυπουργός Σ. Ντεμιρέλ, 24-8-76)

"Στο Αιγαίο πρέπει να ακολουθήσουμε αναγκαστικά δυναμική πολιτική. Οι συνθήκες σήμερα είναι διαφορετικές από τις συνθήκες του 1923. Η δύναμη της Τουρκίας έχει μεγαλώσει. Όταν μιλούμε για την ανάγκη δυναμικής πολιτικής, δεν εννοούμε ότι ο στρατός πρέπει να δράσει αμέσως και ότι πρέπει να καταλάβουμε τα νησιά. Τα οικονομικά μας συμφέροντα πρέπει να διασφαλιστούν στο Αιγαίο... Η Κύπρος αποτελεί το πρώτο βήμα προς το Αιγαίο".

(Υπουργός Εξωτερικών Μελίχ Εζεμπέλ, 22-1-75)

"Η θάλασσα του Αιγαίου ανήκει σ' εμάς. Αυτό είναι κάτι που όλοι πρέπει να το καταλάβουν. Δεν έχουμε την πρόθεση να καινοτομήσουμε πάνω σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Αν η τιμή και τα συμφέροντα του τουρκικού έθνους απειληθούν, θα τσακίσουμε το κεφάλι του εχθρού".

(Πρωθυπουργός Σ. Ιρνάκ, 16-1-75)

Θα μπορούσαν να παρατεθούν πολλές άλλες παρόμοιες δηλώσεις. Αρκούν, όμως, οι παραπάνω για να σχηματίσει κανείς σαφή αντίληψη των διαθέσεων της τουρκικής ηγεσίας.

ΤΙ ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΕΙ;

Μια πρώτη παρατήρηση που θα μπορούσε να διατυπωθεί είναι ότι η Άγκυρα τοποθετεί σε εσφαλμένη βάση το θέμα. Εμφανίζει το Αιγαίο σαν μια περιοχή που μπορεί να διανεμηθεί ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία ή να ανήκει σε μια από τις δύο. Κανένας όμως δεν μπορεί να μοιράσει κάτι που δεν του ανήκει. Και το Αιγαίο δεν ανήκει σε κανέναν. Ούτε στην Ελλάδα ούτε στην Τουρκία. Πέρα από τα χωρικά ύδατα των παρακτίων χωρών, είναι μια θάλασσα ελεύθερη, που διέπεται από το διεθνές καθεστώς της ανοικτής θάλασσας. Η διεθνής ναυσιπλοΐα είναι ελεύθερη σ' αυτήν. Και ασφαλώς καμιά από τις χώρες που τη χρησιμοποιούν δε θα ανεχόταν να μεταβληθεί σε κλειστή θάλασσα της Ελ-

λάδας ή της Τουρκίας ή και των δύο μαζί. Θα διαμαρτύρονταν και θα αντιδρούσαν. Καμιά όμως διαμαρτυρία και καμιά αντίδραση δεν προήλθε από πουθενά. Και το γεγονός αυτό δείχνει ότι το διεθνές καθεστώς της ανοικτής θάλασσας που ισχύει στο Αιγαίο παραμένει απαράβατο. Είναι ανυπόστατος, επομένως ο τουρκικός ισχυρισμός ότι η Ελλάδα έχει μεταβάλει ή επιχειρεί να μεταβάλει το Αιγαίο πέλαγος σε δική της λίμνη.

Αφού όμως δεν μπορούμε να μοιράσουμε το Αιγαίο, τι είναι αυτό που ζητάει η Τουρκία να μοιράσουμε; Δε μένει τίποτε άλλο από τα κυριαρχικά μας δικαιώματα. Κι αυτά είναι ακριβώς που αμφισβητεί και επιβουλεύεται. Επειδή όμως καταλαβαίνει πολύ καλά ότι δεν μπορεί να προωθήσει βλέψεις σε βάρος κυριαρχικών δικαιωμάτων μας καλλιεργεί μια σκόπιμη σύγχυση μιλώντας γενικά και αόριστα για το Αιγαίο. Μας αποδίδει προθέσεις που ποτέ δεν είχαμε ούτε έχουμε. Μας κατηγορεί ότι έχουμε σφετεριστεί δικαιώματα που δε μας ανήκουν. Και εμφανίζεται "αδικούμενη" και "στραγγαλιζόμενη" από την ελληνική... απληστία.

Είναι αναγκαία, λοιπόν, πριν από καθετί άλλο μια σήντομη αναδρομή στην ιστορία της περιοχής, για να δούμε ποιός αδικεί ποιόν. Ποιός έχει προθέσεις επεκτατικές και ποιός αντιπροσέχει απειλή κατά της ασφάλειας και της ειρήνης στο Αιγαίο.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Απ' την εφημερίδα "Ηπ. Ανών" αναδημοσιεύουμε κριτική του κ. Γεωργίου Βρέλη που αναφέρεται στην έκδοση του περιοδικού μας. Τον ευχαριστούμε για τα καλά του λόγια, που μας δίνουν πλύτερη δύναμη κι ενισχύουν τη δραστηριότητά μας για ό,τι πιο καλό.

«ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

ΓΡΑΦΕΙ Ο Κ. ΠΩΡΤΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

Το «Πρεβεζάνικα Χρονικά» το χαρήκαμε - σε έκδοση τριμηνιαία - σε δύο τεύχη του 1978 και στα τεύχη του 1984. Όλα με διαλεχτό περιεχόμενο, εικονογραφημένα και καλοίσθητη εμφάνιση.

Την πρωτοβουλία για την έκδοση του περιοδικού είχε το Διοικητικό Συμβούλιο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Πρέβεζας. Κι έτσι άρχισε να σαρκώνεται έντυπα η πολιτιστική και πνευματική ζωή της ιστορικής Πρέβεζας, σαν ένα οδίσσαστο της ηπειρωτικής ενότητας, κομμάτι γνήσιο ηπειρωτικό, με καθαρά την πνοή του Ηπειρωτισμού.

Στις πολύτιμες σελίδες των καταχωρείται ό,τι το σημαντικό και αξιόλογο υπάρχει στο νωρό από ιστορική, λογογραφική, καλλιτεχνική όψη. Τέχνες, Γράμματα, επιστήμες, λαϊκός πολιτισμός, το παλιό γεννών, η φυσιογνωμία της περιοχής διαχρονικά.

Πρώτη επιτροπή οι Μπυζιέλης Ελ. Αικετόρητης, Κατασούνης Μιχ. Γυμνασιάρχης, Δημ. Σπ. Δικηγόρος, οι καθηγητές Αυδίκος Μιχ., Πάντος Ιωάν., Τζούμης Κων. και οι δάσκαλοι Μπέτσος Οδύ. και Παπαγιάννης Δημ.

Απο τον καιρό της επαινετής εξορμήσεως και του τομήρου ξεκινήματος το περιοδικό στήθηκε όλημ ερευνας, μέσον αναζήτησης και διάσωσης υλικού διασκορπισμένου, όργανο επικοινωνίας συμπατριωτών και τυπωμένη φωνή προδολής θεμα-

των τοπικών και προβλημάτων, από ντόπιους και πνευματικούς φορείς.

Κύριος σκοπός υπογραμμισμένος η ταχεία συγκέντρωση και ταξινόμηση, διασφάλιση και έλεγχος στοιχείων από την πλούσια κληρονομιά γνωστών και αγνώστων που φωλιάζει η Πρεβεζάνικη μορφή στο πέρας των αιώνων, με την πολυτάραχη ιστορία. Σαν επίγειο της Ηπείρου η Πρέβεζα ήταν στόχος κατακτητών από τον καιρό της ύπαρξής της.

Αξονας επιδόσεων, στηνγόμενος πάνω στο πατριδολατρικό κρέας, το χρονικό ξετύλιγμα από τον παραδοσιακό χώρο, στο ιστορικό παρελθόν, τα πολιτιστικά δημιουργήματα, η σμηρινή μορφωτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα.

Με την με βαρύτητα έκδοση θυρακίζεται η Πρέβεζα σε μια δυναμική παρουσία του περιοδικού «Πρεβεζάνικα Χρονικά» και σμιλλάται το «Σκουφά» της Άρτας, την «Ηπειρωτική εστία», στο «Ηπειρωτικό Χρονικό», το «Ηπειρωτικό ημερολόγιο» της ΕΗΜ, το «Θέρος» της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών.

Αλήθεια είναι ότι ο ενδοσυνομιλίας κορποφόρησε μια δεν ολοκληρώθηκε. Η γονιμότητα υπάρχει και οι εκδηλώσεις συνεχίζονται με το περιοδικό θέλει κι άλλους συνεργάτες οργανωμένους στο νωμό του, με πίστη στο σκοπό. Επαινετή καθ' όλα η προσπάθεια δεν επιτρέπεται να έχει εκδοτικό κενό και χυλαινούς κυκλοφορία.

Πρέπει να διασωθεί η πνοή, η

φωνή της Πρέβεζας, η ζωή της τυπωμένη καινο αποθησαυρίζεται το πλούσιο υλικό. Κι όμως το περιοδικό, αντάξιο θα παίξει τον ευεργετικό του ρόλο στην Πρέβεζα γιατί το αξίζει σαν πόλη ιστορική και εξελισσόμενη και γιατί διαθέτει κεφάλαιο, εργάτες του λόγου σφράγιστους και δεν στερείται αληθινών ειδημόνων στις τεχνικές και γενικά στα Γράμματα.

Στη νέα περίοδο του περιοδικού υπεύθυνη επιτροπή: Σπύρος Ντούσιος, δάσκαλος, Ορέστης Κατσάνος Καθηγητής, Κώστας Τζώμας δάσκαλος, Λάμπρος Ζανίκας δάσκαλος, Θεόδωρος Καλοδός καθηγητής, Κολίος Βαγγέλης δάσκαλος. Όλοι εκπαιδευτικοί.

Περιεχόμενα του Γ τεύχους: 1) Η Ναυμαχία του Ακτίου: Κων. Τσάμης - Αρχαιολόγος. 2) Λορέντζος Μαβίλης: Σπ. Κανέλλου. 3) Εκδόσεις Πρεβεζάνων δημιουργούν την τελευταία 25/ετία: Στ. Μαφρέδα - Υπαρ. υπάλ. 4) Για το χαμένο Ανθρακωχικό της Αλβανίας: Γρ. Ζάκα - Φιλολόγος Καθηγητής. 5) Το Άκτιο (από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα): Γεωργ. Ντάβαρη - δασκάλου. 6) Η Μάχη της Σπλάντζας: Δημ. Παπαδημητρίου - δασκάλου. 7) Η παράδοση στις μέρες μας: Δημ. Ράπτη - Φιλολόγος - Καθηγητής. 8) Πρεβεζάνικα ανέκδοτα: Απόδοση Σπύρου Ντούσιου - (α. δασκάλου). 9) Η Μητρόπολη Νικοπόλεως και Πρεβεζας: Αλ. Παπαγεωργίου αν.α.ε.α. 10) Η παράδοση είναι η ρίζα μας: Κώστα Φίλου - Δ/ντού Ο.Α.Ε.Δ. 11) Η διαθήκη Νίκου Κονεμένου: Διον. Δρακόπου Δ/ντου Υπ. Γεν. Τραπεζικής Πρεβεζας. 12) Ο Γεροβασιλός: Δημ. Παπαγιάννης - α. δασκάλου. 13) Δραστηριότητες του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Πρέβεζας. 14) Δραστηριότητες Ν.Σ. Πρέβεζας.

Ευχόμαστε παντοτινή και πνευματικοκαλλιτεχνική άνθηση και ολοκλήρωση της προσπάθειας που προϋποθέτει αγώνα, κόπο, χρόνο. Τέτοια σημαντική εκδοτική κίνηση πρέπει απ' όλους τους παράγοντες να βοηθηθεί, ώστε ανεμπόδιση να κυλάει δραστηριότητες και προγραμματισμένα έργα.

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΡΟΦΗ

υπό Ε. ΑΦΕΝΤΟΥΛΙΔΗ

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια γίνεται πολύς θόρυβος γύρω από τη διατροφή και τη δίαιτα, έτσι που ν' αναρωτιέται κανείς: "Τι σημαίνουν όλα αυτά; Οι παπούδες μας, δεν ασχολήθηκαν ποτέ με τέτοιες μόδες και παραξενιές κι όμως επέζησαν και μάλλον ήταν πολύ πιο υγιείς από μας".

Αυτό είναι αλήθεια από πολλές απόψεις. Οι παπούδες μας ήταν πιο σκληρογυμνημένοι από μας και λιγότερο ευπρόσβλητοι από τις αρρώστιες. Και δε χρειαζόταν ν' ανησυχούν για την τροφή τους στον ίδιο βαθμό με μας, γιατί στον καιρό τους δεν γινόταν νοθεία στα τρόφιμα και οι τροφές περιείχαν ανέπαφα όλα τα θρεπτικά συστατικά τους.

Μόνο στη δική μας εποχή, την εποχή της μαζικής παραγωγής, της επεξεργασίας και του ελκυστικού πακετορίσματος -

τος των τροφών έχουμε κάθε λόγο να είμαστε καχύποπτοι σχετικά με την ποιότητα των τροφών που αγοράζουμε.

Σήμερα το φαμί που τρώμε - αν είναι όσπριο - δεν περιέχει τίποτα άλλο εκτός από άμυλο. Η ζάχαρη περιέχει μία μόνο ουσία - τη σακχαρόζη - που κάνει κακό στα δόντια. Οι περισσότερες πακεταρισμένες τροφές περιέχουν βλαβερές πρόσθετες ουσίες με τις οποίες ο κατασκευαστής προσπαθεί να προσελκύσει τον αγοραστή. Το κρέας που παράγεται με τεχνητή πάχυνση, αλλά και τα δημητριακά που παίρνουμε από τα διάφορα "θαιματουργά" υβρίδια, υστερούν σε ποικίλα θρεπτικών συστατικών.

Γενικά, το σύγχρονο διαιτολόγιο μπορεί να είναι πλούσιο σε ποσότητα, είναι όμως πολύ φτωχό σε ποιότητα. Πολλοί ειδικοί επιστήμονες θεωρούν αυτό το γεγονός σαν την κύρια αιτία της έλλειψης που παρουσιάζουν τα τελευταία

χρόνια οι λεγόμενες "αρρώστιες του πολιτισμού": καρδιοπάθειες, διαβήτης, καρκίνοι κλπ.

Γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία να γνωρίζουμε τη θρεπτική αξία των διαφόρων τροφών και να συμπληρώνουμε το δια-

τολόγιό μας με φυσικές υγιεινές τροφές, όπως εκείνες που έτρωγαν και οι παπούδες μας.

Τα θρεπτικά συστατικά των τροφών.

Για να διατηρηθούμε υγιείς και σε φόρμα, χρειαζόμαστε ένα πλήθος από θρεπτικά συστατικά και μάλιστα στη σωστή αναλογία. Ο οργανισμός μας χρειάζεται πρωτεΐνες (ή λευκώματα) που τις χρησιμοποιεί σαν δομικές λίθους, για να αναπαράγει τα κύτταρά του. Χρειάζεται ακόμα ενέργεια (από 2000 μέχρι 3000 θερμίδες την ημέρα) για να κινείται, να διατηρεί σταθερή τη θερμοκρασία του και να εξασφαλίζει τη φυσιολογική λειτουργία των διάφορων οργάνων του. Την ενέργεια αυτή τη βρίσκει καίγοντας υδατάνθρακες, λίπη και πρωτεΐνες (οι υδατάνθρακες είναι το κανονικό καύσιμο, τα λίπη το εφεδρικό και οι πρωτεΐνες είναι οι τελευταίες εφεδρείες). Επίσης ο οργανισμός μας χρειάζεται βιταμίνες και μέταλλα. Οι βιταμίνες είναι ουσίες που, όπως λένε οι χημικοί, λειτουργούν σαν καταλύτες, δηλαδή με την παρουσία τους και μόνο σε πολύ μικρές ποσότητες, επιταχύνουν τις διάφορες χημικές αντιδράσεις στον οργανισμό μας. Τα μέταλλα τέλος είναι απαραίτητα σε πολλές ζωτικές λειτουργίες του οργανισμού (το ασβέστιο στο σχηματισμό των οστών, ο σίδηρος στον καθαρισμό του αίματος κλπ).

Πρωτεΐνες περιέχονται στο κρέας, το ψάρι, το γάλα, το αυγό (ζωικές πρωτεΐνες) και στα όσπρια, το ψύτρο του σταριού, τους ξηρούς καρπούς (φυτικές πρωτεΐνες).

Υδατάνθρακες περιέχονται στα δημητριακά, τη ζάχαρη, τα όσπρια, τις πατάτες.

Λίπη περιέχονται στο κρέας και το γάλα από όπου εξάγονται σε καθαρή μορφή (ζωικά λίπη, βούτυρο) και επίσης στις ελιές και σε σπόρους (λάδι, απορέλαιο).

Τέλος βιταμίνες και μέταλλα περιέχονται στα φρέσκα φρούτα και λαχανικά, στο γάλα, το μέλι κλπ.

Οι διάφορες θρεπτικές ουσίες κατά κανόνα δεν επενεργούν ξεχωριστά, αλλά πολλές μαζί συνδυασμένα, γι' αυτό πρέπει να βρίσκονται όλες στο διαιτολόγιό μας. Έτσι, βασική αρχή της υγιεινής διατροφής είναι η ποικιλία στο φαγητό και η προτίμηση τροφών που να περιέχουν μεγάλη ποικιλία θρεπτικών συστατικών.

Αυτή η βασική αρχή, υπονομεύεται κατά τη βιομηχανική επεξεργασία των τροφίμων, στη διάρκεια της οποίας χάνονται πολλές από τις θρεπτικές ουσίες που υπάρχουν στις ακατέργαστες φυσικές τροφές. Γι' αυτό και, από θρεπτική άποψη, δεν μπορεί να γίνει καμιά σύγκριση ανάμεσα στο νόστιμο μαύρο στορένιο ψαμί (που γίνεται από ακατέργαστο αλεύρι και είναι μια σχεδόν πλήρης τροφή) και στο ανούσιο άσπρο ψαμί (που γίνεται από βιομηχανικό άσπρο αλεύρι, είναι σκέτο άμυλο και αποκτάει εμφάνιση μόνο χάρη στα ύποπτα χημικά "βελτιωτικά"). Τα (δύο) ισχύουν από τη

μια μεριά για την ακατέργαστη ζάχαρη και το μέλι (που εκτός από σακχαρόζη περιέχουν και πρωτεΐνες, βιταμίνες, μέταλλα κλπ) κι από την άλλη για τη βιομηχανική άσπρη ζάχαρη (που είναι σκέτη σακχαρόζη).

Τροφές σαν το άσπρο ψαμί και τη ζάχαρη, που είναι απλώς ένας σωρός από υδατάνθρακες χωρίς να συνοδεύονται από βιταμίνες και μέταλλα καταστρέφουν την ισορροπία της δίαιτας και δημιουργούν στον οργανισμό πολλά προβλήματα.

Η επιστημονική έρευνα έχει αποδείξει ότι για να διατηρείται η σωστή χημική ισορροπία στον οργανισμό μας πρέπει οι φυτικές πρωτεΐνες στην τροφή μας να είναι περισσότερες από τις ζωικές. Εδώ η επιστήμη ήρθε απλώς να επιβεβαιώσει την ορθότητα της υγιεινής διατροφής των παπούδων μας που συνήθιζαν να τρώνε κρέας σε αραιά μόνο χρονικά διαστήματα.

Για τα λίπη ισχύει ό,τι και για τους υδατάνθρακες: για να μην κινδυνεύει η ισορροπία της δίαιτας είναι προτιμότερο να τρώμε τις φυσικές τροφές που περιέχουν τα λίπη παρά να τρώμε λίπη σε καθαρή μορφή. Επίσης πρέπει να προτιμάμε τα φυτικά λίπη γιατί η μεγάλη

κατανάλωση ζωικών λιπών κουράζει το συκώτι μας και δημιουργεί τάση για καρδιοπάθειες.

Οι βιταμίνες χάνονται όταν οι τροφές που τις περιέχουν ζεσταθούν πάνω από τους 70 βαθμούς Κελσίου. Για παράδειγμα, το βρασμένο γάλα έχει χάσει τις βιταμίνες του ενώ το παστεριωμένο γάλα διατηρεί τις περισσότερες από τις βιταμίνες του.

Ιστορική αναδρομή

Ο οργανισμός του ανθρώπου έχει πολύ μεγάλη προσαρμοστικότητα στο ζήτημα της διατροφής, όμως αυτή η προσαρμοστικότητα έχει και τα όριά της. Όταν με ριζικές και απότομες αλλαγές στο διαιτολόγιο ξεπεραστούν αυτά τα όρια, τότε εκδηλώνονται αρρώστιες, συνήθως σοβαρές.

Για παράδειγμα, το 18ο αιώνα που τα ταξίδια διαρκούσαν πολύ καιρό, οι ναυτικοί αναγκάζονταν να στερούνται για μήνες τα φρέσκα φρούτα και λαχανικά με αποτέλεσμα να παθαίνουν σκορβούτο (από έλλειψη βιταμίνης C). Επίσης, οι λαοί της ανατολικής Ασίας που το 19ο αιώνα απόκτησαν τη συνήθεια να τρώνε αποφλοιωμένο ρύζι, προσβάλλονταν συχνά από την αρρώστια μπέρι-μπέρι (από έλλειψη βιταμίνης B1 που υπάρχει στο φλοιό του ρυζιού).

Και στις δυο περιπτώσεις βρέθηκε το φάρμακο, χωρίς να ξέρουν ακόμα τότε τίποτα για τις βιταμίνες. Για την καταπολέμηση του σκορβούτου χρησιμοποιήσαν το λεμόνι και το κίτρο (που διατηρούν για πολύ καιρό τη βιταμίνη C) ενώ τη μπέρι-μπέρι την περιόρισαν με την παράλληλη με το ρύζι χρησιμοποίηση και άλλων δημητριακών όπως π.χ. η βρώμη (που είναι πλούσια σε βιταμίνη B1).

Η ριζικότερη και σε μεγαλύτερη κλίμακα αλλαγή στις συνήθειες διατροφής του ανθρώπου έγινε πριν από 15.000 περίπου χρόνια, με την ανακάλυψη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Οι παλιές συνήθειες διατροφής του ανθρώπου -καρποσυλλέκτη και του ανθρώπου-κυν-

γού τέθηκαν υπό αμφισβήτηση.

Ακολούθησε μια περίοδος πειραματισμών, που κράτησε μερικές χιλιάδες χρόνια. Τελικά οι πρόγονοί μας, χωρίς τις δικές μας γνώσεις χημείας και βιολογίας, μόνο με τη μέθοδο της δοκιμής και του λάθους και με οδηγό τους το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και την εμπειρία που συσσωρευόταν από γενιά σε γενιά, διαμόρφωσαν ένα συγκεκριμένο πρότυπο διατροφής. Αυτό το συναντάμε, με μικρές παραλλαγές, σε όλους σχεδόν τους αρχαίους πολιτισμούς (Αιγύπτιας, Βαβυλωνίους, Κινέζους, Έλληνες, Ρωμαίους κλπ).

Το διαιτολόγιο των αρχαίων περιλάμβανε πολλά φρούτα φρούτα και λαχανικά (σχεδόν 50% κατά βάρος), αρκετά δημητριακά (30%) και λίγες πρωτεΐνες (20%). (Οι αρχαίοι βέβαια αγνοούσαν την ύπαρξη βιταμινών, υδατανθράκων και πρωτεϊνών). Τις απαραίτητες για τον οργανισμό πρωτεΐνες τις έπαιρναν από τα θάπρια, τα αυγά και το γάλα, ενώ το κρέας το έτρωγαν σπάνια: σε τελετουργίες, γιορτές και επετείους.

Το διαιτολόγιο αυτό, που αποτελεί καρπό μακρόχρονης πείρας του ανθρώπινου γένους, υιοθετήθηκε από όλες σχεδόν τις θρησκείες, πήρε χαρακτήρα "θείας εντολής" και επιβλήθηκε στους πιστούς με τις διάφορες νηστείες.

Αυτός ο τύπος διαιτολογίου κυριάρχησε και στους επόμενους αιώνες στις Μεσογειακές χώρες και παρέμεινε σχεδόν αναλλοίωτος, μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Μπορούμε να πούμε ότι ο οργανισμός του ανθρώπου είχε "συνηθίσει" επί χιλιάδες χρόνια σ' ένα τέτοιο διαιτολόγιο και είχε προσαρμόσει αν-

τίστοιχα πολλές από τις λειτουργίες του.

Από τις αρχές του αιώνα μας, με τη βιομηχανική επανάσταση, την αστυφιλία και την ερήμωση της υπαίθρου, τη μαζική παραγωγή και τη βιομηχανική επεξεργασία των τροφίμων, επιβάλλονται ξαφνικά νέα πρότυπα διατροφής. Αυτά τα νέα πρότυπα, για τη μεγάλη πλειοψηφία του λαού και ιδιαίτερα γι' αυτούς που ζουν στις μεγάλες πόλεις και είναι τελείως ξεκομμένοι απ' την ύπαιθρο, σημαίνουν (για τους λόγους που αναφέρονται στην Εισαγωγή) χειροτέρευση της ποιότητας της τροφής. Σε τέτοιο μάλλον βαθμό που πολλοί φοβούνται, ότι κοντεύουν πλέον να ξεπεραστούν τα όρια της προσαρμοστικότητας του ανθρώπινου οργανισμού.

Οι φυτικές ίνες

Οι ιατρικές παρατηρήσεις της τελευταίας εικοσαετίας, οδήγησαν στη δημιουργία ζωηρού ενδιαφέροντος για το ρόλο που παίζουν οι φυτικές ίνες στην τροφή μας. Φυτικές ίνες λέγονται οι δομικές σπηρικές ουσίες που αποτελούν το "σκελετό" των φυτών και τις μεμβράνες των κυττάρων τους.

Οι φυτικές ίνες είναι το μέρος της τροφής που δεν χωνεύεται. Ενώ οι πρωτεΐνες, τα λίπη και οι υδατάνθρακες απορροφούνται σχεδόν τελείως στο λεπτό έντερο, οι φυτικές ίνες περνάνε στο παχύ έντερο ουσιαστικά άθικτες. Η αξία τους είχε παραβλεφθεί μέχρι σήμερα γιατί, από θρεπτική άποψη, έδειχναν να παίζουν ασήμαντο ρόλο. Κι όμως επηρεάζουν τη λειτουργία ολόκληρου του πεπτικού σωλήνα.

Οι τροφές που περιέχουν πολλές φυτικές ίνες έχουν μεγαλύτερο όγκο και κινούνται πιο αργά μέσα στο λεπτό έντερο. Έτσι οι φυτικές ίνες με την παρουσία τους, βοηθάνε τον οργανισμό να απορροφά τα θρεπτικά συστατικά των τροφών αργά και σταθερά. Αυτός ο τρόπος, είναι ο πιο φυσιολογικός. Αποφεύγονται επικίνδυνες διακυμάνσεις του ζάχαρου στο αίμα. Ο ρυθμός παραγωγής ενέργειας από τις τροφές, δηλαδή ο μεταβολισμός, διατηρείται σταθερός. Τα κέντρα της πείνας διεγείρονται σε πιο αραιά διαστήματα. Κι επειδή δεν πεινάμε τόσο συχνά, τρώμε λιγότερο.

Αλλά και με την παρουσία τους στο παχύ έντερο οι φυτικές ίνες, είναι ιδιαίτερα ωφέλιμες, γιατί επιτρέπουν τη συγκράτηση περισσότερου νερού πράγμα που κάνει τα κόπρανα ογκώδη και μαλακά. Η αύξηση της ποσότητας των φυτικών ινών στο διαιτολόγιο είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την καταπολέμηση της δυσκοιλιότητας.

Στατιστικά στοιχεία των τελευταίων 50 χρόνων δείχνουν ότι ορισμένες αρρώστιες, εμφανίζονται με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα στις αναπτυγμένες, απ' ό,τι στις καθυστερημένες χώρες. Τέτοιες είναι: η στεφανιαία νόσος, η εκκολπωματίωση του κύλου εντέρου, η σκληροερίθριδα, η διαφραγματική κήλη, οι αιμορροΐδες, ο καρκίνος στο παχύ έντερο, ο διαβήτης, η παχυσαρκία. Συγκρίνοντας ενδείξεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το φαινόμενο αυτό έχει στενή σχέση με τη μείωση της ποσότητας των φυτικών ινών στο διαιτολόγιο των αναπτυγμένων χωρών.

Το ψαμί

Ας δούμε τώρα πως γινόταν κάποτε και

πως γίνεται σήμερα το ψαμί.

Ο κόκκος του σπαριού αποτελείται από: το φλοιό (που είναι άπεπτες φυτικές ίνες και μας δίνει το πίτουρο), το ενδοσπέρμιο (που είναι σχεδόν καθάρο άμυλο, δηλαδή υδατάνθρακας) και το φύτρο (που είναι πλούσιο σε πρωτεΐνες, βιταμίνες, μέταλλα).

Το φύτρο είναι το ζωντανό μέρος του κόκκου, αυτό που μπορεί να βλαστήσει και να δώσει ζωή σ' ένα καινούργιο ψαμί. Γι' αυτό και η θρεπτική του αξία είναι πάρα πολύ μεγάλη, αποτελεί μια σχεδόν πλήρη τροφή. (Γενικά κάθε τροφή, είτε ζωικής, είτε φυτικής προέλευσης, που από τη φύση προορίζεται να θρέψει τη νέα γενιά ενός είδους, όπως π.χ. το φύτρο, το αυγό, το γάλα, το μέλι κλπ, είναι κατά κανόνα πλήρης και ισορροπημένη τροφή και δεν πρέπει να λείπει από το διαιτολόγιό μας).

Αν αλέσουμε το σάρι χωρίς να διαχωρίσουμε τίποτα, παίρνουμε το ακατέργαστο αλεύρι (ή αλεύρι ολικής άλεσης ή αλεύρι 100%). Από το αλεύρι αυτό γίνεται ένα μαύρο ψαμί λίγο βαρύ αλλά πολύ νόστιμο, θρεπτικό και υγιεινό. Πόσιμο, γιατί διατηρεί το φυσικό του άρωμα και τη γεύση, θρεπτικό γιατί περιέχει τις πολύτιμες ουσίες του φύτρου και υγιεινό γιατί διατηρεί τις φυτικές ίνες (πίτουρο) του φλοιού. Τέτοιο περίπου είναι το γνήσιο χωριάτικο ψαμί.

Όμως το ακατέργαστο αλεύρι και το μαύρο ψαμί έχουν το μειονέκτημα, ότι δεν διατηρούνται για πολύ. Επομένως δεν προσφέρονται για μαζική παραγωγή. Πριν από 200 περίπου χρόνια, τότε

που δεν ήξεραν για το θετικό ρόλο που παίζουν οι φυτικές ίνες στην πεπτική λειτουργία, αρχίζει να επικρατεί η συνήθεια να ξεχωρίζονται κατά το άλεσμα τα πίτουρα από το υπόλοιπο αλεύρι, που αρχίζει έτσι να γίνεται όλο και πιο άσπρο. Παράλληλα, και καθώς μπαίνουμε στην εποχή της βιομηχανίας διαπιστώνεται ότι αν αφαιρεθεί το φώτρο του κόκκου, τότε το αλεύρι (που είναι πια κάτασπρο γιατί περιέχει σχεδόν μόνο άμυλο) διατηρείται για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι η βαθμιαία βιομηχανοποίηση του κυκλώματος σιτάρι-αλεύρι-ψωμί, έχει σαν αποτέλεσμα να παράγεται όλο και περισσότερο άσπρο ραφιναρισμένο αλεύρι (ή αλεύρι 70%). Το άσπρο ψωμί και τα ζυμαρικά που γίνονται απ' αυτό το αλεύρι, είναι τροφές απαράδεκτες για τον οργανισμό μας, γιατί το μόνο που μας δίνουν είναι ενέργεια (από την καύση του αμύλου) και δεν περιέχουν καθόλου πρωτεΐνες, βιταμίνες ή μέταλλα.

Πολλές χώρες (μεταξύ τους και η Ελλάδα) υποχρεώνουν με νόμο τους αλευροβιομηχανούς να αντικαθιστούν στο αλεύρι μέρος από τα μεταλλικά άλατα και τις βιταμίνες (όχι όμως και τις φυτικές ίνες) που χάνονται κατά το άλεσμα. Αλλά η αντικατάσταση σήμερα γίνεται με συνθετικές ουσίες και χημικά πρόσθετα που (παρόλο που κυκλοφορούν νόμιμα στην αγορά) είναι άγνωστο τι παρενέργειες προκαλούν στον οργανισμό μας. Πάντως εκφράζονται υποψίες (και υπάρχουν ενδείξεις από πειράματα σε ζώα) ότι ορισμένα απ' αυτά είναι καρκινογόνα.

Σε χώρες με υψηλό βιοτικό επίπεδο,

όπου η ποικιλία στην τροφή έχει υποκαταστήσει σε μεγάλο βαθμό το ψωμί, το πρόβλημα δεν είναι τόσο έντονο. Αλλά σε χώρες σαν τη δική μας, όπου για μεγάλο μέρος του πληθυσμού το ψωμί εξακολουθεί ν' αποτελεί τη βάση της διατροφής, ο κίνδυνος ίσως είναι μεγαλύτερος απ' όσο μπορούμε να φανταστούμε.

Διαπιστώσεις και συμπεράσματα

Ένα γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι φυσικές τροφές πρέπει να τρώγονται αυτούσιες και όχι ν' αναλύονται στα συστατικά τους, όπως γίνεται στις βιομηχανικές τροφίμων. Γιατί οι "καθαρές" ουσίες που παράγονται με την ανάλυση, έχουν ασήμαντη θρεπτική αξία και διαταράσσουν την ισορροπία της διαίτας.

Είναι εύκολο να διασπάσουμε μια φυσική τροφή στα συστατικά της. Όμως είναι αδύνατο να ξαναφτιάξουμε την ίδια φυσική τροφή αν ενώσουμε τα συστατικά της. Μια φυσική τροφή (όπως π.χ. το μέλι) είναι κάτι παραπάνω από ένα απλό μίγμα ορισμένων συστατικών.

Η έρευνα πρέπει ν' αλλάξει κατεύθυνση. Αντί να ψάχνουμε για συνθετικές βιταμίνες και λοιπές ουσίες που θα εμπλουτίσουν τα νεκρά συστατικά των τροφών, είναι προτιμότερο ν' αναζητούμε μεθόδους για να διατηρούμε επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα τα ζωντανά συστατικά των τροφών.

Μια γενική διαπίστωση είναι ότι στο ζήτημα της διατροφής, ενώ είναι τόσο φανεροί σήμερα οι κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία, δεν γίνεται καμιά σοβαρή και υπεύθυνη προσπάθεια διαφώτισης του καταναλωτή, ενώ όλο και περισσότερα αμφιβολίες ποιότητας βιομηχανικά είδη

διατροφής κατακλύζουν καθημερινά την αγορά.

Το φαινόμενο αυτό συμβαδίζει στη χώρα μας μ' ένα άλλο τραγικό φαινόμενο: την έλλειψη προληπτικής ιατρικής. Η έλλειψη αυτή έχει στενή σχέση με τη δράση των πολυεθνικών εταιριών φαρμάκου, που κατευθύνουν την έρευνα για νέα φάρμακα σε συγκεκριμένη κατεύθυνση: θεωρούν ασύμφορη (για την τσέπη τους) την παραγωγή και πλατιά διείσδυση προληπτικών φαρμάκων για τις διάφορες αρρώστιες, ενώ αντίθετα θεωρούν πολύ συμφέρουσα την παραγωγή φαρμάκων που θεραπεύουν τις αρρώστιες (γίνεται μεγαλύτερος τζίρος). Και με τα τεράστια οικονομικά μέσα και την επιρροή που διαθέτουν, κατορθώνουν ν' επιβάλλουν αυτή τους τη λογική: "Δεν πειράζει που αρρωσταίνουν οι άνθρωποι, μια και διαθέτουμε όλα τα κατάλληλα φάρμακα για να τους θεραπεύσουμε".

Δεν είναι χωρίς σημασία ότι στη φετεινή Έκθεση Θεσσαλονίκης (Σεπτέμβρης 1984) στο κεντρικό θέμα του περιπέτρου των ΗΠΑ που είχε τίτλο "Η Ιατρική σήμερα" δεν γινόταν καθόλου λόγος για πρόληψη, αλλά μόνο για θεραπεία των διάφορων παθήσεων...

Για ν' αντιμετωπίσουμε αυτή την απάνθρωπη λογική, το μόνο σίγουρο όπλο που διαθέτουμε είναι η υγιεινή διατροφή. Έχει ειπωθεί χαρακτηριστικά ότι η υγιεινή διατροφή είναι το καλύτερο προληπτικό φάρμακο για πάρα πολλές αρρώστιες γιατί ενισχύει την αυτοάμυνα του οργανισμού.

Επίλογος

Η εργασία αυτή έγινε με σκοπό να κινήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη σχε-

τικά με τα θέματα που θίγει. Γι' αυτό και στο τέλος ακολουθεί βιβλιογραφία για όσους θελήσουν να εμβαθύνουν στα όσα εδώ περιληπτικά αναφέρονται.

Θα κλείσουμε με το "δωδεκάλογο της υγιεινής διατροφής":

1. Τρώτε κρέας ή ψάρι το πολύ δυο τρεις φορές την εβδομάδα. Τις απαραίτητες ζωικές πρωτεΐνες συμπληρώστε με αυγά και τυρί.

2. Περιορίστε δραστικά τα ζωικά λίπη.

3. Καταργείτε το άσπρο ψωμί και τρώτε μόνο ψωμί από αλεύρι ολικής άλεσης.

4. Καταργείτε τα δυνατό οινόπνευμα, μαζώδη ποτά. Περιοριστείτε σ' ένα ποτήρι γνήσιο φυσικό κρασί με το φαγητό.

5. Καταργείτε το ραφιναρισμένο αλάτι και αντικαταστήστε το με ακατέργαστο αλάτι θάλασσας.

6. Καταργείτε την άσπρη ζάχαρη και αντικαταστήστε τη με φυσικό μέλι.

7. Αποφεύγετε τα μαγιότικα όσπρια. Η κανονική ποσότητα οσπρίων στο διαιτολόγιο είναι μικρότερη από την ποσότητα των δημητριακών.

8. Μην πίνετε νερό στη διάρκεια του φαγητού, ούτε αμέσως μετά το φαγητό.

9. Τρώτε συχνά σαλάτα με φρέσκα λαχανικά πριν από το φαγητό (κόβει τη δίψα και προετοιμάζει το στομάχι).

10. Τρώτε πολλά φρέσκα φρούτα, όχι

όμως μετά το φαγητό. Τα φρούτα πρέπει να τρώγονται με όλο το στομάχι, τα περισσότερα με τις φλούδες.

11. Βάζετε στα φαγητά καρυκεύματα από ποικιλία αρωματικών φυτών.

12. Αλλάζετε συχνά το μενού σας και

δικριμάζετε σε κάθε ευκαιρία καινούργια φωνητά. Η μονατονία στο φαγητό λειτουργεί καταπλεστικά και βλάπτει την υγεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΒΙΤΑΜΙΝΕΣ, Κόρολ Χάντερ, Εκδόσεις Κονιδάρη, Σόλωνος 140, τηλ. 3622971, Αθήνα.
2. ΟΙ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΥΓΙΕΙΝΕΣ ΤΡΟΦΕΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ, Τζακ Ήντεν, Εκδόσεις Κονιδάρη Αθήνα
3. ΟΙ ΦΥΤΙΚΕΣ ΙΝΕΣ, Ντένις Μπέρκλι, Εκδόσεις Αθ. Ψυχολόγος, Μαυρομικαήλ 1, τηλ. 3602535, Αθήνα

4. ΠΩΣ ΚΑΤΑΝΤΗΣΕ ΤΟ ΨΩΜΙ, Κώστα Μπαζαίου, Πολυτεχνείου 10, τηλ. 5237495, Αθήνα
5. ΑΔΥΝΑΤΙΣΤΕ ΤΡΩΓΩΝΤΑΣ, Στεφ. Καραγιαννόπουλου, άρθρο στο "ΕΘΝΟΣ" (12/8 1984)
6. L' ALIMENTAZIONE NATURALE, Νέκο Βαλέριο, ARNOLDO MONDADORI EDITORE, Μιλάνο
7. MANUALE DI ALIMENTAZIONE PER LA FAMIGLIA, Ρέντο Πελλάτι, FABBRI EDITORE, Μιλάνο
8. ΕΠΙΒΙΩΣΗ, Ασπασίας Η. Παπαηλιού, Εκδόσεις Γ. Θελέκη, Τσαβέλλα 18, Τηλ. 3607381, Αθήνα (τόμοι 2)

Η ΔΙΑΘΗΚΗ

του ΝΙΚΟΥ ΚΟΝΕΜΕΝΟΥ

Νίκος Κονεμένος
(1833 - 1907)

3η συνέχεια

"Αν είχε και δεύτερο προτέρημα ο Γιώργης Κονεμένος, τούτο ήταν όπου δεν ήταν τελείως ισχυρογνώμων κι όπου τον έπειθε και τον έκανε να πιστεύει β.τι τον έσυμπερνε και το έγύριζε τη γνώμη ο κάθε κατεργάρης με την μεγαλειότερην εύκολία. Μερικά

πρόσωπα μάλιστα, όπου με αυτά ήτουν στενά συνδεδεμένος και τα είχε σε υπόληψη για την έξυπνάδα και τη φρονιμάδα και την τιμιότητά τους, τον είχαν παιγνίδι και τον έκαναν να γένεται ως και άδικος και άχάριστος χωρίς να το έννοει. Κοντά σε αυτά του τα δύο προτέρηματα είχε βέβαια και κάμποσα ελαττώματα, καθώς το ξέρουν όσοι τον είχαν γνωρίσει· αλλά σε αυτά ο Ζαμπέλης δεν έπρόσεχε. "Αν ήμουν κι εγώ κανένας κόλακας και κανένας κατεργάρης, θα είχα ωφεληθεί βέβαια πολλά, απ' αυτόν, τουλάχιστον ζώντας του· αλλά επειδή δεν ήμουν τέτοιος, για τούτο δεν υπήρξε ικανός να με έννοήσει και με εκτιμήσει. Έπαραινούσαν στή πτερνά της ζωής του όπως τον είχαν γελάσει και τον είχαν κλέψει οι κατεργαρέοι. Κι αν είν' αληθινό όπου τον είχαν κλέψει (όπου εγώ δεν το ξέρω), το είχαν κάμει εκείνο που το αξίζει· κι έπρεπε κι εγώ να το είχα κάμει το ίδιο (κι αν ήθελα, κι αν το αποφάσιζα, ίσως θα ήμουν ικανός), για να πληρωθώ τουλάχιστον εκείνα όπου μου έχρωστούσε, κι όπου δεν θα επλερώνονταν με όσα κι αν είχε· όχι βέβαια χρήματα, αλλά πράματα και είδη, όπου έχουν άσυγκρίτως μεγαλειότερη αξία από τα χρήματα, κι όπου επειδή δεν ήταν χρήματα ή δεν ήταν κτήματα, αυτός, δεν ήξερω πως αίσθανόμενος και πως σκεπτόμενος, δεν έννοούσε να τα πληρώσει σε κανέναν τρόπο. Και δεν είναι μόνος αυτός, αλλά είναι και πολλοί άλλοι στην κοινωνία που θεωρούνται και λέγονται τίμιοι, όσο δεν λείπουν να επιστρέφουν τα δανεικά ή να πληρώνουν τα είδη όπου έχουν πάρει μπιστιού· κι όπου κάθε άλλο χρέος τους, όπου δεν είναι χρέος από χρήματα, δεν το στοχάζονται και δεν το λογαριάζουν, σαν και το χρήμα ή το κτήμα να ήτουν το πολυτιμότερο απ' όλα τα πράματα. "Αλλά και το πολυτιμότερο αν ήτουν έπρεπε να είναι λόγος αυτός για να μη πληρωθούν και τα λιγότερο πολύ τιμα. "Αν ένας π.χ. αποβλέποντας σε κάποιο συμφέρον του, και για να υπηρετήσει φίλον του όπου σε αυτόν έχρωστούσε κάποια χάρη κι όπου κι άλλη χάρη έπερίμενε ακόμα να λάβει, ήθελε ωφεληθεί και ήθελε καταχραστεί από την ανηλικιότητα άλλου φίλου του και από την απλότητα και την αγαθοπιστία των γονέων του ανήλικου και ήθελε γένει αίτια (έστω όπως ήθελ' έχει το μέρος της και η κουφότης και άπερισκεψία σε αυτήν την υπόθεση) για να γένει δυστυχής επί ζωής του ο ανήλικος, και μαζί με τον ανήλικον και άλλοι αθώοι, τούτο δεν έχει σχέση με την τιμή και δεν λογαριάζεται και δεν θεωρείται χρέος προς τον ανήλικον, μήτε προς τους άλλους αθώους, όπου εξ αίτίας του, και για να κάμει αυτός τη δουλειά του, είχαν άδικηθεί και είχαν θυσιαστεί. Αιώνια του ή μνημν. Παρά όπου το κάνει παράκλησες και μνημόσυνα ή γυναίκα του και ευεργετεί τούς παπάδες, όπου με χριστιανικήν άρετή και χωρίς καμιά δυσκολία δίνουν άφεισιν άμαρτιών κι εκείνης κι ε-κεινο, θα το έκανε καλλίτερην όπηρεσία (σύμφωνα με εκείνα,

πρὸς αὐτὴ πιστεῖται) ἂν ἐπλήρωνε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὰ χρέγια του, γιὰ νὰ εὕρει ἱσως μικρὸ ἀλάφρωμα καὶ ἀνάπαψη ἢ ψυχὴ του μὲ τοῦτο. Τὸ τί ἐχρωστοῦσε καὶ πρὸς τὸν πατέρα μου ἰδίως, τοῦτο δὲν τὸ μελετῶ. Ἀλλὰ ὡς καὶ αὐτὸ δὲν ἦτουν χρέος ἀπὸ χρήματα.

14. Ἀφίνω στοὺς φαράδες ἢ φαροπουλητάδες τοῦ Μαρκᾶ καὶ τοῦ αἱ Βασιλείου, ὅπου τοὺς ἔκανα παζάρι γιὰ νὰ μπορέσω νὰ οἰκονομήσω τὴ δεκάρα ἢ τὴν πεντάρα (χωρὶς νὰ ἐξαιρέσω ἀπὸ τὸ εὐεργέτημα μὴτ' ἐκείνους, ὅπου μὲ ἔχουν κάποτες γελάσει στὸ ζύγι), ἀπὸ πεντακόσιες δραχμὲς τοῦ καθενός, καὶ τοῦτο πρὸς ἱκανοποίησίν τους καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχω γνωρίσει ποτὲ στὴ ζωὴ μου φαρά ἢ φαροπουλητὴ στὸν τόπο μας, ὅπου νὰ ἔχει πλουτήσῃ ἀπὸ τὸ ἔργο του. Γιὰ νὰ μὴ γένει ὁμις κανένα λάθος ἢ μπερδεμα, καὶ γιὰ νὰ μὴ γιομίσῃ καὶ πυκνώσῃ ἄξαφνα ὁ Μαρκᾶς καὶ ἡ ἀδειὰ τοῦ αἱ Βασιλείου ἀπὸ φαροπουλητάδες, καὶ ἰδοῦμε φαροπουλητὴ καὶ τὸν Γιώργη τὸν Μαζαράκη καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς μεσίτες, περιορίζω τὸν ἀριθμὸ τῶν εὐεργετημάτων μου σὲ εἴκοσι, καὶ μεταξὺ ὅλων τοὺς παραγγέλλω νὰ ἔχουν τὴν προτίμηση τοῦ εὐεργετήματος οἱ παλαιότεροι καὶ γεροντότεροι. Αὐτοὶ οἱ φαροπουλητάδες κάνουν καὶ εὐκολίες τοῦ κόσμου, ὅπου ἄλλοι δὲν τὲς κάνουν. Δίνουν τὸ φάρι μὲ τὸ π ἄ τ τ ι, σὲ ὅσους γνωρίζουν, δηλ. μὲ τὴ συμφωνία νὰ μὴ τοὺς τὸ πλερώσουν ἀμέσως, ἀλλὰ τὴν ἄλλη μέρα. Ἔτσι, ἂν ὡς στὴν ἄλλη μέρα ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος ἤθελε συμβεῖ νὰ πεθάνει, ὁ φαροπουλητὴς χάνει τὰ ὀβολὰ του, καὶ μένει ὠφελημένος ὁ ἀγοραστὴς ἢ ὁ κληρονόμος του. Ἄλλοι πάλι κάνουν καὶ μεγαλειότερη εὐκολία. Ξεκαθαρίζοντας ὅπως ἂν τὸ φάρι δὲν ἔβγαι καλὸ, νὰ μὴ τοὺς τὸ πλερώνουν ὁλότελα. Ἔτσι ὁ ἀγοραστὴς εἶναι τέλεια ἀσφαλισμένος, ἐπειδὴ, ἂν τὸ φάρι δὲν ἔβγαι καλὸ, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ φέρνῃ ὀπίσω τὴν ἄλλη μέρα μαγερεμένο μέσα στὸ πιάτο ἢ στὴν ἀπλάδαινα μαζὶ μὲ δύο πραγματογνώμονες διορισμένους ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ δικαστηρίου καὶ ὅπου εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παίξουν αὐτοὶ τὲς γροθιές μὲ τὸν φαροπουλητὴ καὶ ὄχι ὁ ἀγοραστὴς.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

ΕΝΩΣΗ Γ. Σ. ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Η αποστολή της Ε. Γ. Σ. Πρέβεζας δεν είναι επιχείρηση κερδοσκοπική. Στόχος της, να προστατεύει το εισόδημα των παραγωγών και να προωθεί την ιδέα του Συν)σμού.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1) Εγκατάσταση εργοστασίου εκκοκκίσεως δάμδακος και παράλληλα συγκέντρωση του προϊόντος για λογαριασμό του παραγωγού.
- 2) Διακίνηση ζωοτροφών (καλαμπόκι-κριθάρι-σιτάρι).
- 3) Συγκέντρωση καλαμποκιού, φασολίων, ελαιολάδου κ.λ.π. για λογ)σμό των παραγωγών.
- 4) Κατασκευή ξηραντηρίων και **SILO** (Καναλάκι-Λούρο)
- 5) Κατασκευή ελαιοδεξαμενών (Πρέβεζα-Αγιά).
- 6) Προμήθεια γεωργικών μηχανημάτων, εργαλείων, γ. φαρμάκων για τις γεωργικές ανάγκες.
- 7) Παροχή κάθε είδους βοήθειας στους αγρότες για την **ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ** του **ΜΟΧΘΟΥ** των.

Η ΕΝΩΣΗ Γ.Σ. ΠΡΕΒΕΖΑΣ Σ' ΟΛΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

(Γραφεία: Οδός ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ αριθ. 13
τηλ. 22227-28693-28457)